

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
VĒSTURES UN FILOZOFIJAS FAKULTĀTE
VĒSTURES UN ARHEOLOĢIJAS NODAĻA

Vēstures bakalaura studiju programmas

3. kursa students

Arnolds Šorohovs

Stud.apl.Nr. as12266

**PSRS UN RIETUMU SABIEDROTO 1943.-1945. GADA
SADARBĪBAS ATSPoguĻojums PADOMJU UN MŪSDIENU
KRIEVU VĒSTURES LITERATŪRĀ
BAKALaura DARBS**

Darba zinātniskais vadītājs

Docents

Jānis Ķeruss

RĪGA 2016

SATURS

ANOTĀCIJA.....	4
ANNOTATION.....	5
IEVADS	6
IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS APSKATS	11
Izmantotās padomju un mūsdienu krievu vēstures literatūras apskats	11
Izmantoto padomju un mūsdienu krievu vēstures avotu apskats.....	13
1. SADARBĪBAS RAKSTUROJUMS 1941.-1942. GADĀ	17
1.1. Padomju un mūsdienu krievu historiogrāfijas attīstība jautājumā par sadarbību ar Rietumu sabiedrotajiem	17
1.2. Sabiedroto koalīcijas pirmsākums 1941. gadā.....	19
1.3. Sabiedroto koalīcijas sadarbība 1942. gadā.....	25
2. ATTIECĪBU SAASINĀJUMS AR RIETUMU SABIEDROTAJIEM 1943. GADĀ.....	30
2.1. Rietumu sabiedroto sadarbības raksturojums ar PSRS pēc Staļingradas un Kurskas kaujām.....	30
2.2. Diplomātiskie procesi ar Rietumu sabiedrotajiem pēc Staļingradas kaujas līdz Teherānas konferencei	33
2.3. 1943. gada Rietumu sabiedroto ekonomiskais atbalsta novērtējums	37
3. RIETUMU SABIEDROTO SADARBĪBAS RAKSTUROJUMA NOVĒRTĒJUMA IZMAIŅAS PĒC TEHERĀNAS KONFERENCES UN OTRĀS FRONTES ATVĒRŠANAS	43
3.1. Teherānas konferences novērtējums	43
3.2. 1944. gada Rietumu sabiedroto un PSRS sadarbības raksturojums pēc PSRS uzvarām Austrumu frontē.....	45
3.3. 1944. gada Rietumu sabiedroto PSRS ekonomiskais atbalsta raksturojums un tā novērtējums.....	48

3.4. Rietumu sabiedroto piedalīšanās 1944. gada PSRS diplomātiskajā darbībā vasarā-rudenī	50
4. SABIEDROTO KOALĪCIJAS TRIUMFA ATSPoguĻojums un koalīcijas sašķelšanās skaidrojums	57
4.1. Rietumu sabiedroto sadarbība ar PSRS raksturojums karā ar Vāciju pēdējos mēnešos	57
4.2. 1945. gada Rietumu sabiedroto PSRS ekonomiskā atbalsta novērtējums un secinājumi par Rietumu sabiedroto ekonomisko atbalstu visā kara laikā	59
4.2. Jaltas un Potsdamas konferenču raksturojums, diplomātisko procesu novērtējums posmā no 1945. gada februāra līdz 1945. gada jūnijam	63
SECINĀJUMI	73
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS.....	80
Izmantotās padomju un mūsdienu krievu vēstures literatūras saraksts	80
Izmantoto padomju un mūsdienu krievu vēstures avotu saraksts	81

ANOTĀCIJA

Šis bakalaura darbs "PSRS un Rietumu sabiedroto 1943.-1945. gada atspoguļojums padomju un mūsdienu krievu vēstures literatūrā" sastāv no 83. lpp. Bakalaura darba autors: vēstures un filozofijas 3. kursa students Arnolds Šorohovs. Darba zinātniskais vadītājs: vēstures un filozofijas fakultātes docents Jānis Ķeruss.

Šis bakalaura darbs tika rakstīts ar mērķi apskatīt PSRS un Rietumu sabiedroto sadarbības raksturojumu 1943.-1945. gadā padomju un mūsdienu krievu vēstures literatūrā, un salīdzināt sniegto sadarbības raksturojumu.

Pēc vēstures literatūras apskates, tika secināts, ka padomju vēsturnieki novērtē Rietumu sadarbību negatīvi, ir vērojama liela padomju ideoloģijas ietekme. Mūsdienu krievu vēsturnieki vērtējot sadarbību izmanto daudzus padomju vēsturnieku tēzes, bet vienlaicīgi norāda arī pozitīvus sadarbības momentus.

Bakalaura darba aktualitāte ir: darbs ļauj labāk saprast mūsdienu Krievijas Federācijas sabiedrības, Rietumu sabiedroto sadarbības vērtējumu Otrā pasaules kara laikā un saprast, kādas oficiālas padomju ideoloģiskās nostādnes joprojām tiek izmantotas.

ANNOTATION

This bachelor work "USSR and West Allies cooperation in 1943-1945 in soviet and modern russian historical literature" contain 83 pages. The bachelors work author: third-year student of the historical and philosophical faculty Arnold Shorohov. The bachelors work scientific adviser: docent of the historical and philosophical faculty Janis Keruss.

This bachelor work is written with the purpose to consider the cooperation between USSR and West Allies during the Second World War in soviet and modern Russian historical literature and compare their views on this topic.

During the bachelor work writing, author made the conclusion, that the soviet historical literature contain too much official ideology influence. The modern Russian historical literature are using many of the soviet literature thesis, but the main conclusion is different and much more positive.

Bachelor work topicality: the consideration of the soviet and modern Russian historical literature in question about USSR and West Allies cooperation can help to understood the modern Russian society view about USA and Great Britain role in the Second World War. Also it shows which USSR ideology theses using modern Russian historians.

IEVADS

Mūsdienu pasaules pamats daudzos aspektos ir saistīts ar Otrā pasaules kara rezultātiem un nav brīnums, ka Eiropas sabiedrība pārsvarā pārzina Otrā pasaules kara notikumus un rezultātus daudz labāk nekā citus vēsturiskos notikumus un laikmetus. Neskatoties uz to, ka Otrais pasaules karš beidzās gandrīz 71. gadu atpakaļ, joprojām mūsdienu Eiropas politiķi mēģina vilkt paralēles un salīdzināt mūsdienu politiskos un militāros notikumus ar procesiem pirms Otrā pasaules kara un pēc kara beigām.

Otrais pasaules karš ieņem svarīgu vietu Eiropas valstu un ASV historiogrāfijā, bet pēc bakalaura darba autora uzskatiem, Krievijas Federācijas historiogrāfijā karš tiek atspoguļots daudz lielākā apjomā un ieņem īpašu vietu. Otrais pasaules karš mūsdienu krievu historiogrāfijā ir cieši saistīts ar Lielo Tēvijas karu, kura laika robežas mūsdienu krievu historiogrāfijā ir no 1941. gada 22. jūnija līdz 1945. gada 9. maijam.

Bakalaura darba autors uzskata, ka Lielais Tēvijas karš priekš mūsdienu krievu sabiedrības ir daudz svarīgāks un labāk zināms, nekā pats Otrais pasaules karš. Spilgtākais piemērs ir grandiozā 9. maija svinēšana. 2. septembrī, kad oficiāli beidzās Otrais pasaules karš, līdzīgi pasākumi nav vērojami, neskatoties uz to, ka PSRS aktīvi piedalījās karā ar Japānu 1945. gada vasarā. Citu iemeslu min gan padomju, gan mūsdienu krievu vēsturnieki, norādot uz to, ka karā ar Vāciju un tās sabiedrotiem PSRS faktiski nepalika ģimenes, kuras šis karš nebūtu skāris.

Mūsdienu krievu vēsturnieki savos pētījumos par Otro pasaules karu lielā mērā balstās uz padomju vēsturnieku darbiem. Pēc bakalaura autora domām, tas ir loģiski, jo Krievijas Federācija mantoja ne tikai PSRS tiesības un pienākumus starptautiskajā arēnā, bet arī zinātnisko skolu. Saprast to, kā krievu vēstures literatūrā tiek aplūkots Otrais pasaules karš, var tikai pārzinot padomju vēsturnieku uzskatus un galvenos darbus par Otro pasaules karu.

Viennozīmīgi, daļa no padomju vēsturniekiem bija notikumu aculiecinieki un aktīvi piedalījās tajos. Viņu atmiņas, kuras tika liktas atsevišķu grāmatu pamatā, ir ļoti svarīgs avots priekš vēstures zinātnes. Bet, kā tiks parādīts darbā, ar viņu darbiem vajag strādāt ļoti piesardzīgi, jo viņi ir lielā mērā ideoloģizēti.

Jautājumu loks, kurš ir saistīts ar Otro pasaules karu ir ļoti liels. Vēsturnieki pēta to, kāpēc šis karš izcēlās, militāro darbību frontēs, kara ekonomisko sastāvdaļu. Bet viens no svarīgākajiem jautājumiem, caur kuru var aplūkot daudzus Otrā pasaules kara aspektus, ir jautājums par koalīcijām.

Bakalaura darba autors uzskata, ka nav iespējams aplūkot Otrā pasaules kara notikumus bez tajā iesaistīto koalīciju valstu savstarpējās sadarbības apskates. Otrais pasaules karš bija divu koalīciju karš un viens no svarīgākajiem jautājumiem vēstures zinātnē ir šo koalīciju izveides, sadarbībasun būtības visa kara laikā vērtējumi. Gan mūsdienu krievu vēstures literatūrā, gan padomju vēsturnieku darbos, jautājums par Rietumu sabiedroto lomu karadarbībā ir viens no strīdīgākajiem un pretrunīgākajiem, šis jautājums pakļauts attiecīgā laika posma politiskajai konjunktūrai.

Daudzi mūsdienu Eiropas un ASV vēsturnieki ir pārliecināti, ka tikai koalīcijas izveide pret Vāciju palīdzēja gūt uzvaru Otrajā pasaules karā. Turpretī, padomju un daļa no mūsdienu krievu vēsturniekiem bieži vien uzskata, ka sadarbība starp PSRS un rietumu demokrātijām ir svarīgs, bet ne izšķirošs moments. Jau pašas Padomju Savienības dalība šajā karā ir izšķirošs faktors un bez PSRS sabiedroto koalīcijas nekad nevarētu izcīnīt uzvaru.

Ja apskatīt sadarbību starp PSRS un Rietumu valstu demokrātijām vispārīgi, tad var redzēt, ka šeit nav vienotas pozīcijas ne Eiropas un ASV historiogrāfijā, ne mūsdienu krievu historiogrāfijā. Gandrīz visos Eiropas un ASV vēsturiskos darbos tiek atzīmēts, ka sabiedroto koalīcija faktiski sastāvēja no tā laika visdemokrātiskākajām valstīm un vienu no totalitārāko valsti pasaules vēsturē. Padomju un mūsdienu krievu vēsturnieki savukārt norāda uz to, ka visi PSRS mēģinājumi sadarboties ar Rietumiem pirms kara sākuma tika sabotēti.

Sadarbība starp šīm valstīm Otrā pasaules kara laikā no pirmā acu skatiena daudziem liekas ļoti nelogiska un pat pretdabiska. Kā zināms, no 1939. gada 23. augusta līdz 1941. gada 22. jūnijam PSRS, Eiropas un ASV historiogrāfijā tiek apskatīts kā Vācijas sabiedrotais. Padomju un mūsdienu krievu vēsturnieki uzskata, ka tā ir faktu manipulācija un PSRS nekad nav bijis Vācijas sabiedrotais šī vārda tiešā nozīmē.

1941. gada 22. jūnijs, kad bez kara pieteikuma, Vācija uzsāka ofensīvu operāciju pret PSRS ar koda nosaukumu „Barbarossa”, PSRS loma Otrā pasaules karā izmainījās kardināli. Šajā brīdī Vinstons Čērčils, Lielbritānijas premjer-ministrs, faktiski atmeta savu antikomunistisko nostāju un piedāvāja PSRS jebkāda veida sadarbību. To pašu izdarīja Delāno Rūzvelts, ASV prezidents. Lielākā daļa no vēsturniekiem visā pasaulē norāda uz to, ka šajā brīdī nostrādāja princips – mana ienaidnieka ienaidnieks ir mans draugs. Trīs nedabiskie sabiedrotie apvienojās un apsolījās cīnīties pret Vāciju kopīgi līdz pēdējam. Lielbritānija un ASV uzsāka atbalstīt PSRS ar resursiem, tehniku un stratēģiskajiem materiāliem, ļoti labi saprotot, ka, ja Padomju Savienība zaudēs Vācijai, tad iespēja uzvarēt būs niecīga.

Apskatot sadarbības atspoguļojumu mūsdienu krievu un padomju vēstures literatūrā, var saprast, ka viņa tiek uzskatīta par ļoti grūtu un pretrunīgu procesu. Tiek cildināta doma, ka

Lielbritānija un ASV darīja daudz mazāk nekā varēja. Pirmie kara divi gadi bija visgrūtākie, jo tieši šajā brīdī sabiedrotajiem draudēja iespēja zaudēt karu un tieši tad PSRS, pēc padomju un mūsdienu krievu vēsturnieku domām, cīnījās ar Vāciju un tās sabiedrotajiem Eiropā vienatnē.

Kad 1943. gadā notika lūzums frontē, kļuva skaidrs, ka sabiedrotie gūs priekšroku šajā karā. 1943. gada 28. novembrī sākās sabiedroto konference, kurā pirmo reizi satikās visi trīs valstu līderi: Delāno Rūzvelts, Vinstons Čērčils un Josifs Staļins. Šī konference turpinājās līdz 1943. gada 1. decembrim. Konferencē tika apspriesti ne tikai militārie plāni un ekonomiskā sadarbība, bet arī pēckara mērķi. Var teikt, ka tieši šajā brīdī sadarbības raksturojums kardināli izmainījās un sabiedrotie jau bija pilnīgi pārliecināti par to, ka uzvara ir tikai laika jautājums.

Līdz ar to tika pacelts jautājums par to, kā izskatīsies pasaule pēc Otrā pasaules kara. Tas nevarēja neiespaidoties uz sadarbības raksturu, jo, tomēr Staļina mērķi nebija identiski ar Rūzvelta un Čērčila mērķiem.

Tieši uz to arī norāda padomju vēstures literatūra, padarot no Rūzvelta un Čērčila politikas, kuri mēģina izmantot PSRS savu interešu realizēšanā un pēc iespējas vairāk novājināt. Mūsdienu krievu vēstures literatūra nepieturas pie tik radikāliem uzskatiem, bet, tomēr pārsvarā arī norāda uz to faktu, ka sadarbības raksturs jau no paša sākuma nebija taisnīgs un PSRS netika uztverts kā pilnvērtīgs koalīcijas dalībnieks un atziņu no Rietumu sabiedrotajiem Padomju Savienība izcīnīja kara laukos. Dēļ tā, normālas sadarbības ar Rietumu valstīm, pēc mūsdienu krievu vēsturnieku uzskatiem, nebija. Bija brīži, kad sadarbības kvalitāte bija augsta, un bija brīži, kad koalīcija varēja sašķelties.

Kā jau tika minēts, Vācijas un PSRS karš, kurš Krievijas Federācijā vairāk zināms kā Lielais Tēvijas Karš, ieņem ārkārtīgi svarīgu lomu daudzās valsts sfērās, sākot ar politisko un beidzot ar kulturālo. Lielā mērā pat Krievijas Federācijas ārpolitiskā darbība ir saistīta ar Otrā pasaules kara interpretāciju.

Šis bakalaura darbs tiek rakstīts ar mērķi aplūkot un saprast, kā padomju un mūsdienu krievu vēsturnieki novērtē ASV un Lielbritānijas sadarbību ar Padomju Savienību Otrā pasaules kara laikā. Bakalaura darbā tiks analizēts periods no 1943. gada Staļingradas kaujas līdz 1945. gada Potsdamas konferenci, padomju un mūsdienu krievu vēstures literatūrā, jo, līdz ar šo konferenci beidzās sabiedroto koalīcijas normāla sadarbība. Bakalaura darbā tiks aplūkoti padomju vēsturiskā literatūra un tās attīstība, jo bakalaura darba autors uzskata, ka daudzus priekšstatus un tēzes par Rietumu valstu sadarbību mūsdienu krievu vēsturnieki mantoja no padomju vēsturniekiem.

Bakalaura darba aktualitāte – apskatot to, kā tiek vērtēta Rietumu sabiedroto sadarbība ar PSRS Otrā pasaules kara laikā padomju un mūsdienu krievu vēstures literatūrā, var saprast, kāpēc mūsdienās Krievijas Federācijas sabiedrība novērtē Rietumu valstu ieguldījumu Otrā pasaules kārā kā minimālu.

Bakalaura darba **mērķis**: apskatīt PSRS un Rietumu sabiedroto sadarbības raksturojumu 1943.-1945. gadā padomju un mūsdienu krievu vēstures literatūrā, un salīdzināt sniegto sadarbības raksturojumu.

Lai sasniegtu izvirzīto mērķi tika izvirzīti sekojoši **uzdevumi**:

1. Aplūkot sabiedroto koalīcijas pirmsākuma atspoguļojumu padomju un mūsdienu krievu vēstures literatūrā;
2. Apskatīt rietumu sabiedroto kopējo vērtējumu padomju un mūsdienu krievu vēstures literatūrā;
3. Apskatīt ekonomiskās sadarbības atspoguļojumu padomju un mūsdienu krievu vēstures literatūrā;
4. Apskatīt padomju un rietumu valstu diplomātiskās sadarbības atspoguļojumu padomju un mūsdienu krievu vēstures literatūrā.

Lai sasniegtu izvirzītos uzdevumus, bakalaura darbs tika veidots tīri hronoloģiski, vienīgais izņēmums ir pirmā nodaļa, kurā tiek apskatīta sabiedroto attiecības pirms 1943. gada un mūsdienu krievu vēsturnieku viedokli par padomju un mūsdienu krievu vēstures historiogrāfijas attīstību, jautājumā par Rietumu sabiedroto darbību atspoguļojuma, sakarā ar Otro pasaules karu. 1941.-1942. gada sadarbības atspoguļojums tika apskatīts ar mērķi: labāk saprast attiecību raksturu, kurš veidojās starp sabiedrotajiem sākot ar Vācijas uzbrukumu uz PSRS un sadarbības vērtējumu vissmagākajos priekš Padomju Savienības kara gados. Pēc bakalaura darba autora domām, nav iespējams saprast kopējo Rietumu sabiedroto sadarbības vērtējumu bez 1941.-1942. gada sadarbības apskates.

Darba pirmajā nodaļā tiek parādīta mūsdienu krievu vēsturnieku historiogrāfijas raksturojums un kopējais Rietumu sabiedroto un sabiedroto koalīcijas vērtējums pēc Vācijas uzbrukuma uz PSRS padomju un mūsdienu krievu vēstures literatūrā. Tiek parādīti mūsdienu krievu vēsturnieku uzskati par historiogrāfijas attīstības līmeni mūsdienu Krievijā, sakarā ar aplūkojamo jautājumu. Nodaļā tiek parādīts, ka padomju un mūsdienu krievu vēsturnieki nosoda Rietumu sabiedroto ekonomisko, politisko un militāro darbību, kurā nebija pietiekami liela visgrūtākajos kara gados. Vienlaicīgi tiek parādīts, ka mūsdienu krievu vēsturnieki atzīst to, ka Lielbritānijas un ASV darbība šajā brīdī arī pietuvināja uzvarai karā, bet vienlaicīgi norāda, ka militārās darbības raksturojums nav salīdzināms ar notikumiem Austrumu frontē.

Darba otrajā nodaļā tiek parādīts padomju un mūsdienu krievu vēsturnieku 1943. gada Rietumu sabiedroto sadarbības raksturojama vērtējums. Kā pagrieziena punkts tika ņemts Staļingradas kaujas noslēgums, jo, pēc padomju un mūsdienu krievu vēsturnieku uzskatiem tas ir brīdis, kad PSRS pierādīja visai pasaulei, ka izcīnīs uzvaru pret Vāciju un tās sabiedrotajiem. Nodaļā tiek apskatīti diplomātiskie procesi līdz Teherānas konferencē. Ekonomiskā sadarbība tiek parādīta caur visu 1943. gadu, jo padomju un mūsdienu krievu vēsturnieki apskata ekonomisko sadarbību pa gadiem.

Darba trešā nodaļa sākas ar Teherānas konferences atspoguļojumu un turpinās līdz 1944. gada beigām. Tiek parādīts, kā padomju un mūsdienu krievu vēsturnieki vērtēja Teherānas konferences noslēgumu kā jaunu etapu sabiedroto koalīcijā, un tas apzīmēja jaunu sadarbības sākumu. Tiek parādīts, ka padomju un mūsdienu krievu vēsturnieki velta maz uzmanības jautājumam par sabiedroto koalīcijas darbību 1944. gada pirmajā pusē un vairāk analizē un apskata 1944. gada vasaras-rudens diplomātisko darbību un pieņemtos lēmumus. Līdzīgi otrai nodaļai, ekonomiskā sadarbība tiek apskatīta caur visu 1944. gadu.

Darba ceturtnā nodaļasākas ar Jaltas konferences sagatavošanu un beidzās ar Potsdamas konferences apskati. Tiek parādīts, ka padomju un mūsdienu krievu vēsturnieki apskata Rietumu sabiedroto darbību pēdējos kara mēnešos Eiropā. Tiek analizēts mūsdienu krievu vēsturnieku viedoklis par to, kurš ir vainīgs koalīcijas sašķelšanā. Nodaļā tiek aplūkota ekonomiskā sadarbība 1945. gadā un kopējais padomju un mūsdienu krievu vēsturnieku uzskats par Rietumu sabiedroto palīdzību visa kara laikā.

IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS APSKATS

Izmantotās padomju un mūsdienu krievu vēstures literatūras apskats

Pirmie padomju vēsturiskie pētījumi, kuri tika veltīti Otram pasaules karam un kuri tika rakstīti uzreiz pēc kara beigām, pēc bakalaura darba autora apskates, netika izmantoti priekš bakalaura darba rakstīšanas, jo viņos nav atspoguļota Rietumu valstu sadarbība ar PSRS, vai sadarbība vienkārši tiek minēta kā pastāvoša.

1962. gada Nikolaja Jakovļeva darbs "США и Англия во Второй мировой войне" nekoncentrējās uz padomju vēsturēs historiogrāfijās attīstību sakarā ar Otro pasaules karu un Rietumu sabiedrotu lomu koalīcijā. Priekš bakalaura darba šis darbs ir svarīgs dēļ angļu-amerikāņu vēsturiskas literatūrās apsakes. Jakovļevs norāda, ka ASV un Lielbritānijas vēsturnieki nopietni nodarbojās ar šo jautājumu un izdevu lielu pētījumu skaitu, saistīto ar Otrās pasaules kara tematiku. Vienlaicīgi viņš norāda, ka šie darbi ir lielā mērā falcificēti un neatspoguļo reālos notikumus. Pēc viņa uzskata, dēļ tā ar amerikāņu un angļu vēsturisko literatūru ir nepieciešams strādāt ļoti uzmanīgi un labāk izmantot oficiālos padomju dokumentus un avotus.

Padomju vēsturnieku kolektīva kopējie darba "История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах", sējumi iznāca periodā no 1974. līdz 1979. gadam. Bakalaura darbā tika aplūkoti sējumi no ceturtā līdz desmitajam. Bakalaura darba autors uzskata, ka katru sējumu var apskatīt kā atsevišķu vēsturisku darbu. Tomēr visos sējumos ir vērojamas kopīgas ideoloģijas un vienādi uzskati par jebkuru jautājumu, saistītu ar Otro pasaules karu. Šajā darbā tika mēģināts veikt Otrā pasaules kara pilnu analīzi. Tiek analizēta jebkuras karojošās valsts sabiedrība, valdība un darbība. Sīki tiek aprakstīta karadarbība jebkurā pasaules punktā. Padomju vēsturnieki mēģināja parādīt, ka Otrās pasaules karš bija pasaules mēroga konflikts, kurš skāra gandrīz visas valstis. Šie darbi dod iespēju sarpast, ka padomju vēsturnieku uzskati par ASV un Lielbritānijas dokumntāciju un vēsturiskiem uzskatiem joprojām ir nepareizi un priekš pareizās Otrā pasaules kara traktējuma ir nepieciešams izmantot padomju dokumentus, kuri labāk atspoguļo realitāti. Pateicīgs tam ir iespējams saprast, ka padomju vēsturnieki joprojām izmantoja tikai un vienīgi PSRS oficiālas tēzes, bet ASV un Lielbritānijas vēsturiskie darbi un avoti tika traktēti saskaņā ar oficiālo ideoloģiju.

Aleksandra Samsonova darbā "Вторая мировая война 1939-1945. Очерк важнейших событий" tiek norādīts, ka lai izprast Otrās pasaules kara notikumus pareizi, ir nepieciešams izmantot padomju un socialistiskas nomētnes vēsturnieku darbus, kurus tiek atspoguļotie īstie kara procesi. Rietumu vēsturnieku starpā ir progresīvie dabri, bet viņus ir ļoti grūti atrast, tāpēc ir vieglāk izmantot izdotos Padomju Savienība darbus un avotus.

Padomju diplomātu darbi "История дипломатии. Том IV", "Страницы дипломатической истории" un "Дипломатия в годы войны" ir ļoti svarīgi, jo viņus uzrakstīja tie, kuri pērsonīgi piedalījās Otrā pasaules karā diplomātiskos procesos un uz viņu darbiem atsaucās liels mūsdienu krievu vēsturnieku skaits. Šie darbi parāda, ka padomju vēsture jautājumā par Otrās pasaules karu balstās uz cilvēku atmiņām, kuri ieņēma svarīgus amatus Padomju Savienībā un dēļ tā viņu darbi ir ļoti ideoloģizēti.

Bakalaura darba autors uzskata, ka padomju vēstures darbos ir sniegta ļoti kvalitatīva notikumu hronoloģija un veikta sīka notikumu dziļa analīze. Diemžēl, pēc padomju vēsturiskās literatūras analīzes, var secināt, ka vēsturiska literatūra ir pārāk ideoloģizēta un padomju vēsturnieki neveica pētījumus šī vārda tiešā nozīmē, bet analizēja avotus ar mērķi pierādīt jau zināmās tēzes un nostādnes. Līdzīga veida tika izmantota izdota literatūra. Šī tendence ir vērojama visā padomju vēstures literatūrā un pēc bakalaura darba autora viedokļa pilnīgi pietiekami iepazīties ar vienu padomju darbu, lai saprastu kopējos Padomju Savienības ideoloģiskos uzskatus par Otrās pasaules karu.

Mūsdienu krievu vēsturnieku darbi, izmantotie priekš bakalaura darba uzrakstīšanas, darbi tika izdoti periodā no 2000. gada līdz 2015. gadam. Bakalaura darba autors attiecina jēdzienu mūsdienu literatūra uz XXI. gadsimta izdotajiem darbiem.

Valentīns Falins 2000. gadā savā darbā "Второй фронт. Антигитлеровская коалиция: конфликт интересов" mēģināja objektīvi paskaidrot, dēļ kādiem iemesliem otrā fronte tika atvērta tikai 1944. gadā. Darbā tiek dota sīka notikumu analīze un tiek parādīts, kāpēc katra puse bija ieinteresēta realizēt savu otras frontes atklāšanas variantu attiecīgā laikā. Šajā darbā autors norāda amerikāņu, angļu un padomju historigrāfijas mīnus. Pēc viņu uzskata, neviens no nosauktu valstu vēsturniekiem nenodrbojās ar reālo Otrās pasaules kara analīzi, jo katrai valstij bija ko slēpt. Falins cer, ka XXI. gadsimtā mūsdienu krievu vēsturnieki, pēc PSRS sabrukuma, varēs nodarboties ar šo jautājumu izpēti brīvi un bez politiķu pasūtījumu atspoguļošanās.

Anatolija Utkina 2002. gada darbs "Вторая мировая война" tika rakstīta ar līdzīgu mērķi, bet vēsturnieka Utkina darbs ir daudz detalizētāks. Var redzēt, ka savā darbā Utkins izmanto padomju tēzes. Tas parādā, ka XXI. gadsimta sākumā krievu vēsturnieki neatteicās no atsevišķam padomju ideoloģiskam nostādnem.

Svarīgākais un lielākais mūsdienu krievu vēstures darbs, kurš tika izmantots bakalaura darba rakstīšanas laikā, iznāca 2014. gadā un nosaukts "Великая Отечественная война 1941–1945 годов. В двенадцати томах". Viņu uzrakstīja liels mūsdienu krievu vēsturnieku kolektīvs un darba pasūtītājs ir Krievijas Federācijas Aizsardzības ministrija un to var uzskatīt par mūsdienu Krievijas Federācijas oficiālo Otrā pasaules kara traktējumu. Priekš bakalaura darba uzrakstīšanas tika apskatīta devītā sējuma nodaļas par Rietumu sabiedroto vērtējumu attīstību Padomju Savienībā un Krievijas Federācijā. Darba devītajā sējumā "Великая Отечественная война 1941–1945 годов. В двенадцати томах. Том девятый. Союзники СССР по антигитлеровской коалиции" mūsdienu krievu vēsturnieku kolektīvs mēģināja apskatīt Rietumu sabiedroto lomu Otrā pasaules karā. Šajā darbā vēsturnieku kolektīvs mēģināja veikt padomju un mūsdienu krievu vēstures literatūrās analīzi, un pienāca pie secinājumiem, ka leilākai daļai no literatūras piemīt leils mīnus skatis. Padomju vēsturnieki bija norobežoti avotu jautājumā un parāk ideoloģizēti. Mūsdienu krievu vēsturnieki mēģina pierādīt jau zināmās tēzes, pasakot to ar citiem vārdiem, vai pilnīgi nosoda jebkādas koalīcijas dalībnieka darbību.

Mūsdienu krievu vēstures literatūra, atšķirībā no padomju vēsturiskajiem darbiem, nav tik viennozīmīga. Katram vēsturniekam ir savs skatījums uz Otro pasaules karu un savs sabiedroto koalīcijas vērtējums. Tomēr var vērot arī lielās sakrītības pamatu jatājājumos un lielu padomju laika ietekmi lielāka daļa no literatūrās.

Interesanti, ka darba autori bieži norāda, ka mūsdienu krievu vēsturei vēl vajadzīgs laiks, lai pilnība atteikties no padomju vēsturnieku tēzēm un vērtējumiem, kas ļaus veikt objektīvo Otrās pasaules kara analīzi.

Izmantoto padomju un mūsdienu krievu vēstures avotu apskats

Bakalaura darba specifika ir tāda, ka izmantotā literatūra vienlaicīgi ir darba avoti, jo tieši caur nodaļām par sabiedroto koalīciju tiks aplūkota Rietumu valstu sadarbība ar PSRS.

Viens no pirmajiem padomju vēsturniekiem, kurš nopietni apskatīja Lielbritānijas un ASV lomu Otrā pasaules kara laikā, bija Nikolajs Jakovļevs, kurš dzimis 1927. gadā un miris 1996. gada 7. aprīlī.

1962. gada iznākušā darbā "США и Англия во Второй мировой войне", viņš apskatīja notikumus no 1939. gada līdz Japānas kapitulācijas 1945. gada 2. septembrim. Priekš bakalaura darba rakstīšanas, šis darbs bija ļoti svarīgs, jo darba galvenais akcents ir likts uz to, pēc kādiem mērķiem vadījās ASV un Lielbritānijas valdība, veicot savu darbību kara laikā. Savā darbā Jakovļevs mēģināja apskatīt Otrā pasaules kara notikumus caur

Lielbritānijas un ASV darbību, izmantojot Padomju Savienības oficiālās ideoloģiskās nostādnes par viņu lomu karā. Lielbritānija un ASV darbā tiek atspoguļotas kā valstis, kuras mēģina īstenot savus imperiālistiskos mērķus un iegūt kontroli pār visu pasauli. Pēc Jakovļeva domām, Vācija 1940. gadā kļuva par nekontrolējamu un bīstamu konkurentu, kurš apdraudēja ASV un Lielbritānijas plānus. Šajā darbā Jakovļevs mēģina pierādīt, ka atbildība par Otrā pasaules karu sāksanos lielā mērā ir uzliekama uz ASV un Lielbritāniju. Darbā liels akcents tiek likts uz šo valstu sadarbību ar PSRS. Jakovļevs parāda to kā nepieciešamības soli, jo bez PSRS uzvarēt karā nebija iespējams. Darbā tiek spilgti parādīts, ka Padomju Savienībai nācās cīnīties ne tikai ar pretinieku frontē, bet arī ar naidīgo Lielbritānijas un ASV darbību, kura pilnīgi neatbilda sabiedroto koalīcijas interesēm. Šis vēstures darbs ir ļoti svarīgs, jo viņā ir vērojamas lielākā daļa no padomju ideoloģiskajām nostādnēm un uzskatiem par ASV un Lielbritāniju kara laikā.

Pāvela Stoļara darbā "Критика буржуазных фальсификаторов Второй мировой войны (Учебно-методическое пособие)", tiek spilgti parādīti padomju uzskati par to, kāpēc Eiropas un ASV uzskati un tēzes par PSRS lomu Otrā pasaules karā nav pareizi, un tas, ka tikai Padomju Savienības vēsturnieki sniedz taisnīgu un patiesu Otrā pasaules kara redzējumu un to, ka Rietumu sabiedroto gīcība Otrā pasaules kara laikā bija reakcionāra .

Galvenais bakalaura darba padomju vēstures avots ir "История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах". Darbā liela uzmanība tiek vērsta uz PSRS Rietumu sabiedroto analīzi un aprakstu. ASV un Lielbritānija jebkurā sējumā tiek atspoguļotas saskaņā ar oficiālo padomju ideoloģiju un izejot no tās, viņu sadarbība ar PSRS ir ļoti neviennozīmīgi un pretrunīgi vērtēta. Darba autori mēģināja parādīt un pierādīt, ka ASV un Lielbritānijas sabiedrības cerības un prasības pilnīgi atšķīrās no šo valstu valdības plāniem un mērķiem. Bakalaura darba autors apskatīja nodaļas, kurās padomju vēsturnieki sniedza PSRS un Rietumu sabiedroto attiecības analīzi.

Mihaila Berežkova darbs "Страницы дипломатической истории", kurš iznāca 1982. gadā, lielā mērā atkārtos visas padomju ideoloģiskās nostādnes par Lielbritānijas un ASV lomu karā. Tomēr, šis darbs priekš bakalaura darba ir ļoti svarīgs avots, jo Berežkovs Otrā pasaules kara laikā bija svarīgs padomju diplomāts un personīgi piedalījās Teherānas konferencē. Viņa darbu lielā mērā var uzskatīt kā atmiņas, jo Berežkovs vērtē diplomātiskos procesus caur saviem subjektīviem uzskatiem un analizējot viņa darbu, var redzēt, ka viņš norāda uz to, ka jebkuru vēsturisko darbu Padomju Savienība koriģēja saskaņā ar oficiālo valsts doktrīnu.

Fjodora Volkova darbs "За кулисами Второй мировой войны" priekš bakalaura darba kā avots bija ļoti vērtīgs, jo Volkovs mēģināja pierādīt tēzi, ka vienīgais iemesls, kāpēc nenotika sabiedroto koalīcijas sašķelšanās, bija veiksmīga padomju diplomātu darbība, jo

Lielbritānijas un ASV pozīcijas daudzos jautājumos bija lielās pretrunās ar oficiāliem kara sabiedroto koalīcijas pasniegtiem mērķiem.

Vēsturnieka Valērija Israļejana 1985. gada darbs "Дипломатия в годы войны (1941-1945)" atkārtoti oficiālās padomju ideoloģiskās nostādnes par ASV un Lielbritānijas lomu Otrā pasaules kara laikā, bet var vērot, ka viņa vērtējums nav tik viennozīmīgs. Israļejans mēģināja sniegt objektīvu skaidrojumu tam, kāpēc ASV un Lielbritānijas mērķi bija pretrunā ar oficiāliem sabiedroto koalīcijas līgumiem un plāniem. Diemžēl var secināt, ka dēļ oficiālās PSRS ideoloģiskās doktrīnas, Israļejans lielā mērā atkārtoti visu, ko minēja iepriekš minētie padomju vēsturnieki. Šis avots dod iespēju secināt, ka jebkurš padomju vēsturnieku mēģinājums apskatīt Otrā pasaules kara un Rietumu sabiedroto lomu tajā bija neveiksmīgs, jo padomju vēsturnieki bija spiesti atkārtoti oficiālo valsts ideoloģiju.

Valentīna Falina darbā "Второй фронт. Антигитлеровская коалиция: конфликт интересов" tika atspoguļota padomju un Rietumu sabiedroto diplomātija. Avotā var redzēt, ka mūsdienu krievu vēsturnieki joprojām izmanto padomju vēsturnieku tēzes, bet kopējais notikumu vērtējums ir savādāks.

Darbā "Мировые войны в XX веке. Книга 3. Вторая мировая война. Исторический очерк" vēsturnieku kolektīvs veltīja minimālu uzmanību Rietumu sabiedrotajiem, bet šajā darbā var vērot Krievijas Federācijas vēsturnieku kopējos uzskatus par sabiedroto koalīcijas lomu Otrā pasaules kara laikā un Rietumu sabiedroto sadarbību ar PSRS. Bakalaura darba autors uzskata, ka šajā darbā Rietumu sabiedroto tēls ir daudz pozitīvāks, nekā vēlāk iznākušajos mūsdienu krievu vēsturnieku darbos.

Darbā "Вторая мировая война" Utkins veltīja Rietumu sabiedroto analīzei ļoti lielu uzmanību un tieši tur var redzēt, ka mūsdienu krievu vēsturnieki, analizējot Rūzvelta un Čērčila lomu un darbību Otrā pasaules karā, raksturo viņu mērķus savādāk nekā padomju vēsturnieki. Šajā avotā var redzēt, ka mūsdienu krievu vēsturnieki skatās ar sapratni uz to, ka katrai no Rietumu sabiedrotajiem bija savi mērķi un plāni, bet līdzīgi kā padomju vēsturnieki nosoda to, ka mēģinot realizēt Rietumu sabiedrotajiem savus mērķus, aizmirsa par cilvēciskajiem zaudējumiem, kurus nesa Padomju Savienība, kamēr Rūzvelts un Čērčils mēģināja realizēt savu politiku.

Darbs "Ленд-лиз: сделка века" priekš bakalaura darba kā avots ir ļoti vērtīgs, jo darbā tiek īpaši izdalīta PSRS vieta lendlīzes programmā un Butenina mēģināja parādīt to, cik svarīga bija lendlīzes programma priekš PSRS un cik lielus spēkus nācās ieguldīt šīs programmas realizēšanā. Butenina norāda uz to, ka lendlīzes programmu nav iespējams nodalīt no ASV politiskās darbības.

Jevgēnija Titkova 2005. gada darbā "Тьма не победит Свет (Страницы истории Второй мировой войны)" izmanto interesantu rakstīšanas koncepciju. Darbs tiek rakstīts formātā "jautājums-atbilde". Titkovs savā darbā mēģināja atbildēt uz galvenajiem jautājumiem, kuri saistīti ar Otrā pasaules kara tematiku. Titkovs uzskata, ka viņa darbs ir ļoti aktuāls un savlaicīgi uzrakstīts (Krievijas Federācija 2005. gadā svinēja 60.-o. uzvaras gadu), jo pēc viņa domām sāka izplatīties pārāk daudz mītu un falsifikācijas par Otro pasaules karu. Bakalaura darba autors grib atzīmēt, ka šie mīti lielā mērā ir saistīti ar Eiropas un ASV Otrā pasaules kara traktējumu un var uzskatīt, ka Titkovs mēģināja diskutēt ar Rietumu valstu vēsturniekiem un parādīt, ka viņu piegājiens un kara traktējums nav pareizs. Šis avots parāda, ka mūsdienu krievu vēsturnieki joprojām saskata Otro pasaules karu kā Padomju Savienības triumfu un asi kritizē visus faktus, kuri parāda, PSRS lomā šajā karā nebija tik viennozīmīga, kā tas tiek dēvēts oficiālā Krievijas Federācijas doktrīnā.

Borisa Sokolova darbā "Все мифы о Второй мировой войне. "Неизвестная война"" tika izmantota nodaļa par lendlīzi un to lomu priekš Padomju Savienības. Līdzīgi Buteninai, Sokolovs mēģina parādīt, ka priekš Padomju Savienības Rietumu sabiedroto ekonomiskais atbalsts bija dzīves un nāves jautājums, un sakarā ar to, padomju un lielākā daļa no mūsdienu krievu vēsturniekiem un pētniekiem veido mītu par to, ka PSRS izcīnīja uzvaru pateicoties saviem spēkiem.

Andreja Burovska darbā "Не Вторая Мировая, а Великая Гражданская! Запретная правда о войне", tiek izmantota nodaļa par PSRS un Rietumu sabiedroto sadarbības aprakstu. Šis darbs ir spilgts piemērs tam, kāuzskata atsevišķi vēsturnieki, ka Otrā pasaules karā neviens no dalībniekiem nevadījās pēc taisnīgu mērķu principa. Gan PSRS, gan Rietumu sabiedrotie vadījās no ciniskiem mērķiem un dēļ tā sadarbība bija ļoti grūta un pretrunīga.

Jautājumos par Otro pasaules karu darbā "Тьма не победит Свет" ir liels jautājumu skaits, kurš ir saistīts ar Rietumu sabiedroto lomu Otrā pasaules karā un sadarbību ar Padomju Savienību.

Darbā "Великая Отечественная война 1941–1945 годов. В двенадцати томах", kā avots tika izmantots "Великая Отечественная война 1941–1945 годов. В двенадцати томах. Томдевятый. Союзники СССР по антигитлеровской коалиции" grāmatas nodaļa, kurās tiek aprakstīta ekonomiskā un diplomātiskā sadarbība starp PSRS un Rietumu sabiedrotajiem. Tika izmantots arī sabiedroto koalīcijas kopvērtējums. Darbā tas tika mēģināts izdarīt objektīvi, bet pēc bakalaura darba autora uzskatiem, var vērot, ka Rietumu sabiedroto loma tiek mazināta un mūsdienu krievu vēsturnieki mēģina pierādīt to, ka vissmagākās cīņas Padomju Savienība izcīnīja patstāvīgi, Rietumu sabiedroto piedalīšanās vissmagākajos posmos bija minimāla.

1. SADARBĪBAS RAKSTUROJUMS 1941.-1942. GADĀ

1.1. Padomju un mūsdienu krievu historiogrāfijas attīstība jautājumā par sadarbību ar Rietumu sabiedrotajiem

Darba "Великая Отечественная война 1941–1945 годов. В двенадцати томах" devītajā sējumā "Союзники СССР по антигитлеровской коалиции", mūsdienu krievu vēsturnieki apskata padomju un mūsdienu krievu vēsturnieku pētījumus, kuri ir saistīti ar Rietumu sabiedroto lomu Otrā pasaules karā.

Tiek norādīts, ka uzskatus par Rietumu sabiedroto lomu Otrā pasaules karā un viņu sadarbību ar PSRS Staļins izveidoja personīgi, uzrakstot nelielu brošūru "Фальсификаторы истории" 1948. gadā. Tieši šajā darbā Staļins izveidoja galvenās tēzes par Rietumu sabiedroto negodīgo rīcību Otrā pasaules kara laikā un runāja par viņu vēlmi nomelnot PSRS un izmantot Padomju Savienības uzvaras, lai nostiprinātu savas pozīcijas pasaulē.¹ Kā taisnīgi norāda vēsturnieku kolektīvs, šis uzskats kļuva par dominējošo padomju vēsturnieku starpā un kā tiks parādīts bakalaura darbā, visi padomju vēsturnieki ir tendēti pierādīt šo tēzi.

Padomju un mūsdienu krievu vēstures literatūrā apskata Rietumu sabiedroto piedalīšanos Otrā pasaules karā komplicēti. Tiek apskatīta viņu darbība pirms kara, pirmajākara posmā un karā trešajā posmā.

Mūsdienu krievu vēsturnieki norāda, ka galvenais jautājums, kurš uztrauca padomju vēsturniekus bija otrās frontes atvēršanas problemātika. Lielākā daļa no padomju vēsturniekiem norādīja uz Rietumu sabiedroto egoistiskajiem mērķiem un plāniem, dēļ kuriem Otrais pasaules karš netika pabeigts ātrāk, nekā būtu iespējams, ja otrā fronte tiktu atvērta 1942. vai 1943. gadā.²

Mūsdienu krievu vēsturnieki raksturo pētījumus, veltītus šai tematikai, kā svarīgus, jo otras frontes atvēršana 1944. gadā lielā mērā izmainīja militāro darbību Eiropā. Bet tiek norādīts, ka padomju vēsturnieki mēģināja pierādīt jau zināmās tēzes un viņiem nebija pieejama ASV un Lielbritānijas dokumentācija, kura tika saistīta ar otras frontes atvēršanas sagatavošanu. Padomju vēsturnieki izmantoja tikai pieejamos Padomju Savienībā dokumentus, kas pasliktināja viņu darba kvalitāti un analīzi.³

Pēc mūsdienu krievu vēsturnieku domām, pēc PSRS sabrukuma situācija uzlabojās, jo tagad mūsdienu krievu vēsturniekiem kļuva pieejami daudzi dokumenti no ASV un

¹Мягков М., Арзакаян М., Борисов А., Буранок С., *Великая Отечественная Война 1941-1945 годов. Том девятый. Союзники СССР по Антигитлеровской коалиции*, lpp. 14.

²Turpat, lpp. 15.

³Turpat

Lielbritānijas. Otrās frontes atvēršanas problemātika tagad tiek atspoguļota daudz labāk, bet joprojām, nav līdz galam secināts, kā var novērtēt Rietumu sabiedroto pozīciju šajā jautājumā. Pēc mūsdienu krievu vēsturnieku atzinuma, tieši šajā jautājumā padomju un mūsdienu krievu vēsturnieku pozīcijas sakrīt.⁴ Kā tiks parādīts bakalaura darbā, dēļ tā, mūsdienu krievu vēstures literatūrā joprojām tiek izmantots padomju tēzes, neskatoties uz to, ka kopējais raksturojums uzlabojās un nav tik kategorisks.

Otrs svarīgais jautājums, kuru apskatīja padomju un mūsdienu krievu vēsturnieki, bija diplomātiskā sadarbība starp PSRS un Rietumu sabiedrotajiem. Padomju vēsturnieki savos pētījumos koncentrē savu uzmanību uz sadarbību ar ASV, jo uzskata, ka Lielbritānijas faktors sabiedroto koalīcijā ar laiku mazinājās un vadošā loma piederēja ASV prezidentam Rūzveltam, un Čērčils bija spiests pieņemt viņu piedāvājumus. Pētījumu kvalitāte ar laiku pieaug, jo Padomju Savienība palaikam publicēja savus arhīva dokumentus, bet kā līdzīgi ar otras frontes problemātiku, padomju vēsturniekiem bija pieejams ļoti ierobežots ASV un Lielbritānijas dokumentu skaits.⁵

Mūsdienu krievu vēsturnieki mēģināja paplašināt šo tematiku un apskatīt ASV un Lielbritānijas darbību objektīvi, atsakoties no padomju ideoloģiskajām nostādnēm. Kā norāda mūsdienu vēsturnieki un kā tiks parādīts bakalaurā darbā, par centrālo jautājumu kļuva sabiedroto koalīcijas sašķelšanās iemesls.⁶

Kā unikālu mūsdienu krievu vēsturnieku parādību var nosaukt līderu apskati no kulturālās pozīcijas. Mūsdienu krievu vēsturnieki apskata Rūzvelta, Čērčila un Staļina attiecības kā parastu cilvēku attiecības un to, kā viņu personīgās attiecības ietekmēja uz sadarbību.⁷

Trešais centrālais jautājums ir ekonomiskā sadarbība kara laikā. Padomju vēsturnieki vēlas attīstīt un pierādīt 1948. gada uzskatu, ka Rietumu sabiedroto ekonomiskais atbalsts bija niecīgs un sasniedza tikai 4% no kopējā PSRS ražošanas līmeņa. Mūsdienu krievu vēsturnieku ekonomiskās sadarbības novērtējums izmainījās un mūsdienu krievu vēstures literatūrā šis sadarbības atspoguļojums ir novērtēts savādāk.⁸ Bet, kā tiks parādīts bakalaura darbā, lielākā daļa no mūsdienu krievu vēstures literatūras joprojām izmanto padomju vēsturnieku tēzes un retoriku.

Mūsdienu krievu vēsturnieki secina, ka jautājums par Rietumu sabiedroto sadarbības apjomu ar PSRS Otrā pasaules kara laikā nav noslēgts un ir nepieciešams turpināt to.

⁴Дерюшко Б., Зимонин В., Золотарев А., *Великая Отечественная Война 1941-1945 годов. Том девятый. Союзники СССР по Антигитлеровской коалиции*, lpp. 15.

⁵Turpat, lpp. 16.

⁶Turpat, lpp. 17.

⁷Turpat

⁸Turpat, lpp. 18.-19.

Bakalaura darba autors piekrīt ar šo viedokli, jo lielākā daļa no mūsdienu krievu vēstures balstās uz padomju vēsturnieku darbiem un joprojām tiek vērojama padomju ideoloģija.

1.2 Sabiedroto koalīcijas pirmsākums 1941. gadā

Bakalaura autors pilnīgi piekrīt ar viedokli, ka Vācijas uzbrukums uz Padomju Savienību 1941. gada 22. jūnijā kardināli izmainīja visu Otrā pasaules kara politisko un stratēģisko situāciju. Šo viedokli var sastapt jebkurā padomju, vai mūsdienu krievu vēstures literatūrā veltīta Otrā pasaules kara jautājumam par sadarbību starp PSRS, Lielbritāniju un ASV.⁹

Fundamentālajā darbā "История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах", kuru bakalaura darba autors uzskata par galveno padomju vēsturnieku darbu veltītu Otrā pasaules kara problemātikai, var saredzēt galveno padomju vēsturnieku viedokli par to, kāpēc koalīcija tika dibināta.

Par galveno vadošo spēku, kurš piespieda ASV un Lielbritāniju izveidot savienību ar PSRS, tika nosaukta darba klase, galvenais nacisma un agresijas pretinieks. Pateicoties viņiem un daudzām organizācijām, kuras pieprasīja no valdības uzsākt militāro un ekonomisko sadarbību ar PSRS, savienība kļuva iespējama.¹⁰

Par otro nozīmīgo faktoru tiek nosaukts brīdis, kad ASV un Lielbritānijas līderi saprata, ka Vācijas plāni apdraud jau viņus pašus un tāpēc atbalstīja ideju par savienību ar PSRS.¹¹

Savā darbā "Страницы дипломатической истории" padomju diplomāts un vēsturnieks Valentīns Berežkovs raksta par to, ka padomju diplomātijas mērķi pēc Vācijas uzbrukuma izmainījās. Tagad par galveno diplomātu uzdevumu kļuva mērķis dibināt pēc iespējas ciešākas saites ar buržuāziskām valstīm, kuras uz doto brīdi jau karoja ar Vāciju un viņas sabiedrotajiem. Tas bija ļoti grūts uzdevums, jo neskatoties uz to faktu, ka Vācija bija ASV un Lielbritānijas pretinieks un šo valstu mērķis bija viennozīmīgi sakaut to, galvenais angļu-amerikāņu koalīcijas uzdevums tomēr bija realizēt tādus apstākļus, lai pēc kara pasaulē sāktos amerikāņu-angļu hegemonija.¹²

Darbā "США и Англия во Второй мировой войне" padomju vēsturnieks Nikolajs Jakovļevs, dod sīkāku analīzi par svārstīšanos, kura notika amerikāņu un angļu valdībās. Viņš piemin visus politiķus un virsniekus, kuri uzskatīja, ka Vācijas uzbrukumu uz PSRS vajadzīgs

⁹Гречко А., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том четвертый*, lpp.163.; Волков Д., *За кулисами второй мировой войны*; Израэлян В., *Дипломатия в годы войны (1941-1945)*, lpp. 10.-14.; Кульков Е., Поздеева Л., Зверев Б., Падерин А., Петрова Н., *Мировые войны XX века. Книга 3. Вторая мировая война. Исторический очерк*, lpp. 230.; Уткин А., *II мировая война*.

¹⁰Гречко А., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том четвертый*, lpp.163

¹¹Турат

¹²Бережков В., *Страницы дипломатической истории*

izmanto, lai pēc iespējas vairāk vājinātu Padomju Savienību. Tiek minēts arī nākoša ASV prezidenta Trūmena uzskats par to, ka PSRS uzvaras gadījumā ASV ir vajadzīgs atbalstīt Vāciju, lai ietu bojā pēc iespējas vairāk padomju karavīru.¹³

Padomju vēsturnieki uzskatīja, ka PSRS mērķi bija pavisam savādāki nekā ASV un Lielbritānijas mērķi. PSRS aizstāvēja savu neatkarību un cīnījās par visas cilvēces nākotni, kad rietumu imperiālisti domāja tikai par savām interesēm un to, kā pagriezt situāciju savā labā.¹⁴

Visos padomju vēsturiskajos darbos tiek minēts fakts, ka neviens neticēja, ka PSRS varēs pretoties vācu agresijai vairāk par trim mēnešiem. Daļa no angļu virsniekiem pieturējās pie daudz radikālākas domas, ka PSRS tiks sakauta desmit dienu laikā. Tāpēc ASV un Lielbritānija kaut kādu brīdi svārstījās, negribot tērēt stratēģiskus resursus PSRS atbalstam, jo Padomju Savienība tāpat būs drīz vien okupēta. Bet dēļ aktīvas Padomju Savienības diplomātijas, sabiedrības pieprasījuma Anglijā un ASV, un padomju armijas militārajām uzvarām, viņiem nācās aktivizēt savu darbību šajā jautājumā.¹⁵

Pirmā oficiālā tikšanās starp Staļinu un Molotovu un Lielbritānijas sūtni Kripsu notika 1941. gada 12. jūlijā, pēc tam, kad uz Maskavu jau atbrauca Lielbritānijas militārā misija, kura novērtēja notikumus padomju-vācu frontē. Šajā tikšanās reizē tika parakstīts dokuments par kopēju militāro sadarbību pret hitlerisko Vāciju. Pirmkārt, valstis uzņēmās atbalstīt viena otru karā pret Vāciju, otrkārt, solījās, ka valsts nevarēs vienpusīgi parakstīt miera līgumu ar Vāciju, ja nebūs iegūta piekrišana no otras valsts puses. 1941. gada 16. augustā Lielbritānija piekrita piešķirt Padomju Savienībai kredītu par 10. miljoniem mārciņu.¹⁶

Vēsturnieks Israēļjans savā darbā "Дипломатия в годы войны" (1941–1945)", min to, ka šī savienība izraisīja lielu prieku pašā Lielbritānijā. Valstī sākās ,tā saucamās, draudzības nedēļas ar PSRS, kad angļi guva iespēju uzzināt vairāk par padomju kultūru. Šie pasākumi bija diezgan populāri un kopējā atmosfēra bija labvēlīga un deva cerības, ka savienība būs ļoti veiksmīga. Tomēr Israēļjans arī min atsevišķas pretpadomju akcijas, piemēram, avīzes rakstu, kurā sadarbība ar Padomju Savienību tika dēvēta kā kļūda.¹⁷

Padomju vēsturnieki atzīmē, ka Lielbritānija visu vasaru nevarēja risināt jautājumu par stratēģisko resursu un ieroču piegādi uz PSRS. Šo jautājumu izdevās risināt tika 1941. gada 4.

¹³ЯковлевН., *США и Англия во второй мировой войне*

¹⁴Израэлян В, *Дипломатия в годы войны (1941-1945)*, лрр. 9.-10.; Гречко А., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том четвертый*, лрр.164.

¹⁵Гречко А., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том четвертый*, лрр.164-165.; Волков Д., *За кулисами второй мировой войны*; Израэлян В, *Дипломатия в годы войны (1941-1945)*, лрр. 10.-14; ЯковлевН., *США и Англия во второй мировой войне*

¹⁶Гречко А., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том четвертый*, лрр.165

¹⁷Израэлян В, *Дипломатия в годы войны (1941-1945)*, лрр. 14.

septembrī. Lielbritānija neizpildīja savu solījumu uzsākt stratēģisko materiālu piegādi septembrī un uzsāka to tikai oktobrī, kad jau beidzās Maskavas konference.¹⁸

Sadarbība ar ASV, pēc padomju vēsturnieku uzskatiem, bija tikai ekonomisks jautājums, jo ASV neatradās kara stāvoklī ar Vāciju. Pirmo reizi padomju puse iesniedza nepieciešamo materiālu sarakstu 1941. gada 30. jūnijā. Tomēr līdz Maskavas konferences brīdim, nav iespējams runāt par reālu ekonomisko sadarbību, jo tikai pēc konferences Rietumu sabiedrotie uzsāka apgādāt Padomju Savienību nopietnā līmenī.¹⁹

Vēsturnieks Volkovs sīkāk apskata situāciju ASV un raksta par to, ka lielākā daļa no amerikāņu augstiem virsniekiem bija pārliecināti, ka PSRS liktenis ir izlemts un ASV vajag izmantot šo brīdi, lai pārdislocētu savu karaspēku Atlantijas okeānā un nav jēgas pieslēgt PSRS pie lendlīzes programmas.²⁰

Jakovļeva darbā tiek minēts moments, ka prezidenta Rūzvelta lēmumi par PSRS atbalstu tika bremsēti, jo daļa no ASV valdības nezināja, ko pieprasīt no padomju puses par šo atbalstu. Kā viens no variantiem tika minēts padomju zelta rezerves, un, ja PSRS piekritīs viņiem apmaksāt piegādes, tad būs iespēja runāt par nākošajiem konkrētiem soļiem no amerikāņu puses šajā jautājumā. Par visu augšminēto liecina fakts, ka, kad 1941. gada 24. augustā lendlīzes programma tika turpināta, Padomju Savienība tajā netika pieslēgta.²¹

1941. gada 14. augustā Lielbritānija un ASV pieņēma Atlantijas hartu. 1941. gada septembrī Londonā viņa tika apspriesta ar Padomju Savienību un vēl citām valstīm. PSRS pārstāvji atzīmēja, ka Padomju Savienība pēc savas iekārtas un vadītās politikas jau pilnīgi atbilst visai hartai. Īpaši jautājumā par tautas pašnoteikšanu.²² Bakalaura darba autors nevar neatzīmēt diezgan liekulīgo padomju pozīciju šajā brīdī.

Pirmā nopietnā konference notika Maskavā 1941. gada 29. septembrī un turpinājās līdz 1. oktobrim. Tieši tur padomju puse iesniedza stratēģisko resursu pieprasījumu līdz 1942. gada jūnijam.²³

Konferences rezultātā Lielbritānija un ASV apņēmas piegādāt uz PSRS 400 kara lidmašīnu, 500 tanku, gaisa un prettanku ieročus, alumīniju, munīciju un daudz ko citu.²⁴

¹⁸Израэлян В., *Дипломатия в годы войны (1941-1945)*, lpp. 166.

¹⁹Гречко А., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том четвертый*, lpp.166.-167.

²⁰Волков Д., *За кулисами второй мировой войны*

²¹Яковлев Н., *США и Англия во второй мировой войне*

²²Гречко А., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том четвертый*, lpp.169.; Кульков Е., Поздеева Л., Зверев Б., Падерин А., Петрова Н., *Мировые войны XX века. Книга 3. Вторая мировая война. Исторический очерк*, lpp. 234

²³Гречко А., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том четвертый*, lpp.170.; Кульков Е., Поздеева Л., Зверев Б., Падерин А., Петрова Н., *Мировые войны XX века. Книга 3. Вторая мировая война. Исторический очерк*, lpp. 235.-236.

²⁴Turpat

1941. gada 7. novembrī Rūzvelts parakstīja dokumentu, pēc kura, likums par lendlīzi, tagad attiecās arī uz Padomju Savienību.²⁵

Padomju vēsturnieki atzīmē diezgan svarīgu momentu, ka pateicoties sabiedroto koalīcijas dibināšanai un tās pakāpeniskai izveidei, Vācijas plāni uz to, ka citas kapitālistiskās valstis atbalstīs viņus karā pret PSRS, tika sagrauti.²⁶ Tas tiek dēvēts kā padomju diplomātijas ārpolitiskais triumsfs.

Par vienu no galvenajiem jautājumiem starp sabiedrotajiem Otrā pasaules kara laikā bija otrās frontes atvēršana Rietumos. Pirmo reizi šis jautājums tika pacelts vēl pašā kara sākumā, kad 1941. gada 18. jūlijā Staļins uzrakstīja Čērčilam vēstījumu, kurā atzīmēja, ka PSRS stāvokli uzlabos frontes atvēršana Ziemeļfrancijā un Arktikā.²⁷

Padomju vēsturnieki nosoda to faktu, ka Lielbritānija neatvēra otru fronti Rietumos 1941. gadā, kad situācija padomju-vācu frontē bija ļoti grūta un gāja bojā tūkstošiem padomju karavīru. P. Stoļara darbā "Критика буржуазных фальсификаторов истории Второй мировой войны" autors atzīmē, ka 1941. gada rudenī Lielbritānijā tika sakoncentrētas 40. divīzijas, ar kurām bija pilnīgi pietiekami, lai uzsāktu karadarbību rietumos. Angļu mērķis bija, viennozīmīgi, pēc iespējās vairāk novājināt Padomju Savienību.²⁸

Kopējā analīze parāda, ka padomju vēsturnieki faktiski sadalīja ASV un Lielbritāniju uz divām grupām. Pirmā, tajā skaitā parastā tauta, stājās par to, lai nekavējoties sniegtu Padomju Savienībai jebkāda veida atbalstu. Otrā puse, kurā ietilpa reakcionāri un antikomunisti, negribēja sniegt PSRS nekāda veida atbalstu. Faktors, kurš apvienoja abas puses, bija pārliecība par to, ka PSRS nebūs spējīga izturēt Vācijas karaspēku ofensīvo operāciju.

Padomju vēsturnieki nosodīja šāda veida pozīciju un runāja par Lielbritānijas un ASV liekulīgo pozīciju kara sākumā, kad gāja bojā tūkstošiem padomju karavīru, viņi vairāk domāja par savu interešu aizstāvēšanu un nākotni pēc kara.

Bakalaura darba autors nevar piekrist ar šo viedokli, jo, kā min paši padomju vēsturnieki, ASV nebija kara dalībnieks un PSRS nebija ASV militārais sabiedrotais. Lielbritānijas stratēģiskā pozīcija, neskatoties uz to, ka Vācijas pagrieziens uz austrumiem izglāba Angliju no uzbrukuma, arī bija ļoti grūta un viņai bija vajadzīgs domāt, pirmkārt, par sevi un savām vajadzībām, nevis par Padomju Savienību, kura ignorēja visus brīdinājumus par vācu karaspēka koncentrēšanos savās robežās.

²⁵Гречко А., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том четвертый*, лрр. 175

²⁶Туграт; Волков Д., *За кулисами второй мировой войны*; Яковлев Н., *США и Англия во второй мировой войне*; Израэлян В., *Дипломатия в годы войны (1941-1945)*, лрр. 14.

²⁷Гречко А., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том четвертый*, лрр. 173

²⁸Столяр П., *Критика буржуазных фальсификаторов истории Второй мировой войны. Учебно-методическое пособие*, лрр. 23.

Atsevišķu politiķu un virsnieku izteicieni par to, ka ir labi, ka tagad vācieši un padomju karavīri nogalina viens otru, ir viennozīmīgi nosodāmi, bet būtu vērts atzīmēt faktu, ka PSRS tēls rietumos bija ļoti negatīvs un tam bija savs pamatojums.

Mūsdienu krievu vēsturnieku pozīcija šajā jautājumā nav tik kategoriska. Krievu vēsturnieku kolektīvajā grāmatā "Мировые войны XX века. Книга 3. Вторая мировая война. Исторический очерк" tiek minēts par to, ka Čērčils redzēja padomju-vācu fronti kā atvieglojumu Lielbritānijai un tāpēc ir nepieciešams uzsākt sadarbību ar Padomju Savienību. Rūzvelts arī saskatīja Vāciju par daudz lielāku draudu priekš ASV un tāpēc izteicās par PSRS atbalstu. Šis solis bija tīri pragmatisks, jo Padomju Savienības tēls rietumos bija ļoti negatīvs.²⁹

Priekš PSRS uzsākt attiecības ar rietumiem arī nebija viegls solis un arī ir traktēts kā militāra un stratēģiska vajadzība.³⁰ Kā atzīmē mūsdienu krievu vēsturnieks A. Utkins, Staļins patoloģiski neuzticējās Rietumiem un lielā mērā dēļ tā, koalīcijas noformēšana bija tik lēna. Par otro faktu Utkins, līdzīgi padomju vēsturniekiem, min, ka lielā mērā koalīcijas sadarbību 1941. gadā bremsēja angļu un amerikāņu ekspertu pārliecība par to, ka PSRS nevarēs ilgi pretoties vācu armijai un Padomju Savienības liktenis ir izlemts. Blakus tam traucēja arī pavisam savādāki kulturālie un politiskie uzskati.³¹

Par trešo faktoru Utkins min divus Lielbritānijas tēlus pēc kara beigām. Pirmais, optimistiskais tēls, kad Vācija būs sakauta un Padomju Savienībai būs vajadzīga palīdzība no ASV un Lielbritānijas ļoti lielā apjomā. Otrais, pesimistiskais tēls, kad Vācija būs sakauta, bet lielāko daļu no Eiropas kontrolēs Padomju Savienība.³² Tieši ar šo pesimistisko tēlu tiek skaidrota otras frontes atvēršana Eiropā tikai 1944. gadā, jo Lielbritānija negribēja, lai pēc kara Padomju Savienība būtu pārāk stipra un ietekmīga.

Pie līdzīgiem uzskatiem pieturās arī citi mūsdienu krievu vēsturnieki.³³

Par koalīcijas galīgo noformēšanas katalizatoru mūsdienu krievu vēsturnieki sauc divus 1941. gada notikumus. Pirmais, Sarkanās Armijas uzvara pie Maskavas, kad vācu karaspēks tika apstādināts un spiests atkāpties. Otrais notikums bija Japānas uzbrukums uz ASV militāro

²⁹Кульков Е., Поздеева Л., Зверев Б., Падерин А., Петрова Н., *Мировые войны XX века. Книга 3. Вторая мировая война. Исторический очерк*, lpp. 230.-232.

³⁰Турат, lpp. 231.-232.

³¹Уткин А., *II мировая война*,

³²Турат<http://militera.lib.ru/h/utkin3/index.html>

³³Стариков В., *Фальсификаторы истории. Правда и ложь о Великой войне (сборник)*.; Титков Е., *Тьма не победит свет (Страницы истории Второй мировой войны)*; Шефов Н., *Вторая мировая война 1939-1945. История великой войны*.

bāzi Perl-Harboru 1941. gada 7. decembrī un kad 1941. gada 11. decembrī Vācija pieteica karu ASV, padarot Otro pasaules karu par globālu konfliktu.³⁴

Iznākušajā 2014. gadā fundamentālā mūsdienu krievu vēsturnieku kolektīvā darba "Великая Отечественная Война 1941-1945 годов. В двенадцати томах",devītajā sējumā, vēsturnieku kolektīvs izsaka viedokli, ka PSRS sabiedrotie nolēma izmantot Vācijas uzbrukumu savā labā. Kamēr Padomju Savienība cīnās ar lielāko daļu no Vācijas karaspēka, Lielbritānija un ASV īstenoja "netiešo darbību" stratēģiju. ASV un Lielbritānija pieņēma šo stratēģiju Vašingtonas konferences laikā (1941. gada 22. decembris - 1942. gads 14. janvāris). Šī stratēģija paredzēja: ražot ieročus un munīciju, aizsargāt svarīgas komunikācijas; palielināt uzbrukuma potenciālu pret Vāciju; izveidot un uzturēt aplenkumu ap Vāciju; noturēt pozīcijas Tālajos Austrumos, kuras bija svarīgas Lielbritānijai un ASV.³⁵

Mūsdienu krievu vēsturnieki min faktu, ka sabiedroto koalīcija pēc saviem resursiem, ekonomiskā potenciāla, militārā spēka un teritorijām, vairākas reizes pārsniedza Ass valstu potenciālu un iespējas. Bet, dēļ neefektīvas koordinācijas un savstarpējām nesaprašanām, 1941. gadā tas netika izmantots. Līdzīga situācija turpinājās arī 1942. gadā.³⁶

Mūsdienu krievu vēsturnieki atzīmē to faktu, ka sabiedroto ekonomiskais atbalsts atnesa labumu Padomju Savienībai, bet 1941. gadā šis atbalsts bija vairāk simbolisks un PSRS šajā gadā noturējās tikai pateicoties saviem spēkiem. Mūsdienu krievu vēsturnieki, atšķirībā no padomju vēsturniekiem, neaizstāv viedokli par kapitālistiskiem un imperiālistiskiem Lielbritānijas un ASV mērķiem. Priekš viņiem neefektīvais koalīcijas sadarbšanās sākums ir skaidrots ar racionāliem un pragmatiskiem iemesliem. 1941. gads mūsdienu krievu vēstures literatūrā ir atspoguļots kā gads, kad PSRS cīnījās ar Vāciju un tās sabiedrotajiem viens pret vienu un sabiedroto atbalsts bija simbolisks.

³⁴Титков Е., *Тьма не победит свет (Страницы истории Второй мировой войны)*; Мягков М., Арзакаян М., Борисов А., Буранок С., *Великая Отечественная Война 1941-1945 годов. Том девятый. Союзники СССР по Антигитлеровской коалиции*, лрр. 108.

³⁵Мягков М., Арзакаян М., Борисов А., Буранок С., *Великая Отечественная Война 1941-1945 годов. Том девятый. Союзники СССР по Антигитлеровской коалиции*, лрр. 105.-106.

³⁶Turpat

1.3. Sabiedroto koalīcijas sadarbība 1942. gadā

1942. gads sākās ar to, ka ASV, Lielbritānija un PSRS parakstīja Apvienoto Nāciju deklarāciju, kura galīgi noformēja sabiedroto koalīcijas formātu. Pie šīs deklarācijas pievienojās vēl 28 valstis, bet vadošais spēks piederēja trim augšminētajām valstīm.³⁷

Viens no principiāli svarīgiem momentiem, kurš bremsēja sadarbību koalīcijā, bija fakts, ka Lielbritānija negribēja atzīt PSRS valsts robežas, kuras „līdz Vācijas uzbrukumam, piederēja Padomju Savienībai. ASV pozīcija padomju darbos raksturota kā piesardzīga un Rūzvelts izteicās, ka runāt par šo jautājumu ir pārāk agri.”³⁸

1942. gada 26. maijā Padomju Savienība, izejot no sabiedroto koalīcijas interesēm, atsakās iekļaut līgumā jautājumu par PSRS rietumu robežām un parakstīja līgumu par militāro savienību ar Lielbritāniju pret Vāciju. Līgums paredzēja veikt savstarpējo palīdzību un neveikt separāta miera pārrunas ar Vāciju un viņas sabiedrotiem. Otrā līguma daļa paredzēja pēc kara, miera saglabāšanu Eiropā un to, ka militārā uzbrukuma gadījumā uz vienu no līguma dalībniekiem, otra valsts nāks palīgā. Blakus tam, puses apņēmās nestāties militārās savienībās viena pret otru.³⁹

Darbā "История дипломатии. Том IV", padomju vēsturnieku kolektīvs atzīmē, ka Vašingtonas konferences laikā Čērčils plānoja karot ar Vāciju tikai izmantojot Padomju Savienības karaspēku, un atbalstīt PSRS viņš domāja tikai sniedzot ekonomisko palīdzību.⁴⁰

Jakovļeva darbā tiek minēts, ka konferences laikā tika nolemts, ka Lielbritānija un ASV patstāvīgi cīnīsies ar Japānu Klusajā okeāna un Tālajos Austrumos, bet PSRS turēs fronti pret Vāciju.⁴¹ Tieši šeit šī stratēģija tika nosaukta par "netiešu". Faktiski padomju vēsturnieki redz 1942. gada angļu-amerikāņu koalīcijas politiku sabiedroto koalīcijas ietvaros kā 1941. gada politikas turpinājumu - pēc iespējās vairāk vājināt Padomju Savienību.

Jakovļevs raksta, ka angļu un amerikāņu politiķu mērķis bija iejaukt karadarbībā pret Japānu Padomju Savienību jau 1942. gadā. Rūzvelts piedāvāja izmitināt amerikāņu lidmašīnas PSRS Tālo Austrumu teritorijā, kas varēja automātiski nostādīt PSRS kara stāvoklī ar Japānu.⁴² Bet pateicoties PSRS veiksmīgai politikai, tas viņiem neizdevās.⁴³

³⁷Кульков Е., Поздеева Л., Зверев Б., Падерин А., Петрова Н., *Мировые войны XX века. Книга 3. Вторая мировая война. Исторический очерк*, lpp. 235.-236.; Земсков И., *Дипломатическая история второго фронта в Европе*, lpp. 39.

³⁸Паротькин И., Плотников Ю., Пожарская С., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том пятый*, lpp. 67.-68.

³⁹Паротькин И., Плотников Ю., Пожарская С., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том пятый*, lpp. 69.

⁴⁰Гонионский С., Земсков И., Израэлян В., *История дипломатии. Том IV*, lpp. 255.

⁴¹Яковлев Н., *США и Англия во второй мировой войне*

⁴²Паротькин И., Плотников Ю., Пожарская С., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том пятый*, lpp. 71.

Par svarīgu brīdi tiek nosauktas padomju-amerikāņu pārrunas par lendlīzi. 1942. gada jūnija līgums ar PSRS beidza darbību un sākās pārrunas ar amerikāņu pusi. Amerikāņi tagad varēja piedāvāt Padomju Savienībai divreiz mazāk, nekā iepriekš, skaidrojot to ar resursa nepieciešamību, lai pārsūtītu amerikāņu karavīrus uz Angliju. PSRS bija gatava uz to, ja 1942. gadā Eiropā tiks atvērta otra fronte.⁴⁴

Padomju vēsturnieki min, ka 1942. gada pavasarī gan Lielbritānijas, gan ASV tauta ar vien skaļāk un skaļāk pieprasīja, ka ir nepieciešams atvērt otro fronti Eiropā. 1942. gada aptauja Lielbritānijā parādīja, ka angļi iestājās par to, lai uzsāktu savu ofensīvo operāciju Eiropā.⁴⁵

PSRS diplomāti mēģināja risināt šo situāciju, veicot daudzas pārrunas ar amerikāņu un angļu diplomātiem, bet viņas bija neveiksmīgas. Padomju puse saredzēja otras frontes atvēršanu kā iespēju pabeigt karu ar Vāciju jau 1942. gadā. Amerikāņi un angļi atbildēja, ka saprot Padomju Savienības situāciju un grib atvērt otro fronti 1942. gadā, bet dēļ tehniskām problēmām tagad tas ir pārāk grūts uzdevums.⁴⁶

1942. gada 11. jūnijā sekoja padomju-amerikāņu ziņojums, ka otrā fronte Eiropā tiks atvērta 1942. gadā. Padomju Savienība, atzīmē padomju vēsturnieki, uztvēra to, kā solījumu, bet īstenībā tas bija viltojums no amerikāņu puses, lai nomierinātu padomju valdību.⁴⁷

Pēc tam sekoja jau padomju-angļu ziņojums par otras frontes atvēršanu Eiropā 1942. gadā. Čērčils izteicās, ka Lielbritānija plāno izmantot tikai ierobežotu divīziju skaitu, bet pamat spēki tiks izsēdināti 1943. gadā.⁴⁸

1942. gada 20.-25. jūlijā Londonas pārrunu gaitā ASV un Lielbritānija nolēma, ka viņi veiks desanta operāciju Ziemeļāfrikā. Lai ziņotu par to Staļinam, uz PSRS personīgi devās Čērčils 1942. gada 12. augustā. Tajā pašā dienā viņš satikās ar Staļinu un ziņoja, ka desanta operācijai Ziemeļfrancijā vēl nav pienācis laiks. Vajag sakoncentrēt karaspēku Lielbritānijas salās, kur plānots izmitināt vairāk nekā 1. miljonu amerikāņu karavīru. Čērčils atbildēja uz jautājumu par otro fronti, un teica, ka Lielbritānija un ASV veiks otras frontes atvēršanu Ziemeļāfrikā. Priekš padomju puses tas bija smags diplomātisks un militārs trieciens, jo PSRS

⁴³Гонионский С., Земсков И., Израэлян В., *История дипломатии. Том IV*, lpp. 255.

⁴⁴Паротькин И., Плотников Ю., Пожарская С., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том пятый*, lpp. 69.-70.

⁴⁵Волков Д., *За кулисами второй мировой войны*; Паротькин И., Плотников Ю., Пожарская С., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том пятый*, lpp. 71.-72.

⁴⁶Паротькин И., Плотников Ю., Пожарская С., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том пятый*, lpp. 72.; Волков Д., *За кулисами второй мировой войны*; Гонионский С., Земсков И., Израэлян В., *История дипломатии. Том IV*, lpp. 263.-266.

⁴⁷Паротькин И., Плотников Ю., Пожарская С., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том пятый*, lpp. 72.; Волков Д., *За кулисами второй мировой войны*; Гонионский С., Земсков И., Израэлян В., *История дипломатии. Том IV*, lpp. 263.-266.

⁴⁸Turpat

cerēja, ka angļu-amerikāņu karaspēks atvieglos padomju frontes stāvokli. Neskatoties uz nodevību, padomju puse piekrita ar Lielbritānijas premjera argumentāciju.⁴⁹

Var secināt, ka padomju vēsturnieki parāda visu antagonismu un grūtības, kuras pastāvēja sabiedroto koalīcijā. Angļi un amerikāņi sekoja tikai savām interesēm, bet Padomju Savienība, neskatoties uz tādu politiku, turpināja darīt visu, lai saglabātu sabiedroto koalīciju. Jautājums par to, kāpēc otra fronte netika atvērta 1942. gadā patiešām ir ļoti svarīgs un aktuāls joprojām, bet padomju vēstures darbos viņš tiek traktēts kā angļu-amerikāņu atteikšanās no saviem solījumiem un kā nodevība. Savukārt, tas dod padomju vēsturniekiem iespēju apgalvot, ka vissmagākās cīņas ar Vāciju PSRS izturēja vienatnē.

Mūsdienu krievu vēstures literatūrā, tiek daudz runāts par nesaprašanos sabiedroto koalīcijā 1942. gadā. Tāpat kā padomju vēsturnieku darbos, tiek minēts jautājums par PSRS rietumu robežām, bet šeit mūsdienu krievu vēsturnieki saredz gan PSRS, gan rietumu sabiedroto daudz elastīgāko pozīciju. Viedokļi vienmēr mainījās, atkarībā no situācijas frontē. Piemēram, tiek īpaši izdalīts Rūzvelta personīgais viedoklis sarunā ar padomju sūtni ASV Maksimu Litvinovu, kurā ASV prezidents izteicās, ka uzskata Baltijas valstu iziešanu no Krievijas sastāva kā kļūdu. Savukārt, kad situācija padomju frontē kļuva grūtāka, padomju puse jau necēla gaisā jautājumu par robežām, vairāk interesējoties par otras frontes atvēršanu Eiropā.⁵⁰

Krievu vēsturnieku, atšķirībā no padomju vēsturniekiem, runā arī par to, ka sabiedrotie analizēja iespēju, ka PSRS noslēgs separāta mieru ar Vāciju nepieciešamības gaidījumā un dēļ tā, ka sabiedrotie faktiski neatbalsta viņu. Tāpēc angļi un īpaši amerikāņi, bija ieinteresēti saglabāt diplomātisko saiti ar PSRS.⁵¹ Visticamāk, šeit mūsdienu krievu vēsturnieki grib pateikt to, ka angļi un amerikāņi nepieciešamības gadījumā bija gatavi solīt to, ko viņi nevarēs izpildīt. Tieši tā arī tiek apskatīts jautājums par to, kāpēc otra fronte netika atklāta 1942. gadā. Šis solījums, pēc mūsdienu krievu vēsturnieku domām, tika dots, lai pārliecinātu PSRS, ka palīdzība tuvojās un dot motivāciju sekmīgi karot.

Atsevišķi vēsturnieki uzskata, ka Sarkanās Armijas militārās operācijas 1942. gadā, kuru laikā izdevās iegūt lielus panākumus, izveidoja ideālus apstākļus, lai atvērtu rietumos otro fronti. Tiek parādīts, kā Staļins apvienoja militāros panākumus ar diplomātiju, lai parādītu ASV un Lielbritānijai, ka PSRS ir stiprs militārais sabiedrotais, kurš spēj ne tikai aizsargāties, bet arī veikt veiksmīgas ofensīvas operācijas. Diplomātiskā līnija arī bija

⁴⁹Паротыкин И., Плотников Ю., Пожарская С., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том пятый*, lpp. 74.-75.

⁵⁰Мягков М., Арзакаян М., Борисов А., Буранок С., *Великая Отечественная Война 1941-1945 годов. Том девятый. Союзники СССР по Антигитлеровской коалиции*, lpp. 110.-114.

⁵¹Turpat, lpp. 111.

veiksmīga, jo tagad amerikāņi un angļi piekrita runāt par otras frontes iespējamo atvēršanu Eiropā.⁵²

Krievu vēsturnieks Utkins raksta par to, ka Čērčils, atšķirībā no amerikāņu prezidenta Rūzvelta, domāja ne tikai par to, kā sekmīgi sakaut Vāciju, bet arī par to, kā sekmīgi saglabāt Lielbritānijas impērijas varenību. Tieši tāpēc viņa domas tika sakoncentrētas uz Ziemeļāfriku, jo tas bija vienīgais veids kā saglabāt Lielbritānijas pozīcijas Tālajos Austrumos un Āzijā. Kā galveno Vācijas pretinieku Eiropā viņš redzēja Padomju Savienību, un negribēja zaudēt cīņā ar to Lielbritānijas karavīrus.

Utkins raksta, ka Lielbritānijai bija zināmi Vācijas ofensīvie plāni padomju frontē, bet neskatoties uz to, Čērčils atteicās sniegt militāro atbalstu, verot vaļā otru fronti. Kā kompensāciju, pēc krievu vēsturnieku domām, viņš redzēja Vācijas bombardēšanu no gaisa.⁵³

Par zīmīgu brīdi 1942. gadā tiek nosaukta Staļingradas cīņa. Mūsdienu krievu vēstures literatūrā, Sarkanās Armijas Staļingradas uzvara ir izšķirošs moments, kura pārvērta sabiedroto koalīciju no politiskās savienības un militārās. 1942. gada notikumi padomju-vācu frontē atkal cēla gaisā jautājumu par to, ka PSRS liktenis ir izlemts un tieši tāpēc sabiedroto atbalsts samazinājās līdz minimumam. Sarkanās Armijas pretuzbrukums un uzvara bija pārsteigums priekš visas pasaules. Tas bija lūzums padomju-vācu frontē. Gads, kurš varēja kļūt par sabiedroto koalīcijas sabrukumu kļuva par "ass" valstu koalīcijas sabrukuma sākumu.⁵⁴

Mūsdienu krievu vēsturnieki atzīmē angļu-amerikāņu koalīcijas panākumus Ziemeļāfrikā un Tālajos Austrumos, bet uzskata, ka šie panākumi nav salīdzināmi ar Sarkanās Armijas uzvarām.⁵⁵

Mūsdienu krievu vēsturnieku starpā nav viennozīmīga vērtējuma par sabiedroto koalīciju 1942. gadā. Vēstures literatūrā šis gads tiek uzskatīts kā smagākais gads visā karā un gads, kad sabiedrotie varēja zaudēt karu. Mūsdienu krievu vēsturnieki mēģina parādīt, ka 1942. gads ir tikai koalīcijas pirmsākums, kad trīs valstis, neskatoties uz savstarpējo palīdzību, vēl nestrādāja kopā kā reāla koalīcija. Katram līderim bija savas intereses un savi mērķi. Notikumi kara frontēs arī apgrūtināja normālu sadarbību.

Apskatot mūsdienu krievu vēstures literatūru vēl ir iespējams sastapties ar radikāliem viedokļiem par to, ka Lielbritānija un ASV veica cinisku Padomju Savienības nomelnošanas politiku, bet lielākā daļa no vēsturniekiem vairāk runā par pilnīgi saprotamiem iemesliem,

⁵²Титков Е., *Тьма не победит свет (Страницы истории Второй мировой войны)*

⁵³Уткин А., *II мировая война*

⁵⁴Мягков М., Арзакаян М., Борисов А., Буранок С., *Великая Отечественная Война 1941-1945 годов. Том девятый. Союзники СССР по Антигитлеровской коалиции*, lpp. 114.-117.

⁵⁵Turpat, lpp. 117.

kāpēc sadarbība 1942. gadā nebija tik efektīva, kāda varēja būt. Sabiedroto ģeogrāfiskais stāvoklis; ekonomiskais un rūpnieciskais līmenis; militārā un stratēģiskā situācija; politiskā iekārta un pirmskara notikumi.

Tāpēc par reālu sabiedroto koalīcijas sākumu mūsdienu krievu vēsturnieki uzskata 1943. gadu.

2. Attiecību saasinājums ar Rietumu sabiedrotajiem 1943. gadā

2.1. Rietumu sabiedroto sadarbības raksturojums ar PSRS pēc Staļingradas un Kurskas kaujām

Padomju vēstures literatūrā 1943. gada sākums ir saistīts ar Sarkanās Armijas uzvarām padomju-vācu frontē. Pateicoties spilgtām uzvarām Staļingradas kaujā un Kaukāzā, Padomju Savienības autoritāte starptautiskajā arēnā izauga. Īpaši padomju vēsturnieki atzīmē to, ka padomju uzvaras ļoti iepriecināja ASV un Lielbritānijas sabiedrību. PSRS popularitāte Lielbritānijā un ASV bija lielāka nekā iepriekšējos gados un tāds pats process arī notiek okupētajās valstīs, kurās Padomju Savienība tagad tiek uztverta kā vienīgā cerība uz uzvaru.⁵⁶

Dēļ šīs popularitātes ASV radio sāka iekļaut savā programmā ziņojumus par to, kā notiek sabiedriskā dzīve Padomju Savienībā un kā iet karadarbība padomju-vācu frontē. Šie radio raidījumi notika katru nedēļu un tika nosaukti "Tas ir mūsu karš". Daudzos kinoteātros sāka rādīt padomju dokumentālo filmu "Vāciešu sakāve pie Maskavas". Līdzīgi procesi notika arī Lielbritānijā. Padomju vēsturnieki min, ka Lielbritānijas skolās pat parādījās mācību stundas par PSRS vēsturi un padomju sabiedrības struktūru.⁵⁷

Atbalstu, cieņu un pateicības vārdus PSRS adresē izteica daudzi inteliģences, zinātnu un kultūras pārstāvji, to starpā padomju vēstures literatūrā tiek minēti A. Einšteins, E. Hemingvejs, Č.Čaplins, un daudzi citi. Milzīgu autoritāti Sarkanā Armija ieguva Lielbritānijas un ASV armijās karavīru starpā, kuri arvien skaļāk izteicās par to, ka ir nepieciešams atvērt otro fronti un vairāk palīdzēt padomju sabiedrotajam.⁵⁸

Neskatoties uz šo sabiedrisko atbalstu, padomju vēsturnieki min, ka padomju valdība racionāli skatījās uz sabiedroto augstākiem politiķiem un viņu rīcību. Sabiedroto valdības darbībā 1942. gadā, kad PSRS bija nepieciešams sabiedroto atbalsts, lai pēc iespējas ātrāk pabeigtu karadarbību, pārliecināja padomju valdību, ka Lielbritānija un ASV valdības vadās no savām imperiālistiskajām interesēm. PSRS valdība uzskatīja, ka Lielbritānijas un ASV stratēģiskais koncepts tagad ir sakaut Vāciju, izmantojot padomju karaspēka uzvaras, lai ASV

⁵⁶Паротькин И., Хорошилов Г., Возненко В., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том шестой*, lpp. 393.-394.; Исраэлян В., *Дипломатия в годы войны (1941-1945)*, lpp. 126.

⁵⁷Turpat, lpp. 394.

⁵⁸Turpat, lpp. 394.-395.

un Lielbritānijas armijas ciestu minimālus zaudējumus. Tas nostiprinātu ASV un Lielbritānijas pozīcijas pēc kara pasaulē un PSRS otrādi tiktu novājinātas.⁵⁹

Vēsturnieks Israļejans raksta, ka Lielbritānijas augstāko politiķu starpā padomju uzvaras izsauca arī lielu uztraukumu. Lielbritānijas valdība, pēc Israļejana domām, priecējās par to, ka vācieši nes tādus lielus zaudējumus karā ar PSRS, bet sāka uztraukties, ka boļševiki tagad var nostiprināt savas pozīcijas Eiropā gan militāri, gan diplomātiski. Padomju zaudējumi karā var tikt kompensēti ar PSRS politisko uzvaru Austrumeiropā un Centrāleiropā. Ja Lielbritānija sniegs atbalstu pārāk ātri, tad PSRS cilvēces un ekonomiskie zaudējumi nebūs pārāk lieli, tāpēc Lielbritānijas valdība pieņēma stratēģisku konceptu par to, lai galveno kara smagumu nastu pret Vāciju iznestu uz saviem pleciem Padomju Savienība un sabiedrotie iejauktos karadarbībā izšķirošā brīdī, kad gan Vācija, gan PSRS būs novājinātas pēc iespējās vairāk. To pašu min arī citi padomju vēsturnieki.⁶⁰

Amerikāņu valdības militārā stratēģija arī izmainījās, jo tagad kļuva skaidrs, ka PSRS varēs iznest uz saviem pleciem lielāko daļu no smagajām cīņām Eiropā un tāpēc ASV ir nepieciešams daudz mazāks sauszemes karaspēks, nekā tas tika plānots sākotnēji. Tagad tika plānots apmācīt 89. divīzijas, nevis 215. Palikušo naudu un resursus tika plānots veltīt aviācijas un flotes attīstībai. Tas, pēc padomju vēsturnieku domām, nostiprinātu ASV stratēģiskās pozīcijas pēc kara pasaulē vēl vairāk.⁶¹

Padomju Savienība redzēja šo politiku un rēķinājās ar to, bet arī labi apzinājās, ka Vācijas sakaušanai ir nepieciešams saglabāt koalīciju un dēļ tā visos oficiālajos ziņojumos padomju pārstāvji runāja par to, kas apvieno sabiedrotos, nevis par Lielbritānijas un ASV reālo politiku un minimālo atbalstu. Vadoties no mērķa saglabāt un attīstīt sadarbību, Padomju Savienība būvēja savu politiku ar saviem sabiedrotajiem.⁶²

Var redzēt tendenci, ka padomju vēsturnieki mēģināja, kā arī iepriekš, sadalīt ASV un Lielbritāniju pozitīvajos spēkos. Pozitīvie spēki (lielākā daļa no sabiedrības un mazākā daļa no politiķiem) iestājās par Padomju Savienības daudz lielāku atbalstu. Negatīvie spēki bija mazākumā, bet tieši viņi kontrolēja Lielbritānijas un ASV ārpolitisko kursu un tieši viņu interesēs bija Padomju Savienības novājināšana. Padomju darbos tiek parādīts, ka situācija

⁵⁹Паротькин И., Хорошилов Г., Возненко В., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том шестой*, лрр. 397.

⁶⁰Израэлян В., *Дипломатия в годы войны (1941-1945)*, лрр. 127.; Паротькин И., Хорошилов Г., Возненко В., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том шестой*, лрр. 397.; Волков Д., *За кулисами второй мировой войны*; Яковлев Н., *США и Англия во второй мировой войне*.

⁶¹Яковлев Н., *США и Англия во второй мировой войне*.

⁶²Паротькин И., Хорошилов Г., Возненко В., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том шестой*, лрр. 397

attīstījās ļoti negatīvi un tikai pateicoties padomju diplomātijai, 1943. gadā viņa nekļuva par katastrofālu.

Mūsdienu krievu vēstures literatūrā kopējais sabiedroto koalīcijas raksturojums ir diezgan līdzīgs tam, kas tiek sniegts padomju vēstures literatūrā. Mūsdienu krievu vēstures literatūrā pirmā 1943. gada puse tiek parādīta kā attiecību saasinājums, dēļ negodīgās sabiedroto rīcības un tiek mēģināts pierādīt, ka 1943. gadā, pateicoties padomju armijas uzvarām, PSRS valdība varēja ieņemt daudz labāku pozīciju sabiedroto koalīcijā, jo viņas starptautiskais prestižs pieauga. Tagad PSRS varēja runāt ar Rietumu sabiedrotajiem kā reāls partneris, kurš sekoja savām interesēm.⁶³

Atšķirībā no padomju vēsturiskajiem darbiem, mūsdienu krievu vēstures literatūrā iet runa par Lielbritānijas un ASV nacionālo interešu sekošanu, nevis imperiālistisku tieksmi pārņemt kontroli pār visu pasauli. 1943. gads mūsdienu krievu vēstures literatūrā tiek atspoguļots kā atslēgas gads, kad sabiedroto koalīcija kļuva par reālu politisko un militāro savienību, nevis tikai samērā nelielo ekonomisko atbalstu un diplomātiskajām pārrunām.

Īpašu vietu ieņem personīgās attiecības starp Staļinu un Rūzveltu. Darbos tiek parādīts, ka Rūzvelta pozīcija koalīcijā krietni atšķīrās no tās, kuru ieņēma Čērčils. ASV prezidents līdzīgi Lielbritānijas premjer-ministram sekoja tikai un vienīgi savas valsts nacionālajām interesēm, bet tajā pašā laikā viņš racionāli vērtēja PSRS lomu Otrā pasaules kara laikā un tāpēc mēģināja izveidot ar padomju līderi labas attiecības.⁶⁴

Lielā mērā tas notika vēl kara sākumā, bet lūzuma punktu Rūzvelta domās par PSRS lomu karā pret Vāciju izdarīja Staļingradas kauja, kura ieveda PSRS lielvalstu sastāvā un piespieda Rūzveltu skatīties tālākā nākotnē, kurā Padomju Savienība būs nozīmīgs starptautiskais spēlētājs.⁶⁵

Mūsdienu krievu vēsturnieki uzskata, ka 1943. gada padomju armijas uzvaras frontē izsauca sabiedroto politiķu starpā diezgan nopietnu satraukumu, jo tagad tas varēja novest pie tā, ka Lielbritānijas un ASV pozīcijas pēc kara būs daudz vājākas nekā Padomju Savienības.⁶⁶

Savā darbā vēsturnieks Titkovs min, ka 1943. gads parādīja, ka PSRS vārēs uzvarēt karu arī bez sabiedroto atbalsta (kurš pēc mūsdienu krievu vēsturnieku domām 1941.-1943. gada pirmajā pusē bija minimāls). Šīs bailes un uztraukums diktēja Lielbritānijas un ASV

⁶³Уткин А., *II мировая война*

⁶⁴Кульков Е., Поздеева Л., Зверев Б., Падерин А., Петрова Н., *Мировые войны XX века. Книга 3. Вторая мировая война. Исторический очерк*, lpp. 237.

⁶⁵Мягков М., Арзакаян М., Борисов А., Буранок С., *Великая Отечественная Война 1941-1945 годов. Том девятый. Союзники СССР по Антигитлеровской коалиции*, lpp. 133.-134.

⁶⁶Turpat, lpp. 134.

politiku attiecībā uz Padomju Savienību. Koalīcijai 1943. gadā draudēja sašķelšanās un sabrukums, tieši dēļ negodīgas sabiedroto rīcības.⁶⁷

Rūzvelts saprata, ka būs nepieciešams atrast kompromisu ar Padomju Savienību un mūsdienu krievu vēsturnieki norāda, ka tieši šajā brīdī viņš apzināti pieņēma lēmumu atdot PSRS sastāvā Baltijas valstis, lai pēc tam viņam būtu vieglāk veidot sarunu par Polijas un Somijas robežām. Šo valstu pēckara robežas un politisko iekārtu, ASV prezidents redzēja kā galveno problēmu attiecībās ar PSRS.⁶⁸

Mūsdienu krievu vēstures literatūrā 1943. gads tiek parādīts kā gads, kad sabiedrotie uzsāka diplomātisko sadarbību ne tikai, lai normalizētu attiecības, bet arī, lai uzsāktu veidot tēlu, kā izskatīsies pēc kara pasaule. Atlantijas harta bija ASV un Lielbritānijas projekts, bet sabiedrotie līdz šim brīdim nepieņēma kopējus kara mērķus un programmu. Atšķirībā no padomju vēstures literatūras, mūsdienu krievu vēsturnieki nerunā par Padomju Savienības tieksmi atnest demokrātiju un taisnīgu sociālo iekārtu valstīm, kuras nonāca zem vācu kontroles. Tiek runāts, ka padomju puse sekoja mērķim pilnīgi atbrīvot Eiropas valstis no nacistiskās okupācijas un sakaut Vāciju kā bīstamu ienaidnieku. Pēc viņu domām, tas deva PSRS unikālu iespēju nodrošināt savu interešu īstenošanu Eiropā.

Mūsdienu krievu vēstures literatūrā tiek pasniegta doma, ka PSRS, līdzīgi rietumu sabiedrotajiem, sekoja savām stratēģiskajām un nacionālajām interesēm. Kad PSRS militārās pozīcijas 1943. gadā uzlabojās, pateicoties militārajām uzvarām Staļingradas un Kurskas kaujā, PSRS valdība sāka viņus īstenot. Dēļ tās, attiecības ar Rietumu sabiedrotiem bija ļoti grūtas un saspringtas.

2.2. Diplomātiskie procesi ar Rietumu sabiedrotajiem pēc Staļingradas kaujas līdz Teherānas konferencei

1943. gadu var uzskatīt par gadu, kad sabiedroto koalīcijā sākās nopietna diplomātiskā darbība. To var izskaidrot ar to, ka 1943. gada vasaras notikumi frontēs visā pasaulē pilnīgi nostiprināja uzskatu, ka jebkurā gadījumā karu sabiedroto koalīcija uzvarēs.

Visos padomju vēsturnieku darbos galvenais padomju diplomātiskais uzdevums 1943. gadā bija iegūt oficiālu solījumu no sabiedrotajiem par otrās frontes atvēršanu Eiropā. Jautājums par otro fronti bija ļoti aktuāls, jo padomju puse uzskatīja, kā atteikšanās no otrās

⁶⁷Титков Е., *Тьма не победит свет (Страницы истории Второй мировой войны)*

⁶⁸Уткин А., *II мировая война*

frontes 1942. gadā automātiski nozīmē to atvēršanu 1943. gadā. Uz to tika tendēta visa padomju diplomātija pirmajā gada pusē.⁶⁹

Čērčils 1942. gadā atteicās sniegt atbildi uz šo jautājumu bez konsultācijas ar Rūzveltu. Jautājumu par otro fronti padomju vēsturnieki redz kā tikai un vienīgi politisku, pilnīgi atkarīgu no Čērčila un Rūzvelta pozīcijas, jo visas iespējas atvērt fronti 1943. gadā pēc viņu uzskatiem bija.⁷⁰

Īpašu vieto padomju vēstures literatūrā ieņem Kasablankas konference, kura notika 1943. gada 14.-25. janvārī. Konferences laikā Čērčils un Rūzvelts apsprieda militāro stratēģiju. Šeit Čērčilam izdevās uzspiest savu stratēģiju, kurā paredzēja Dienvideiropas virzienu un pirmām kārtām Sicīlijas ieņemšanu.⁷¹

Čērčils domāja tikai par to, lai būtu iespējams ieņemt Balkānu un Centrāleiropas teritorijas pirms tur ienāks padomju karaspēks.⁷²

Daļa no sabiedroto augstākiem virsniekiem joprojām negribēja karot, kamēr nebūs pilnībā skaidrs, ka Vācija ir novājināta tik stipri, ka operācijas iznākums būs acīmredzams. Padomju vēstures literatūrā parāda, ka visa sabiedroto militārā stratēģija 1943. gadā tika tendēta uz to, ka nepieciešams izmantot minimālu karaspēku skaitu un gaidīt iznākumu padomju-vācu frontē.⁷³

Israļejans savā darbā min epizodi, kad Rūzvelts un Čērčils Kasablankas konferences laikā sastrīdējās dēļ Lielbritānijas kolonijām, jo angļu pārvaldes metodes bija nepieņemamas ASV prezidentam. Bet īstenībā Rūzvelts, uzskata Israļejans, vienkārši plānoja atbrīvot kolonijās vietu priekš ASV kapitālistiem un tirdzniecības kompānijām.⁷⁴ Padomju vēstures literatūra ir tendēta uz to, lai parādītu, ka starp ASV un Lielbritāniju vienmēr pastāvēja problēmas un strīdi, ka divas kapitālistiskās valstis nevar normāli sadarboties savā starpā un tas apgrūtināja visas koalīcijas sadarbību.

Par otrās frontes neatvēršanu 1943. gadā Čērčils un Rūzvelts pilnīgi nolēma 1943. gada 12. maijā.⁷⁵ Tā paša mēnesī par to tika ziņots Staļinam. Līdz tam, padomju vēsturnieki atzīmē, ka Čērčils mēģināja dezinformēt Staļinu ar apliecinājumiem, ka fronte tomēr tiks atvērta kā tika solīts 1943. gadā. Informācija par to, ka otras frontes atvēršana atkal atliekas, izsauca

⁶⁹Паротькин И., Хорошилов Г., Возненко В., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том шестой*, lpp. 398.

⁷⁰Turpat, lpp. 406.

⁷¹Turpat, lpp. 406.-407., Израэлян В., *Дипломатия в годы войны (1941-1945)*, lpp. 128.-130.; Яковлев Н., *США и Англия во второй мировой войне*; Волков Д., *За кулисами второй мировой войны*.

⁷²Яковлев Н., *США и Англия во второй мировой войне*

⁷³Паротькин И., Хорошилов Г., Возненко В., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том шестой*, lpp. 406.

⁷⁴Израэлян В., *Дипломатия в годы войны (1941-1945)*, lpp. 133.

⁷⁵Волков Д., *За кулисами второй мировой войны*.

negatīvu reakciju no Staļina puses, kurš jau atklāti rakstīja savās vēstulēs Čērčilam, ka šis lēmums ir solījumu pārkāpums. Runa iet par miljoniem dzīvību drošību visā Eiropā un viņi tagad ir apdraudēti dēļ rietumu sabiedroto pozīcijas.⁷⁶

1943. gada ziemas notikumi padomju-vācu frontē un pilnīgs lūzums vasara-rudens, izmainīja augstāko sabiedroto virsnieku uzskatus par karu. Pēc Kurskas kaujas un padomju armijas uzvaras, kļuva acīmredzams, ka Padomju Savienība uzvarēs un visticamāk nebūs novājināta tik stipri, kā tika iecerēts Lielbritānijas un ASV politiskajās iekārtās. Tagad viņu starpā parādījās bailes, ka sabiedrotie var nokavēt un atvērt otro fronti pārāk vēlu un padomju armija ieņems Berlīni, kad angļu-amerikāņu karaspēks tikai izsēdināsies Ziemeļfrancijā. Tāpēc jautājums par otro fronti un desantu pāri Lamanšam kļuva aktuāls rietumu sabiedroto starpā kā nekad.⁷⁷

Lēmums par otras frontes neatvēršanu, norāda padomju vēsturnieki, gandrīz sašķēla koalīciju. Staļins noignorēja Rūzvelta un Čērčila vēstuli no Kvebekas konferences. Kopējā aina bija tāda, ka 1943. gada vidū tika samazināts gan ekonomiskais, gan materiālais PSRS atbalsts, gan notika atteikšanās no militārajiem solījumiem. PSRS atsauca savus vēstniekus no Vašingtonas un Londonas. Tas izsauca satraukumu Vašingtonā, jo, ja PSRS izietu no koalīcijas, sekas tam būtu neprognozējamas. Pēc Rūzvelta domām Čērčila stratēģija bija pārāk bīstama, jo bija pārāk lielas izredzes, ka PSRS ne tikai sakaus Vāciju, bet arī ieņems visu Centrālo un pat Rietumeiropu. Kļuva skaidrs, ka nepieciešams ne tikai atvērt otru fronti, bet arī precizēt diplomātisko pozīciju ar Padomju Savienību, lai uzlabotu pasliktinājušos situāciju.⁷⁸

Diplomātiskā sadarbība 1943. gadā pēc padomju vēsturnieku uzskatiem, bija daudz grūtāka nekā 1941.-1942. gadā. Tas tiek skaidrots ar to, ka iepriekšējos kara gados Padomju Savienība tika uzskatīta kā vāja valsts, kura nevarēs pretoties Vācijai, bet 1943. gada lūzums frontē izmainīja visu un tagad rietumu sabiedrotajiem bija grūti pieņemt domu, ka Padomju Savienība ir tik pat spēcīgs un ietekmīgs sabiedroto koalīcijas dalībnieks kā viņi.

Mēģinājumi sabotēt sadarbību, lai mazinātu PSRS ietekmi, izsauca negatīvu PSRS reakciju un draudēja sašķelt koalīciju. Padomju vēsturnieki uzskata, ka vaina par šiem procesiem ir attiecināma tikai uz Rietumu sabiedrotajiem.

Mūsdienu krievu vēstures literatūra novērtē diplomātisko sadarbību 1943. gadā tik dažādi. Atsevišķos mūsdienu krievu vēsturnieku darbos 1943. gads tiek atspoguļots ļoti

⁷⁶Паротькин И., Хорошилов Г., Возненко В., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том седьмой*, lpp. 283.-284.

⁷⁷Паротькин И., Хорошилов Г., Возненко В., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том шестой*, lpp. 407.-408.; Паротькин И., Хорошилов Г., Возненко В., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том седьмой*, lpp. 318..

⁷⁸Turpat, lpp. 325.-326.

radikāli, līdzīgi padomju vēsturnieku uzskatiem. Šajos darbos PSRS Rietumu sabiedrotie tiek apvainoti par to, ka viņi veda slepenas pārrunās ar Vāciju, lai noslēgtu separāta mieru, jo spilgta padomju uzvara nebija Lielbritānijas un ASV mērķis. Vadoties no mērķa apvainot PSRS, viņi mākslīgi bremzēja otrās frontes atvēršanu.

Titkovs runā par to, ka sākot no 1943. gada 13. janvāra līdz 3. martam, amerikāņu spiegs Dales veica slepenas pārrunas ar vāciešiem par separātu mieru, kuru rezultātā Vācija kļūs par galveno pretkomunistisko spēku Eiropā, un kuru atbalstīs ASV.⁷⁹

Jaunās pārrunas starp amerikāņiem un vāciešiem notika Ankarā, kad amerikāņu specdienestu pārstāvis Modre ziņoja, ka gadījumā, ja Hitlers un viņa tuvākā apkārtnē tiks likvidēta, tad ASV varēs parakstīt mieru ar Vāciju. Vācija tiks atzīta kā vadošais spēks Eiropā un viņas robežas tiks pārskatītas; par galvenajiem spēkiem pasaulē kļūs ASV, Lielbritānija un Vācija; ASV un Lielbritānija dos garantijas, ka Krievija nekad nepaņems nevienu milimetru no vācu zemēm, un ja tas notiks, tiks pielietots spēks, lai apstādinātu viņu. Bet pateicoties padomju armijas triumfam tas nenotika.⁸⁰

Bakalaura darba autors grib atzīmēt, ka šāda veida informācija tiek dota ļoti retos vēsturiskos darbos vai populārzinātniskajās saitēs. Tomēr vajag atzīmēt, ka šādi radikāli viedokļi pastāv mūsdienu krievu vēstures literatūrā.

Lielākā daļa no mūsdienu krievu vēsturniekiem koncentrē savu uzmanību uz Rūzveltu un viņa apkārtni. Tiek runāts par to, ka Rūzvelta apkārtnē, redzot to, ka stratēģiskā situācija padomju-vācu frontē izmainījās, sāka runāt par to, ka PSRS un ASV mērķi ir pilnīgi pretēji un tagad nepieciešams darīt visu, lai PSRS neiegūtu varu pār Eiropu. Bet pateicoties Rūzvelta pozīcijai, kurš vēlējās redzēt Padomju Savienību kā sabiedroto nevis kā oponentu, šāda veida politika netika īstenota.⁸¹

Mūsdienu krievu vēsturnieki atzīmē to, ka sabiedroto koalīcijas diplomātiskās attiecības bija ļoti smagas. Parasti tiek izmantota līdzīga argumentācija, kura tiek sniegta padomju vēsturiskajos darbos. Tiek atzīmēts, ka izšķirošā brīdī Padomju Savienība atkal paliks bez sabiedroto atbalsta un jautājumā ar otro fronti PSRS atklāti meloja pusgadu. Padomju militārā stratēģija tika būvēta tieši uz to, ka sabiedrotie uzsāks karadarbību Eiropā 1943. gadā. Jautājumā par otro fronti „mūsdienu krievu vēsturnieku uzskati pilnīgi sakrīt ar padomju vēsturnieku uzskatiem.”⁸²

⁷⁹Титков Е., *Тьма не победит свет (Страницы истории Второй мировой войны)*, лрр. 311.

⁸⁰Турат, лрр. 312.

⁸¹Уткин А., *II мировая война*

⁸²Мягков М., Арзакаян М., Борисов А., Буранок С., *Великая Отечественная Война 1941-1945 годов. Том девятый. Союзники СССР по Антигитлеровской коалиции*, лрр. 124.-134.; Уткин А., *II мировая война*

Mūsdienu krievu vēstures darbos tiek runāts par to, ka PSRS nogura no tās lomas, kuru atvēlēja rietumu sabiedrotie. Tiek norādīts, ka Rūzvelts un Čērčils nodarbojās ar diplomātiju, bet Staļinam tika vienkārši ziņots par viņu lēmumiem. Īpaši Staļinu sadusmoja fakts, ka Itālijas liktenis tika izlemts bez Padomju Savienības dalības. Tieši šajā brīdī, atzīmē vēsturnieks Utkins, PSRS arī parādījās bailes par iespējamo separāta mieru starp rietumu sabiedrotajiem un Vāciju. Mūsdienu krievu vēsturnieki uzskata to, ka šis variants bija pilnīgi reāls, jo PSRS piedalīšanās diplomātiskajos procesos bija ļoti maza.⁸³

Kopumā var secināt, ka mūsdienu krievu vēsturnieku darbos sabiedroto koalīcijas diplomātija 1943. gadā atspoguļota diezgan līdzīgi kā padomju vēsturiskajos darbos. Mūsdienu krievu vēsturnieki redz, ka sabiedroto koalīcijas problēmās ir vainīga rietumu valstu neviennozīmīgā diplomātiskā pozīcija un mērķi. Tomēr situāciju, pēc mūsdienu krievu vēsturnieku domām, izglāba nevis Padomju Savienības diplomāti, bet ASV prezidenta Rūzveltu savlaicīga reakcija.

2.3. 1943. gada Rietumu sabiedroto ekonomiskais atbalsta novērtējums

Jautājums par ekonomisko atbalstu, kuru sniedza Padomju Savienībai ASV un Lielbritānija, ir viens no svarīgākajiem jautājumiem par sabiedroto koalīcijas sadarbību. Lendlīzes pasūtījumi Padomju Savienībā darbojās saskaņā ar četriem protokoliem. Pirmais, Maskavas protokols, darbojās no 1941. gada 1. novembra līdz 1942. gada 30. jūnijam. Otrais, Vašingtonas protokols, darbojās no 1942. gada 1. jūlija līdz 1943. gada 30. jūnijam. Trešais, Londonas protokols, darbojās no 1943. gada 1. jūlija līdz 1944. gada 30. jūnijam. Ceturtais, Ottavas protokols, darbojās no 1944. gada 1. jūlijam līdz 1945. gada 30. jūnijam (tika parakstīts 1945. gada 17. aprīlī).⁸⁴

Padomju vēsturnieki atzīmē faktu, ka lendlīzes pasūtījumi ar laiku samazinājās. Īpaši traģiska situācija bija 1942. gadā, kad Rūzvelts samazināja materiālu piegādi no 8 tonnām līdz 4.1. tonnām, un vēlāk līdz 2.5. tonnām. Padomju vēsturnieki raksta, ka Rūzvelts solīja padomju pusei, ka tas notiek tikai un vienīgi dēļ tā, ka šie resursi būs nepieciešami priekš otras frontes atvēršanas un ASV armijas apbruņošanas. Bet 1942. gada otrā fronte netika atvērta un sabiedrotie piekrāpa Padomju Savienību. 1943. gadā situācija nebija labāka..⁸⁵

⁸⁴Мягков М., Арзакаян М., Борисов А., Буранок С., *Великая Отечественная Война 1941-1945 годов. Том девятый. Союзники СССР по Антигитлеровской коалиции*, лрр. 594..

⁸⁵Яковлев Н., *США и Англия во второй мировой войне*; Паротькин И., Хорошилов Г., Возненко В., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том шестой*, лрр. 397..

Padomju vēsturnieki īpaši izdala brīdi, kad 1943. gada 8. martā Maskavā ASV vēstniecībā notika konference, un ASV vēstnieks U. Stendli izteicās, ka padomju presē faktiski netiek atspoguļota tās palīdzība, kuru sniedz Padomju Savienībai Lielbritānija un ASV. Jau 10. martā padomju puse noliedza šo apgalvojumu, sniedzot vēstniekam pierādījumus, ka šis apgalvojums neatbilst patiesībai.⁸⁶

1943. gadā padomju puse nopublicēja amerikāņu lendlīzes programmas vadītāja atskaiti, kurā tika rakstīts, ka 1942. gadā 1. martā, kad beidza pastāvēt pirmais lendlīzes protokols, uz Angliju tika nosūtīts 68% no visiem materiāliem, uz Āfriku un Vidējos Austrumos 13%, uz Padomju Savienību 6%, Indiju, Ķīnu, Jaunzēlandi un Austrāliju 9%, uz pārējām valstīm 4%.⁸⁷

Sākot ar periodu no 1942. gada un beidzot ar 1943. gada 1. martu, Padomju Savienība saņēma tikai 29% no visiem materiāliem un kopsummā 1553. miljonus dolāru. Padomju vēsturnieki min, ka tas ir mazs skaits un tas notika neskatoties uz to, ka visus kara smagumus uz saviem pleciem iznesa PSRS.⁸⁸

Sākot ar 1941. gada martu un beidzot ar 1943. gada martu, uz Angliju tika sūtīts 46% par summu 4430. miljonu dolāru, uz Āfriku un Vidējiem Austrumiem 16% par summu 1573. miljoni dolāru., Padomju Savienībā 19% par summu 1826. miljoni dolāru, Indiju, Ķīnu, Jaunzēlandi un Austrāliju 14% par summu 1344. miljoni dolāru un pārējās valstīs 5% par summu 459. miljoni dolāru.⁸⁹

Israēļjans atzīmē, ka šie pasūtījumi spēlēja pozitīvu lomu, bet tas bija ASV pienākums kā PSRS sabiedrotais. Israēļjans raksta, ka šie pasūtījumi bija necīga daļa uz kopējā PSRS ražošanas fona, un ka Padomju Savienība cīnījās ar Vācijas faktiski tikai ar saviem resursiem un savu militāro tehniku. ASV un Lielbritānija, pēc Israēļjana domām, izmantoja lendlīzes programmu, lai attaisnotu savu negribēšanu atvērt otro fronti Eiropā un parādīt, ka Padomju Savienība saņem lielu materiālo atbalstu, bet īstenībā, tas neatbilst patiesībai.⁹⁰

Atsevišķi tiek padomju vēstures literatūrā izdalīta Lielbritānijas un ASV sabiedriskā ziedošanas kampaņa. 1943. gada februārī ASV Sarkanais Krusts saņēma ziedojumu par 8. miljoniem dolāru un nosūtīja uz PSRS 70 kuģus ar medicīnisko tehniku par 6. miljoniem dolāru. Lielbritānijas Sarkanais Krusts šajā pašā brīdī saņēma 3. miljonu mārciņu.⁹¹

⁸⁶Израэлян В, *Дипломатия в годы войны (1941-1945)*, lpp. 145.

⁸⁷Turpat

⁸⁸Turpat

⁸⁹Израэлян В, *Дипломатия в годы войны (1941-1945)*, lpp. 145.

⁹⁰Turpat

⁹¹Паротькин И., Хорошилов Г., Возненко В., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том шестой*, lpp. 395.

Padomju vēsturnieki atzīmē, ka PSRS cīņa ar Vāciju samazināja tiešo militāro draudu priekš ASV. Kamēr PSRS armija cīnījās ar ienaidnieku, ASV realizēja savu rūpniecības un ekonomikas reorganizāciju. ASV arī izmantoja lendlīzes programmu, lai nostiprinātos starptautiskajā arēnā un ,lai gūtu iespēju politiski ietekmēt uz saviem sabiedrotajiem. Lielākā daļa lendlīzes materiālu 1943. gadā tika nosūtīta uz Lielbritāniju un tās kolonijām par summu 9031 miljoni dolāru. Padomju Savienība 1943. gadā dabūja materiālus par summu tikai 2436 miljoni dolāru.⁹²

Padomju vēsturnieki atzīmē, ka situācija ar apgādi no sabiedrotajiem sāka uzlaboties tikai 1943. gada otrajā pusē, kad jau beidzās smagas aizsardzības cīņas un ofensīvas operācijas.⁹³

Padomju vēstures darbos ekonomiskā sadarbība ir atspoguļota diezgan vienpusīgi un tendēta uz to, ka 1943. gadā viņa bija minimāla. Padomju vēstures literatūrā uzmanība tiek vairāk koncentrāta uz pašu Padomju Savienības ekonomiku, to attīstību un ieguldījumu karā. Aplūkojot padomju vēstures darbus, var izdarīt secinājumu, ka padomju vēsturnieki bija tendēti uz to, lai parādītu, kā vissmagākajos kara gados, kad situācija padomju-vācu frontē bija īpaši grūta, rietumu sabiedrotie sniedza daudz mazāku atbalstu nekā varēja un nekā tas bija nepieciešams. Galveno kara smagumu uz saviem pleciem PSRS iznesa patstāvīgi.

1943. gadā ekonomiskā sadarbība padomju vēstures literatūrā tika saistīta ar militāro sadarbību, jo jūras ceļi tika apdraudēti no vāciešu militārās flotes un tikai apsargājot stratēģiskās komunikācijas PSRS varēja iegūt resursus un tehniku.

Padomju vēsturnieki atzīmē, ka Arktikas jūras ceļš 1942. gadā faktiski beidza pastāvēt, jo Lielbritānija vairāk negribēja sūtīt savus kuģus, baidoties no vācu flotes. Tāpēc, padomju puse deva atļauju uz to, lai kuģi ietu pa vienam, nevis vienotā konvojā. Tas deva savu rezultātu, jo viens kuģis bija mazāk pamanāms nekā vesels konvojs. 1942. gada 15. decembrī PSRS ostā ienāca pirmais konvojs no Lielbritānijas, kuru apsargāja gan padomju, gan angļu militārā flote. Pateicoties koordinētai sadarbībai, konvojs sekmīgi nonāca ostā.⁹⁴

1943. gadā situācija Ziemeļos uzlabojās, bet Lielbritānija negribēja sūtīt kuģus līdz 1943. gada novembrim, kad ziemeļos sākās polārā nakts. Čērčils par to ziņoja Staļinam personīgi, sakot ,ka, ja Lielbritānija pazaudēs savus labākos kuģus ziemeļos, tad situācija kļūs grūtāka jau Atlantijas okeānā. Padomju vēsturnieki saredz šajā epizodē sabiedroto solījumu pārkāpšanu.⁹⁵

⁹²Паротькин И., Хорошилов Г., Возненко В., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том шестой*, lpp. 69.

⁹³Turpat, lpp. 408.

⁹⁴Turpat, lpp. 151.-153.

⁹⁵Turpat, lpp. 154.-155.

1943. gada novembrī konvoju sistēma atsāka darbību un konvojus joprojām apsargāja apvienotie sabiedroto karaspēki. Pateicoties padomju Ziemeļu flotes militārajām aktivitātēm un panākumiem 1943. gadā, tagad konvoji nezaudēja nevienu kuģi un nonāca ostās pilnā sastāvā. Padomju vēsturnieki atzīmē arī to, ka Lielbritānijas zonā vācieši arī neguva panākumus, jo Lielbritānijas flotes sasniegumi 1943. gadā bija līdzīgi padomju sasniegumiem. Tagad ziemeļu jūras ceļš kļuva drošs.⁹⁶

Padomju vēsturnieki jautājumā par konvoju, diezgan kvalitatīti atspoguļo militāros notikumus, bet blakus tam atzīmē to faktu, ka sabiedroto lēmums par konvoju sistēmu apstādināšanu bija ļoti kaitīga priekš sabiedroto koalīcijas kā tādas.

Padomju vēsturnieki piekrīt ar to, ka, kad ziemeļu maršruts kļuva par bīstamu, sabiedrotie palielināja pārsūtījumus no dienvidiem un austrumiem, caur Irānas teritoriju un Vladivostoku. Tomēr padomju vēsturnieki uzskatīja, ka lendlīzi ASV pārstāvji gribēja izmantot kā vienu no ietekmes ierīcēm uz Padomju Savienību.

Mūsdienu krievu vēstures literatūrā, ekonomiskās sadarbības jautājums 1943. gadā, pēc bakalaura darba autora domām, tiek atspoguļots labāk, nekā padomju vēstures darbos. Blakus padomju vēsturnieku minētajiem faktiem, mūsdienu krievu vēsturnieki atzīmē arī būtiskus un svarīgus ekonomiskās sadarbības momentus, kas parāda šo sadarbību no citas puses.

Jautājumu par lendlīzi mūsdienu krievu vēsturnieki redz kā vienu no svarīgākajiem sabiedroto koalīcijas starpā un atzīmē, ka pasūtījumu organizēšana bija diezgan grūti organizējama. Mūsdienu krievu vēsturnieki atzīmē, ka dažreiz ostās nonāca sasitas lidmašīnas, bet viena lielgabala detaļas, atsevišķos gadījumos, atnāk atsevišķos kuģos.⁹⁷

1943. gadā beidza funkcionēt ziemeļu konvoju sistēma, kas saasināja jau diezgan saspringtās attiecības koalīcijas ietvaros. 1943. gada 23. februārī Staļins savā runā personīgi atzīmēja, ka grūtības padomju-vācu frontē saistītas ar to, ka netika atvērta solītā otrā fronte, bet nepateica nevienu vārdu par tiem pasūtījumiem, ko saņēma PSRS 1941.-1943. gadā. Tieši tas izsauca jau iepriekšminēto amerikāņu vēstnieka Stendli aso reakciju, kuru nosodīja padomju vēsturnieki.⁹⁸

Mūsdienu krievu vēstures darbos tiek atzīmēts, ka padomju Ziemeļu flote 1941.-1943. gada sākumā vēl bija pārāk vāja, lai sekmīgi pildītu kuģu apsardzi Arktikā un tāpēc neizsauca izbrīnu tas fakts, ka Lielbritānija beidza izmantot šo ceļu, PQ-17 konvojs tika iznīcināts. Bet blakus tam tiek arī atzīmēts, ka priekš padomju puses šie pasūtījumi bija vienīgais atbalsts, ko

⁹⁶Паротыкин И., Хорошилов Г., Возненко В., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том седьмой*, lpp. 283.-284.

⁹⁷Мягков М., Арзакаян М., Борисов А., Буранок С., *Великая Отечественная Война 1941-1945 годов. Том девятый. Союзники СССР по Антигитлеровской коалиции*, lpp. 594..

⁹⁸Turpat, lpp. 595.

viņu saņēma no sabiedrotajiem un tāpēc to samazinājums 1942.-1943. gada pirmajā pusē izsauca tik negatīvu reakciju no PSRS puses.⁹⁹

Tiek minēts, ka padomju jūrnieki ar neizpratni raugās uz angļu un amerikāņu kuģu komandu reakciju, kad viņu kuģus sāka apšaudīt vācieši. Kuģi tika atstāti, jo virsnieki vairāk domāja par to, lai saglābtu jūrnieku dzīves, nevis cīnīties par materiāliem, kuri atrodas kuģī. Šāda reakcija ir saprotama, bet PSRS bija nepieciešama palīdzība un redzēt, ka kuģi vienkārši grimst bez mazākiem mēģinājumiem tos izglābt, bija sāpīgi priekš padomju jūrniekiem.¹⁰⁰

Vēsturnieces Buteninas darbā "Ленд-лиз: Сделка века tiek minēts, ka līdz 1943. gada jūnijam Lielbritānija un ASV plānoja piegādāt PSRS 9. miljonus dažādu stratēģisko materiālu. Bet reāli, dēļ transporta trūkuma, varēja piegādāt tikai 4.4. miljonu tonnu. No tiem 3.3. miljonus tika plānots ievest caur ziemeļu ostu, pārējo caur Irānu un Tālajiem Austrumiem.¹⁰¹

1943. gadā pie lendlīzes pasūtījumiem pievienojās Kanāda, kurai nebija nekādas diplomātiskās attiecības ar PSRS, bet kura piekrita apgādāt PSRS ar kviešiem un sniegt kredītu 10. miljonu dolāru apmērā. Priekš PSRS, atzīmē Butenina, tas bija ļoti svarīgs brīdis un Kanādas atbalsts bija ļoti savlaicīgs.¹⁰²

Uz 1943. gada 30. jūniju lendlīzes pasūtījuma apjoms uz PSRS tika izpildīts par 75%. Bet kad rudenī sākās administratīvās pārmaiņas ASV struktūrās, kuras atbildēja par lendlīzes programmu, visi jautājumi saistīti ar šo programmu kļuva daudz nopietnāki. Valstīm, kuras neatbilsta likumam par lendlīzi, resursu piegāde tika samazināta. 1943. gada oktobrī ASV vēstnieks tika samainīts uz jaunu, A. Garrimānu, jo Stendlija ziņojums varēja sabojāt attiecības ar PSRS. Bet kopumā, secina Butenina, Stendlija vārdi nospēlēja pozitīvu lomu, jo padomju presē 1941.-1943. gadā ekonomiskais atbalsts patiešām tika atspoguļots minimāli. Tagad padomju prese atspoguļoja piegādes jautājumu daudz plašāk.¹⁰³

Butenina daudz analizē un parāda palīdzības raksturojumu, kuru ieguva PSRS no saviem rietumu sabiedrotajiem. Viņa atzīmē, ka tanku piegāde sākumā bija ļoti svarīga, bet vēlāk padomju puse atteicās no tiem, jo rietumu tanki bija vājāki nekā padomju. Bet ļoti svarīga bija smago mašīnu piegāde, jo Padomju Savienības smagās mašīnas bija daudz sliktākas, nekā amerikāņu un angļu. Faktiski amerikāņi un angļi apgādāja Padomju Savienību ar šo tehnikas veidu, kas ļāva pacelt padomju armijas mobilitātes līmeni.¹⁰⁴

⁹⁹Гков М., Арзакаян М., Борисов А., Буранок С., *Великая Отечественная Война 1941-1945 годов. Том девятый. Союзники СССР по Антигитлеровской коалиции*, lpp. 595.-596.

¹⁰⁰Тургат, lpp. 596.

¹⁰¹Бутенина Н., *Ленд-лиз: Сделка века*, lpp. 124.

¹⁰²Тургат

¹⁰³Бутенина Н., *Ленд-лиз: Сделка века*, lpp. 124.-129.

¹⁰⁴Тургат

Tik pat svarīgs bija sakaru tehnikas piegāde, jo šajā jautājumā Padomju Savienība nopietni atpalika no rietumu sabiedrotajiem. 1943. gadā amerikāņi aizsūtīja uz PSRS 5000 lidmašīnu. To starpā arī jaunākie, tikko iznākušie modeļi. Pirmkārt, tas palīdzēja Padomju Savienībai attīstīt savu gaisa spēka nozari. Otrkārt, piegādātās kara lidmašīnas uzreiz tika sūtītas frontē, kur nospēlēja svarīgu lomu. Kā secina Butenina, tieši 1943. gadā lendlīzes pasūtījumu apjoms tika izpildīts pilnā apmērā un apgāde bija ļoti svarīga priekš Padomju Savienības.¹⁰⁵

Bakalaura darba autors grib atzīmēt, ka lielos mūsdienu krievu vēsturnieku darbos, kuri veltīti visai kara norisei, lendlīzes jautājums atspoguļots labi, bet akcents ir uzlikts uz to, ka PSRS 1943. gadā cīnījās joprojām vienatnē, faktiski bez atbalsta. Savukārt Buteninas darbs noliedz šos uzskatus, jo viņas darbā tiek parādīts, kā pat nepildot resursu piegādi pilnā apjomā, apgāde bija ārkārtīgi svarīga priekš PSRS. Tomēr mūsdienu krievu vēsturnieki atzīmē rietumu ekonomiskā atbalsta svarīgumu un ar sapratni skatās uz tiem momentiem, kad rietumu sabiedrotie tika spiesti samazināt apgādi. Atšķirībā no padomju vēsturniekiem, viņi neuzskata, ka ekonomiskais atbalsts bija formāla lieta.

Mūsdienu krievu vēstures literatūra paskaidro to, kāpēc ekonomiskais atbalsts mūsdienu krievu sabiedrībā tiek uztverts tik neviennozīmīgi. Pēc lielākās mūsdienu krievu vēsturnieku daļas, nevar salīdzināt ekonomiskos radītājus ar tiem cilvēces zaudējumiem, kurus PSRS zaudēja kara laikā.

¹⁰⁵Бутенина Н., *Ленд-лиз: Сделка века*, лрр. 127.-131.

3. RIETUMU SABIEDROTO SADARBĪBAS RAKSTUROJUMA NOVĒRTĒJUMA IZMAIŅAS PĒC TEHERĀNAS KONFERENCES UN OTRĀS FRONTES ATVĒRŠANAS

3.1. Teherānas konferences novērtējums

Lai nenotiktu sašķelšanās sabiedroto koalīcijas starpā, 1943. gadā no 19. līdz 30. oktobrim Maskavā tika atvērta konference, kurā piedalījās ASV, Lielbritānijas un PSRS ārlietu ministri. Galvenais uzdevums bija padarīt sabiedroto koalīciju par daudz efektīvāku savienību un sarunāt par sabiedroto koalīcijas tikšanās vietu. Šajā konferencē tika risināts liels jautājumu kopums, to starpā nostiprinājās sabiedroto koalīcijas pozīcija par to, ka karš notiks tikai un vienīgi līdz Ass valstu kapitulācijai. Amerikāņi pacēla jautājumu par Vācijas nākotni un izteicās par šīs valsts sašķelšanos. Padomju Savienība aizstāvēja Austrumeiropas valstu intereses, kad ASV un Lielbritānijas pārstāvji mēģināja iejaukties viņu nākotnē pēc kara. Tāpat padomju puse akceptēja piedāvājumu izveidot rietumu sabiedroto bāzes savā teritorijā, no kurām notiks Vācijas gaisa bombardēšana. Pēc konferences Staļins izteicās, ka PSRS ir gatava atbalstīt sabiedrotos viņu karā pret Japānu, bet tikai, kad Vācija tiks sakauta.¹⁰⁶

1943. gadā, pēc Maskavas konferences, ASV prezidents Rūzvelts, neskatoties uz saviem pienākumiem un darba grafiku, piedāvāja Staļinam satikties Teherānā 27.-30. novembrī. Staļins akceptēja šo piedāvājumu. Čērčils arī piekrita ar vietu un konferences laiku.¹⁰⁷

Konferences laikā Staļinam izdevās iegūt Rūzvelta apliecinājumu par to, ka otra fronte Eiropā tiks atvērta 1944. gada 1. maijā un operācija būs nosaukta "Overlord". Čērčila mēģinājumi nepieļaut to, sabruka, jo amerikāņu prezidents viņu neatbalstīja. Rūzvelts šajā konferencē iestājās par attiecību noregulēšanu ar PSRS. Padomju vēsturnieki atzīmē, ka galvenais sabiedroto militārās operācijas mērķis bija lielākas Eiropas daļas iekarošana un Berlīnes ieņemšana. Tas tika dēvēts kā efektīva palīdzība Padomju Savienībai. Lai atvieglotu sabiedroto desantu, Staļins apsolīja, ka 1944. gada maijā Padomju Savienība veiks ofensīvas

¹⁰⁶Паротькин И., Хорошилов Г., Возненко В., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том седьмой*, лрр. 331.-337.; Исраэлян В., *Дипломатия в годы войны (1941-1945)*, лрр. 197.-207.; Гонионский С., Земсков И., Исраэлян В., *История дипломатии. Том IV*, лрр. 406.-416.

¹⁰⁷Гонионский С., Земсков И., Исраэлян В., *История дипломатии. Том IV*, лрр. 416.

operācijas padomju-vācu frontē un lielākā daļa no vācu karaspēka būs sakoncentrēta tieši austrumos.¹⁰⁸

Padomju vēstures literatūrā Teherānas konference tiek dēvēta kā padomju diplomātijas ārpolitiskais triumsfs. Staļins nepieļāva Balkānu desanta operāciju, kura, pēc padomju vēsturnieku uzskatiem, būtu kaitējums priekš Austrumeiropas tautām un "sanitārā koridora" atjaunošana ap PSRS robežām. PSRS ieguva apliecinājumu par to, ka sabiedrotie atzīs PSRSvalsts robežas pirms Vācijas uzbrukuma. Tika apspriesta pēckara situācija ne tikai Eiropā, bet arī visā pasaulē un PSRS pozīcija tika atzīta visur.¹⁰⁹

Mūsdienu krievu vēstures literatūrā sakarā ar Teherānas konferenci īpaši tiek izdalīta Rūzvelta loma, kura diplomātija izglāba sabiedroto koalīciju. Tieši viņš noraidīja savu padomdevēju idejas par konfrontācijas kursu ar Padomju Savienību un nostājās uz ceļa par daudz ciešāku sadarbību. Šāda izvēle, pēc mūsdienu krievu vēsturnieku domām, izglāba koalīciju.

Pateicoties viņam tika organizēta Teherānas konference, kura bija ļoti sekmīga priekš Padomju Savienības un priekš sabiedroto koalīcijas saglabāšanas. Koalīcijas līderi ieguva iespēju izrunāt visas problēmas personīgi, un tieši tas izglāba koalīciju no sašķelšanās. Gandrīz visos mūsdienu krievu vēsturiskajos darbos tiek rakstīts, ka pēc Kurskas kaujas Padomju Savienībai vairs nebija vajadzīga sabiedroto militārais atbalsts un pilnīgi pietiktu ar ekonomisko atbalstu. Bet diplomātija 1943. gada otrajā pusē nostiprināja koalīciju vēl ciešāk un parādīja, ka sabiedrotie patiešām plāno cīnīties kā koalīcija.¹¹⁰

Teherānas konference mūsdienu krievu vēstures literatūrā tiek novērtēta līdzīgi padomju uzskatiem. Bakalaura darba autors piekrīt ar padomju un mūsdienu krievu vēsturnieku viedokļiem, ka tas bija PSRS diplomātiskais triumsfs, jo PSRS ieguva no sabiedrotiem visu, ko plānoja.

¹⁰⁸Гоннионский С., Земсков И., Исраэлян В., *История дипломатии. Том IV*, lpp. 416.-420.

¹⁰⁹Turpat, lpp. 420.-425.

¹¹⁰Уткин А., *II мировая война.*; Кульков Е., Поздеева Л., Зверев Б., Падерин А., Петрова Н., *Мировые войны XX века. Книга 3. Вторая мировая война. Исторический очерк*, lpp. 238.; Мягков М., Арзакаян М., Борисов А., Буранок С., *Великая Отечественная Война 1941-1945 годов. Том девятый. Союзники СССР по Антигитлеровской коалиции*, lpp. 124-128.; Куманев Г., *Рассекреченные страницы истории Второй мировой войны*

3.2. 1944. gada Rietumu sabiedroto un PSRS sadarbības raksturojums pēc PSRS uzvarām Austrumu frontē

1944. gadā sabiedroto koalīcijas sadarbības raksturs, pēc padomju vēsturnieku uzskatiem, izmainījās un koalīcija kļuva daudz saliedētāka. Padomju vēsturnieki turpina saskatīt, ka tas notika pateicoties padomju armijas uzvarām padomju-vācu frontē un diplomātiskajai pozīcijai, kuru ieņēma PSRS valdība 1943. gadā.¹¹¹

Par vienu no svarīgākajiem faktoriem, kas palielināja PSRS pozīciju sabiedroto koalīcijā, bija solījums uzsākt karu ar Japānu, kad Vācija būs sakauta.

Padomju vēsturnieki norāda tos uzdevums, kurus uzlika par pienākumu Padomju Savienībai 1944. gadā:

1) Atbrīvot Eiropas tautas no fašistiskajiem iekarotājiem un sniegt viņiem atbalstu nacionālās valsts būvēšanā;

2) dod atbrīvotajām Eiropas tautām tiesības un brīvību pašiem risināt jautājumu par viņu valsts iekārtu;

3) izdarīt visu, lai fašistiskie noziedznieki, kara vaininieki un atbildīgie par tautu mokām, tiktu sodīti;

4) dibināt Eiropā kartību, kurš nedos Vācijai iespēju uzsākt jaunu agresiju;

5) izveidot ekonomisko, politisko un kulturālo Eiropas tautu sadarbību, kuru pamatā tiks uzlikta savstarpēja uzticība un palīdzība jautājumos atjaunot iznīcināto saimniecību un kultūru valstīs, uz kurām uzbruka fašisti.¹¹²

Viss tas tiks izdarīts sadarbojoties ar Rietumu sabiedrotajiem: Lielbritāniju un ASV.¹¹³ Padomju vēsturnieki īpaši izdalīja un atzīmēja, ka 1944. gada otrajā pusē, kara raksturs priekš Padomju Savienības kardināli izmainījās. Lielākā daļa no pašas padomju teritorijas jau tika atkarota atpakaļ un sākās jauns etaps, kurš padomju historiogrāfijā ir zināms kā Eiropas valstu atbrīvošana no fašistiskajiem iekarotājiem.

Bakalaura darba autors grib atzīmēt, ka tīri oficiāli PSRS mērķi, patiešām, skan sakarīgi un nevar izsaukt negatīvu reakciju. Diemžēl, kā parādīja laiks, PSRS valdība pasludināja šos

¹¹¹Егоров Е., Черепанов Н., Бабаков А., Земсков И., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том восьмой*, лрр. 428.;Израэлян В, *Дипломатия в годы войны (1941-1945)*, лрр. 453.; Самсонов А., *Вторая мировая война*, лрр. 329.; ЯковлевН., *США и Англия во второй мировой войне*; Волков Д., *За кулисами второй мировой войны*.

¹¹²Израэлян В, *Дипломатия в годы войны (1941-1945)*, лрр. 454.; Егоров Е., Черепанов Н., Бабаков А., Земсков И., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том восьмой*, лрр. 428.; Самсонов А., *Вторая мировая война*, лрр. 344.

¹¹³Turpat

mērķus vairāk domājot par PSRS ārvalstu mērķiem un uzdevumiem. PSRS politika ieņemtajās Austrumeiropas valstīs pilnīgi neatbilda proklamētajiem mērķiem.

Padomju vēsturnieki uzskatīja, ka PSRS pilnā mēra izpildīja to, ko solīja un Austrumeiropas valstis tika ne tikai atbrīvotas, bet tika sniegta maksimāla palīdzība no padomju puses, lai tur tiktu izveidotas demokrātiskas valdības.¹¹⁴

PSRS vēsturnieki atzīmē, ka 1944. gadā antagonisms koalīcijas ietvaros bija vairāk starp Lielbritāniju un ASV. ASV domāja par savu tirdzniecisko kompāniju interesēm, kad beigsies karadarbība, bet Lielbritānija bija ieinteresēta saglabāt savu impēriju un nepieļaut, lai amerikāņi iegūtu iespēju iesaistīties politiskajā darbībā viņu teritorijā. Īpaši asa konkurence notika naftas jautājumā Tuvajos Austrumos. Tomēr koloniālā jautājumā pozīcijas kļuva daudz labākas, jo ASV plānoja paplašināt savas militārās bāzes Klusajā okeānā, ko padomju vēsturnieki traktē, kā velmi izveidot savu koloniālo sistēmu.¹¹⁵

Padomju vēsturiskajā literatūrā rietumu sabiedroto sadarbības raksturojums 1944. gadā ir diezgan pozitīvs. Tiek turpināta doma par sabiedroto imperiālistisko mērķu sekošanu, bet sadarbību ar Padomju Savienību tas iespaidoja minimāli. PSRS un Rietumu sabiedrotie 1944. gadā sadarbojas ļoti efektīvi, gan diplomātiski, gan ekonomiski. Tomēr galvenā vadošā loma sabiedroto koalīcijā piederēja Padomju Savienībai.

Spēja atrast kompromisu, pēc padomju vēsturnieku domām, padarīja sadarbību 1944. gadā par ļoti efektīvu.¹¹⁶

1944. gads, mūsdienu krievu vēstures literatūrā, atspoguļots kā PSRS un sabiedroto koalīcijas triumfa sākums. 1944. gadā pilnīgi nostiprinājās doma, ka Ass valstis zaudēs šo karu. Sabiedroto koalīcija sasniedza pārspēku visās sfērās un sadarbības raksturs pašā koalīcijā arī izmainījās, kļuva daudz pozitīvāks un labāks. Bet tiek atzīmēts, ka vecās problēmas sabiedroto koalīcijas ietvaros nomainīja jaunas.

Mūsdienu krievu vēsturnieks Utkins savā darbā daudz lielāku uzmanību pievērš tam, ka 1944. gadā sākās nopietnas problēmas starp Čērčilu un Rūzveltu. Abi līderi vēlējās sakaut Vāciju, bet katrs no viņiem vienlaicīgi domāja par saviem mērķiem un plāniem. Utkins, līdzīgi padomju vēsturniekiem, redz angļu-amerikāņu attiecībās daudz lielāku antagonismu nekā padomju vēsturnieki.

Utkins raksta, ka 1944. gadā ASV pozīcijas pasaulē nostiprinājās līdz neredzamam lielumam. 1944. gadā ASV jau var nosaukt par lielvaru un kā lielvaras līderis, Rūzvelts mēģināja nostiprināt savas pozīcijas pēc kara Eiropā. Tāpēc viņš vislielāko uzmanību veltīja

¹¹⁴Егоров Е., Черепанов Н., Бабаков А., Земсков И., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том восьмой*, lpp. 429.- 450.

¹¹⁵Turpat, lpp. 449.

¹¹⁶Turpat, lpp. 429.

otras frontes atvēršanai Ziemeļfrancijā, jo tas dotu iespēju ātri salauz vācu fronti un ieņemt Vāciju, kas nodrošinātu ASV dominanci Eiropas jautājumā par pasauli pēc kara. Utkins uzskata, ka 1944. gadā Rūzvelts pieņēma to domu, ka Austrumeiropa kļūs par PSRS ietekmes zonu un viņam nepieciešams nodrošināt ASV pozīcijas Rietumu un Centrālajā Eiropā.¹¹⁷

Čērčils, otrādi, stājās par to, lai nodrošinātu Lielbritānijas pozīcijas Austrumeiropā un Balkānos, jo tikai tā var norobežot PSRS iespēju ietekmēt uz pasaules politiku. Šeit Utkins norāda, ka Čērčila nevēlēšanās atvērt otro fronti bija saistīta ne tikai ar politiskajām un militārajām Lielbritānijas interesēm, bet arī ar cilvēciskajām. Čērčils ļoti labi atcerējās Pirmo pasaules karu un to Rietumu fronti, un vismazāk gribēja pieļaut, lai aizietu bojā simtiemtūkstoši Lielbritānijas karavīru. 1944. gada 25. martā Čērčils ziņoja, ka aizgāja bojā 197005 Lielbritānijas iedzīvotāju, no tiem 120958 tūkstoši karavīru. Palielināt šo skaitli Čērčils negribēja un viņš ar bailēm domāja par pārāk optimistisko ASV prezidenta uzskatu par to, ka angļu-amerikāņu karaspēks ātri salauzis vācu fronti.¹¹⁸ Šeit var vērot nopietnu atšķirību starp padomju un mūsdienu krievu vēsturnieku domām. Mūsdienu krievu vēsturnieki, neskatoties uz uzskatiem par to, ka galvenos kara zaudējumus uz saviem pleciem iznesa PSRS, atzina to, ka rietumu sabiedrotie rūpējās par saviem karavīriem. Bet vienlaicīgi norāda, ka šo iespēju viņiem sniedza Padomju Savienība un tās karavīri.

Čērčils mēģināja atrast veidu un iespēju kā var saglabāt Lielbritānijas lielvaras statusu, bet tajā pašā laikā apzinājās, ka jebkurā gadījumā Lielbritānija spēlēs daudz mazāku lomu nākotnē, nekā ASV un PSRS.¹¹⁹ Izejot no šiem mērķiem, Čērčils un Rūzvelts būvēja attiecības ar Padomju Savienību.

1944. gada Rūzvelta piegājiens attiecībās ar Padomju Savienību mūsdienu krievu vēstures literatūrā tiek raksturots kā "optimistiskais". ASV prezidents ticēja, ka gadījumā ja PSRS likumīgās intereses tiks ņemtas vērā un PSRS ņems vērā Rietumu sabiedroto intereses, tad Padomju Savienība kļūs par pilnvērtīgu pasaules lielvaras dalībnieku un pilntiesīgu Rietumu pasaules sastāvdaļu. Rūzvelts ticēja, ka PSRS un Rietumu valstu attiecības nākotnē būs daudz labākas, bet, lai tas notiktu, ar PSRS ir jāveido dialogs.¹²⁰

Čērčils, uzskata mūsdienu krievu vēsturnieki, neticēja tādai nākotnei. Viņš uzskatīja, ka labas attiecības ar Padomju Savienību saglabāsies līdz brīdim, kamēr pastāv kopējs ienaidnieks. Kad ienaidnieks tiks sakauts, attiecības sabojāsies. Mūsdienu krievu vēsturnieki

¹¹⁷Уткин А., *II мировая война*

¹¹⁸Турпат, лрр. 738.-739.

¹¹⁹Турпат, лрр. 740.

¹²⁰Мягков М., Арзакаян М., Борисов А., Буранок С., *Великая Отечественная Война 1941-1945 годов. Том девятый. Союзники СССР по Антигитлеровской коалиции*, лрр. 642.

arī piekrīt šāda veida pozīcijai, un neskatoties uz Čērčila politikas kritizēšanu, skatās uz Lielbritānijas premjer-ministra darbību ar sapratni.¹²¹

1944. gada sadarbības raksturu mūsdienu krievu vēsturnieki vērtē pozitīvi. Rietumu sabiedrotie sāka plānot savu politiku pēc kara un līdz ar to attiecībās ar PSRS cieta transformāciju, jo abas puses gribēja, lai PSRS veiktu tādu politiku, kura atbilst viņu interesēm. Bet dēļ tā, ka Lielbritānijas un ASV intereses bija atšķirīgas, viņi nevarēja veikt kopīgas politiskās ietekmes stratēģiju.

3.3.1944. gada Rietumu sabiedroto PSRS ekonomiskais atbalsta raksturojums un tā novērtējums

Ekonomiskā sadarbība 1944. gadā padomju vēstures literatūrā tiek atspoguļota minimāli. Padomju vēsturnieki atzīmē, ka 1944. gadā ASV lendlīzes pasūtījumi sasniedza savu maksimālo radītāju. Lielā mērā tas notika tikai pateicoties tam, ka ASV teritorija atradās tālu no Otrā pasaules kara frontēm. ASV izmantoja šo priekšrocību pilnā apmērā un tas kardināli uzlaboja ASV ekonomiskos radītājus. Pirmajā gada pusē PSRS apgāde no amerikāņu puses sasniedza radītāju 8.3. miljardi dolāru, kas savukārt bija 18% no ASV kara izdevumiem 1944. gadā. Otrajā gada pusē viņi sasniedza apjomu 7.1. miljardi dolāru, vai 11.7% no ASV kara izdevumiem.¹²²

Vairāk nekā puse no lendlīzes materiāliem tika sūtīti uz Lielbritāniju. Padomju vēsturnieki, neskatoties uz to, ka viņi piekrīt ar to, ka atbalsts bija pietiekoši liels, turpināja savu domu un raksta, ka PSRS 1944. gadā ieguva divreiz mazāk, neskatoties uz to, ka galvenās cīņas noritēja padomju-vācu frontē. Bet šeit padomju vēsturnieki redz arī pozitīvu momentu. Pēc viņu uzskatiem PSRS apgādāja sevi patstāvīgi un rietumu sabiedroto atbalsts bija vairāk morāls pienākums. ASV valdība vēlējās izmantot lendlīzes programmu kā vienu no ietekmes ieročiem uz Padomju Savienību. Bet PSRS sekmīgi izvairījās no šīs ietekmes. Padomju Savienība dabūja tik maz, ka to bija neiespējams uzskatīt par ekonomisko atkarību. Lielbritānijai savukārt neizdevās izvairīties no šīs problēmas un 1944. gadā viņa nonāca vēl lielākā atkarībā no ASV ekonomiskās palīdzības.¹²³

Padomju Savienība ieguva pirmajā 1944. gada pusē 2748. tūkstoši tonnu un summu 1 661. miljoni dolāru. Tieši gada pirmajā pusē ASV augstākie virsnieki un daļa no valdības

¹²¹Мягков М., Арзакаян М., Борисов А., Буранок С., *Великая Отечественная Война 1941-1945 годов. Том девятый. Союзники СССР по Антигитлеровской коалиции*, lpp. 642.

¹²²Егоров Е., Черепанов Н., Бабаков А., Земсков И., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том восьмой*, lpp. 386.; Егоров Е., Черепанов Н., Бабаков А., Земсков И., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том девятый*, lpp. 438.

¹²³Turpat, lpp. 387.

iestājās par to, lai Rūzvelts izmantotu to, kā iespēju ietekmēt uz Padomju Savienības politisko kursu Austrumeiropas jautājumos. Šajā brīdī ASV militārā vadība gribēja izmantot šos pasūtījumus, lai ietekmētu uz Padomju Savienības politiku, bet Rūzvelts atteicās no šīs idejas.¹²⁴

Padomju vēstures literatūrā, jautājumā par lendlīzes un ekonomisko atbalstu no rietumu sabiedrotajiem, 1944. gadā galveno domu var raksturot sekojoši - ekonomiskais atbalsts nespēlēja svarīgu lomu PSRS ekonomikā un būtiski neietekmēja uz notikumiem frontē. Visi mēģinājumi pierādīt, ka pateicoties viņiem PSRS varēja efektīvi cīnīties ar vācu karaspēku ir smieklīgi un ir Rietumu vēsturnieku faktu manipulācijas un viltojumi.¹²⁵

No savas puses mūsdienu krievu vēsturnieki atzīmē to, ka 1944. gads bija gads, kad lendlīzes pasūtījumi uz PSRS sasniedza savu augtāko līmeni visā Otrā pasaules kara laikā.¹²⁶

Bet tieši 1944. gadā lendlīzes programmas raksturs sāka strauji mainīties un tieši šajā gadā lendlīzes programmu ir grūti nošķirt no ASV ārpolitiskajiem mērķiem. Vēsturniece Butenina raksta, ka ASV sāka izmantot lendlīzes pasūtījumus uz PSRS, lai pēc iespējas vairāk iesaistītu padomju ekonomiku starptautiskajā ekonomikā. Butenina uzskata, ka Rūzvelts negribēja ietekmēt Padomju Savienību tiešā veidā. Viņš gribēja izveidot pēc iespējas vairāk ekonomiskos sakarus ar PSRS un tā, ka amerikāņu ekonomika bija attīstītāka daudz labāk nekā padomju, tas dotu pēc kara miera garantu un iespēju maigi ietekmēt uz Padomju Savienību, nevis izmantot draudus, ka ASV beigs ekonomisko atbalstu kara laikā. 1944. gadā Rūzvelts sāka skatīties daudz tālākā nākotnē un ar ekonomiskajām saitēm gribēja nodrošināt mieru pasaulē.¹²⁷

Butenina atzīmē, ka 1944. gada sākumā ASV rūpniecībā sākās krīze. Rūpniecības preces bija daudz vairāk, nekā iegādājās Padomju Savienība gan lendlīzes programmas ietvaros, gan parastos tirdzniecības darījumos. Kļuva skaidrs, ka ir nepieciešams paplašināt eksportu uz Padomju Savienību. Bet bija arī zināms, ka Padomju Savienībai nebija pietiekoši daudz naudas, lai iegādātos jaunu precī un resursus, bet paplašināt lendlīzes programmu nebija nekādas iespējas, jo resursu piegādes apjoms un grafiks tika sarēķināts uz daudziem mēnešiem. Tāpēc ASV valdība pieņēma lēmumu, ka viņa sniegs PSRS kredītu, lai viņa varētu nepieciešamo precī iegādāties. Butenina norāda, ka Padomju Savienības valdība uzskatīja, ka piekrītot uz kredītu 1944. gadā, viņi palīdz amerikāņu ekonomikai, jo tagad

¹²⁴Егоров Е., Черепанов Н., Бабаков А., Земсков И., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том восьмой*, lpp. 387.

¹²⁵Турат; Столяр П., *Критика буржуазных фальсификаторов Второй мировой войны. Учебно-методическое пособие*, lpp. 30.

¹²⁶Турат, lpp. 661.

¹²⁷Бутенина Н., *Ленд-лиз: Сделка века*, lpp. 132.

viņiem būs pieejams padomju tirgus.¹²⁸ Pēc bakalaura darba autora domām, tā bija tikai retorika no Padomju Savienības valdības puses. Analizējot ASV un Lielbritānijas ekonomisko atbalstu, Butenina parādīja, ka PSRS bija ieinteresēta gan naudas jautājumā, gan preces un resursu piegādē daudz vairāk nekā ASV.

1944. gadā jaunais lendlīzes protokolu parakstīšanas process tika apgrūtināts dēļ skandāliem un PSRS rīcības. ASV lendlīzes speciālistiem kļuva zināms par to, ka PSRS, pieņemot pasūtījumus, ne vienmēr izmanto tos. Tā, norāda Butenina, no 50 piegādātajiem kuģu dīzeļu dzinējiem 1944. gada sākumā, Padomju Savienība izmantoja tikai trīs. Pārējie vienkārši stāvēja. Daļu no resursiem PSRS pati piegādāja citām valstīm un tāpēc ASV militārie ierēdņi nostājās par to, lai apstādinātu lendlīzes programmas īstenošanu ar PSRS, jo visus piegādātos resursus un tehniku var izmantot priekš ASV armijas un ekonomiskās apgādes. Notika liels politiskais skandāls un dēļ tā oficiālie Otavas protokoli tika parakstīti tikai 1945. gada 17. aprīlī. Neskatoties uz to, lendlīzes programma tika turpināta.¹²⁹ Pēc bakalaura darba autora domām, šis fakts, ka amerikāņi turpināja programmas izpildi, neskatoties uz juridiskajām un politiskajām problēmām, liecina par to, ka viņi patiešām centās palīdzēt Padomju Savienībai ar visu, kas bija iespējams.

Tāpēc, atzīmē mūsdienu krievu vēsturnieki, PSRS ienāca pasaules ekonomikā, neskatoties uz visām politiskajām problēmām. PSRS pārstāvji piedalījās Bretton-Vudsa konferencē, kurā tika izveidots Starptautiskais valūtas fonds un Pasaules banka. Šajās organizācijās vadošo lomu ieņēma ASV. PSRS tika ieinteresēta dibināt tās, jo tas ļautu iespēju iegūt vēl lielāku naudu priekš pēckara ekonomikas atjaunošanas.¹³⁰

Mūsdienu krievu vēsturnieki, kopā ar faktu, ka situācija ar pasūtījumiem 1944. gadā uzlabojās, uzskata, ka tieši 1944. gadā ekonomisko atbalstu vajadzētu aplūkot kopā ar politiskajiem un diplomātiskajiem procesiem.

3.4. Rietumu sabiedroto piedalīšanās 1944. gada PSRS diplomātiskajā darbībā vasarā-rudenī

1944. gada diplomātija padomju vēstures literatūrā tiek atspoguļota kā ļoti intensīvs process, jo Vācija uzsāka karadarbību ar Padomju Savienību ar saviem sabiedrotajiem. 1944. gadā PSRS ieguva iniciatīvu un fašistisko valstu bloks Eiropā sāka brukt. PSRS veidoja attiecības ar katru valsti atsevišķi, bet pirms tam veica pārrunas ar Lielbritāniju un ASV, jo tas

¹²⁸Бутенина Н., *Ленд-лиз: Сделка века*, lpp. 133.

¹²⁹Тургат

¹³⁰Уткин А., *II мировая война*; Бутенина Н., *Ленд-лиз: Сделка века*, lpp. 132.

atbilda sabiedroto koalīcijas lēmumam veikt kopēju diplomātiju ar katru fašistisko bloka valsti. Kā vienu no kolektīvās diplomācijas piemēriem var minēt 1944. gada 13. maiju, PSRS, ASV un Lielbritānijas valdību sludinājumus, kuros tika ziņots, ka sabiedrotie cīnīsies līdz uzvarai un kopīgi brīdināja Somiju, Rumāniju, Ungāriju un Bulgāriju, ka viņiem vēl ir iespēja mazināt savas piedalīšanās sekaskarā, ja viņi pāraus attiecības ar Vāciju un stāsies sabiedroto koalīcijas pusē.¹³¹

1944. gadā Rumānijas diktators Antonesku bija gatavs beigt karadarbību, bet tikai, ja Lielbritānija un ASV ievedīs savu karaspēku Rumānijā un nepieļaus, lai Sarkanā Armija ienāktu valstī. Rumānija piedāvāja Lielbritānijai un ASV brīvu pārvietošanos valstī, kad rumāņu karaspēks karos ar padomju armiju austrumos. Tas dotu angļiem un amerikāņiem laiku ieņemt Rumāniju. Bet Lielbritānija un ASV nolēma sekot saviem solījumiem un neveikt pārrunas ar Somiju bez Padomju Savienības piedalīšanās. Tika arī ņemts vērā, ka Rumānija karoja tikai pret PSRS un tāpēc būs godīgi, ja vadošo lomu pārrunu procesā spēlēs Padomju Savienība.¹³²

1944. gada 17. martā Lielbritānija, ASV un PSRS uzsāka pārrunas ar Rumānijas pārstāvjiem, bet padomju puse neticēja, ka tagadējā Rumānijas valdība beigs karadarbību. Vadošo lomu šajās pārrunās uzņēma uz sevis rietumu sabiedroti. Īpaši centās Lielbritānija, kura sniedza Antonesku prasību kapitulēt un nepretoties padomju karaspēkam. 1944. gada 12. aprīlī PSRS iesniedza savas prasības: pārraut attiecības ar Vāciju, atjaunot padomju-rumāņu 1940. gada robežu, stāties Apvienoto Nāciju pusē karā pret Vāciju, ļaut sabiedroto karaspēkam brīvi pārvietoties Rumānijas teritorijā, atbrīvot karagūstekņus, kompensēt Padomju Savienībai kara zaudējumus. Blakus tam PSRS uzņemas atbalstīt Rumāniju Transilvānijas jautājumā ar Ungāriju. Bet Rumānija nepiekrīta šādiem nosacījumiem.¹³³

1944. gada 23. augustā Antonesku valdība tika gāzta un galveno lomu nospēlēja Rumānijas komunistiskā partija. 24. augustā jaunā valdība pieteica karu Vācijai un 25. augustā ziņoja Padomju Savienībai, ka gatava beigt karadarbību un slēgt mieru. 1944. gada 12. septembrī uz Maskavu atbrauca rumāņu delegācija, kura piekrita ar visiem PSRS nosacījumiem un tika koriģēti tikai atsevišķi panti. Rumānija pieteica karu Vācijai un Ungārijai ar mērķi atjaunot savu suverenitāti un neatkarību. Līgumu ar Rumāniju 1944. gada

¹³¹Уткин А., *II мировая война*

¹³²Егоров Е., Черепанов Н., Бабаков А., Земсков И., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том восьмой*, lpp. 445.

¹³³Turpat, lpp. 445.-446.

12. septembrī parakstīja PSRS maršals Malinovskis, kurš izdarīja to ar piekrišanu no PSRS, Lielbritānijas un ASV puses.¹³⁴

Jautājumā ar Somiju, PSRS piedāvāja sekojošo: pārraut attiecības ar Vāciju, atjaunot padomju-somu 1940. gada robežu, atvest somu karaspēku no tās robežām, atbrīvot padomju pilsoņus un karavīrus, uzsākt somu armijas demobilizāciju, kompensēt Padomju Savienībai kara zaudējumus.¹³⁵

PSRS ziņoja saviem sabiedrotajiem par to, ka Padomju Savienība uzsāk pārrunas ar Somiju un savas prasības. Lielbritānija un ASV atzīmēja, ka padomju prasības ir pilnīgi pamatotas. Somijas mēģinājumi izveidot sašķelšanos sabiedroto koalīcijā neizdevās. 1944. gada 14.-19. septembrī Maskavā sākās pārrunas. No vienas puses Apvienotās Nācijas reprezentēja Padomju Savienība un Anglija, no otras puses piedalījās Somija. Pārrunas beidzās veiksmīgi un Somija parakstīja līgumu par karadarbības beigšanu. Līgums lielā mērā iekļāva sevī augšminētās prasības. Somija arī apņēmas atgriezt PSRS Petsamo apgabalu un sniegt savu teritoriju priekš PSRS militārajām bāzēm un ostām.¹³⁶

Bulgārijas stāvoklis bija īpašs, jo viņa bija vienīgā no Vācijas sabiedrotajiem, kura nepieteica karu PSRS pēc 1941. gada 22. jūnija notikumiem. Bet 1941. gada 13. decembrī pieteica karu Lielbritānijai un ASV.

Neskatoties uz to, Bulgārija sniedza Vācijai savu teritoriju, kurā atradās vācu karaspēks un militārā aviācija. 1944. gada 17. aprīlī PSRS iesniedza Bulgārijai noti, kurā norādīja uz pārkāpumiem un „ka to nevar uzskatīt par normālu divu valstu attiecībās.”¹³⁷

Bulgārijas valdība svārstījās, bet notikumi frontē destabilizēja Bulgārijas monarhisko režīmu. 1944. gada 5. septembrī Padomju Savienība pieteica karu Bulgārijai. 1944. gada 9. septembrī Bulgārijā sākās tautas sacelšanās un tajā pašā dienā jaunā valdība pieteica karu Vācijai un ziņoja, ka cīnīsies pret vāciešiem kopīgi ar padomju armiju.¹³⁸

Israēļjans min, ka Bulgārija mēģināja veikt pārrunas ar Lielbritāniju un ASV. Viņš uzskata, ka šīs valstis plānoja okupēt Bulgāriju, dēļ notikumiem valstī. Lielbritānijas un ASV valdības kategoriski negribēja pieņemt to, ka Bulgārijā sākas sociālistiskā revolūcija. Augustā

¹³⁴Егоров Е., Черепанов Н., Бабаков А., Земсков И., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том девятый*, lpp. 487.; Израэлян В, *Дипломатия в годы войны (1941-1945)*, lpp. 456.-457.

¹³⁵Тургат, lpp. 443.-444.;Израэлян В, *Дипломатия в годы войны (1941-1945)*, lpp. 475.-476.

¹³⁶Израэлян В, *Дипломатия в годы войны (1941-1945)*, lpp. 476.-477.

¹³⁷Егоров Е., Черепанов Н., Бабаков А., Земсков И., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том восьмой*, lpp. 447.

¹³⁸Егоров Е., Черепанов Н., Бабаков А., Земсков И., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том девятый*, lpp. 488.

Bulgārijas pārstāvis veica diplomātiskas pārrunas ar ASV un Lielbritāniju, bet dēļ revolūcijas rietumu sabiedroto plāni okupēt Bulgāriju sabruka.¹³⁹

Pārrunas par mieru notika Maskavā 1944. gada 26.-28. oktobrī. Piedalījās PSRS, Lielbritānija un ASV no vienas puses, un Bulgārijas pārstāvis no otras. Rietumu sabiedrotie mēģināja uzlikt uz Bulgāriju daudz striktāku miera līgumu, nekā uz Somiju un Rumāniju. Tika piedāvāts arestēt Bulgārijas ārvalstu aktīvus, okupēt valsts teritoriju, atdot visus militāros resursus sabiedrotajiem. Lielbritānija un ASV negribēja ņemt vērā to faktu, ka Bulgārija jau pieteica karu Vācijai un Ungārijai. Israļejans min, ka tikai pateicoties Padomju Savienībai, kura uzskatīja, ka uzlikt uz Bulgārija vairākās prasībās nekā uz Rumāniju un Somiju nebūs taisnīgi un godīgi, visas augšminētās prasības tika noņemtas.¹⁴⁰

Vienīgā valsts, kura iestājās par Vāciju 1944. gada vasarā bija Ungārija. Bet jau 1944. gada 8. septembrī admirālis Horti ziņoja, ka grib uzsākt miera pārrunas ar angļu-amerikāņu koalīciju un dabūt pēc iespējas maigākus miera nosacījumus.¹⁴¹

Ungārijas pārstāvji arī mēģināja uzzināt PSRS pozīciju jautājumā par Ungārijas nākotni. PSRS pārstāvji atzīmēja, ka jautājums par Ungārijas nākotni tiks risināts saskaņā ar izvirzītajiem sabiedroto koalīcijas mērķiem. Tika arī atzīmēts, ka PSRS nevedīs nekādas pārrunas bez Lielbritānijas un ASV piedalīšanās. Ungārijas mēģinājumi vest pārrunas ar Lielbritāniju un ASV bez PSRS dalības sabruka, jo sabiedrotie uzskatīja, ka tas nav iespējams, jo padomju karaspēks jau bija ienācis Ungārijas teritorijā. 1944. gada 1. oktobrī ungāru pārstāvji atbrauca uz Maskavu.¹⁴²

1944. gada 15. oktobrī Horti valdība krita un jaunais Ungārijas līderis Ferencu Salaši jau bija atklāta Vācijas marionete. Padomju Savienība turpināja cīņu un 1944. gada decembrī tika izveidota jauna Ungārijas pagaidu nacionālā valdība, kura 24. decembrī pieprasīja pamieru ar PSRS un 28. decembrī pieteica karu Vācijai.

Padomju vēsturnieki norāda, ka attiecību noregulēšanā ar Vācijas sabiedrotajiem 1944. gadā sabiedroto koalīcijas sadarbība bija ļoti efektīva un tas deva savu rezultātu. Viena gada laikā Vācijas sabiedrotie Eiropā pieņēma mieru.

Savādāka bija situācija ar okupētajām valstīm. Dienvidslāviju, Čehoslovākiju, Grieķiju un Poliju. Vēsturnieks Jakovļevs uzskata, ka Lielbritānija un ASV mēģināja izveidot no šīm valstīm tā saucamo "sanitāro gaiteni", kas nedos Padomju Savienībai iespēju ietekmēt uz politiskajiem procesiem Centrāleiropā. Tas tika plānots darīt ar okupēto valstu emigrantu

¹³⁹Израэлян В, *Дипломатия в годы войны (1941-1945)*, lpp. 458.-461.

¹⁴⁰Турпат, lpp. 461.-464.

¹⁴¹Егоров Е., Черепанов Н., Бабаков А., Земсков И., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том девятый*, lpp. 489.; Израэлян В, *Дипломатия в годы войны (1941-1945)*, lpp. 465.-466.

¹⁴²Израэлян В, *Дипломатия в годы войны (1941-1945)*, lpp. 468.

valdību palīdzību. Čērčila 1944. gada oktobra vizītes laikā Maskavā viņa piedāvājums aprobežot interešu sfēras Balkānos un Austrumeiropā tika noraidīts. Pozitīvi tika atrisināts Polijas jautājums. Padomju Savienība, atzīme Jakovļevs, sekmīgi pretojās Lielbritānijas un ASV politikai šajos jautājumos.¹⁴³

Daudz grūtāks jautājums bija risināt Vācijas nākotni. Pārrunas par to, kā izskatīsies Vācija pēc nacistiskā režīma sabrukuma, tika apspriests visu 1944. gadu. Eiropas konsultatīvā komisija, kura tika izveidota 1943. gada oktobrī, gada pirmajā pusē pieņēma lēmumu, ka PSRS, Lielbritānija un ASV iestāsies par pilnu Vācijas kapitulāciju. Padomju Savienība pretojās rietumu sabiedroto plāniem atstāt atsevišķas nacistiskās organizācijas, kuras ASV un Lielbritānija plānoja izmantot, lai īstenotu pārvaldes funkcijas. ASV iestājās par to, lai kapitulācija būtu neierobežota un tas, norāda padomju vēsturnieki, nozīmētu, ka ASV varēs patstāvīgi pārvaldīt Vāciju.¹⁴⁴

Eiropas konsultatīvā komisija saskaras ar diviem viedokļiem. PSRS iestājās par pēc iespējas ātrāku kara beigšanu un iekaroto tautu atbrīvošanu, un demokrātiskas Vācijas izveidi. Lielbritānija un ASV iestājās par to, lai sašķeltu Vāciju atsevišķās valstīs un pilnīgu šo valstu kontroli. Tas tika darīts, lai iznīcinātu bīstamu konkurentu un iegūtu kontroli pār svarīgām teritorijām.¹⁴⁵

1944. gada 25. jūlijā komisija pieņēma dokumentu par "Vācijas kapitulāciju bez norunām". Visi vācu karaspēki tiks ievesti atpakaļ Vācijas 1937. gada robežās. Tika lemts, ka PSRS, ASV un Lielbritānija iegūs pilnu kontroli pār Vāciju. Vācija būs demobilizēta un demilitarizēta tādā apjomā, kas būs nepieciešams priekš miera saglabāšanas.¹⁴⁶

No marta līdz septembrim tika lemts, kā Vācija tiks pārvaldīta. Tieši šajā periodā tika nolemts, ka Vācija tiks sadalīta trijās okupācijas zonās (padomju, amerikāņu un angļu). Berlīne arī tiks sadalīta trijās zonās, katrā no kuriem būs savs komandants. Par galveno projektu kļuva padomju projekts, kurš piedāvāja, lai Vāciju pārvaldītu Kontroles padome, kurā būs trīs pārstāvji, pa vienai no katras puses.¹⁴⁷

Tika lemts Austrijas liktenis, kuru okupēs kopējie padomju-angļu-amerikāņu karaspēki. Par Austrijas teritoriju tiks uzskatīta Austrija 1937. gada robežās.¹⁴⁸

Kopumā padomju vēsturnieki raksturo komisijas darbību par efektīvu, neskatoties uz amerikāņu un angļu plāniem.

¹⁴³ЯковлевН., *США и Англия во второй мировой войне*

¹⁴⁴Егоров Е., Черепанов Н., Бабаков А., Земсков И., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том восьмой*, lpp. 448.

¹⁴⁵Turpat, lpp. 496.

¹⁴⁶Turpat, 496.-497.

¹⁴⁷Turpat, lpp. 497.

¹⁴⁸Turpat

Var secināt, ka 1944. gada diplomātiju sabiedroto koalīcijā padomju vēsturnieki redz daudz pozitīvāk nekā diplomātiju 1941.-1943. gadā. Padomju vēsturnieki atzīmē, ka tieši šajā gadā koalīcijas sadarbība bija ļoti efektīva un pateicoties tam, kļuva iespējams risināt ļoti lielu problēmu kopumu.

Pirmais jautājums, pēc mūsdienu krievu vēsturnieku domām, kurš tika pacelts 1944. gadā bija Polijas jautājums. Rietumu līderi redzēja, ka padomju armija atbrīvos poļu teritorijas no vāciešiem un tāpēc bija nepieciešams sasniegt kompromisu ar Padomju Savienību, jo 1943. gadā PSRS beidza attiecības ar poļu valdību Londonā. Rūzvelta mēģinājumi pierunāt Staļinu, izmainīt savu pozīciju poļu jautājumā, nedeva rezultātu. PSRS valdība uzskatīja, ka par Polijas nākotni varēs runāt tikai tā organizācija, kura tika dibināta Polijas teritorijā - Poļu nacionālās atbrīvošanas komiteja. PSRS pozīcija bija nemainīga kopš Teherānas konferences laika, Polijas robežas būs noteiktas saskaņā ar "Kerzona līniju". Rietumu sabiedrotie piekrita šim viedoklim, cerot kompensēt to, atdodot Polijai daļu no Vācijas teritorijām.¹⁴⁹

Var secināt, ka padomju vēsturnieki redz 1944. gadu kā padomju diplomātijas triumfa gadu. Visas PSRS prasības un projektus Rietumu sabiedrotie akceptēja un piekrita. PSRS, pēc padomju vēsturnieku domām, sekmīgi apstādināja rietumu sabiedroto idejas par veco režīmu atjaunošanu, kas nozīmētu PSRS ielenkšanu "sanitārā gaitenī" un iespēju sniegt atbalstu progresīvajiem spēkiem. Tiek pasniegta doma, ka 1944. gadā PSRS cīnījās ne tikai ar Vāciju un tās sabiedrotajiem, bet arī ar reakcionāro rietumu sabiedroto politiku.

Mūsdienu krievu vēsturnieki norāda uz to, ka 1944. gadā visas trīs valstis sāka noteikt Eiropas un pasaules robežaspēc kara. Bakalaura darba autors grib atzīmēt, ka atšķirībā no padomju vēsturiskās literatūras, rietumu sabiedroto piedalīšanās Austrumeiropas diplomātiskajos procesos tiek atspoguļoti minimāli.

1944. gada 9. septembrī Čērčils atbrauca uz Maskavu, lai personīgi risinātu Austrumeiropas faktoru Lielbritānijas un PSRS diplomātisko attiecību ietvaros. Čērčils piedāvāja sadalīt interešu sfēras Balkānos. Rumānija 90% no ietekmes iegūs PSRS, 10% visi pārējie. Bulgārija 75% no ietekmes iegūs PSRS, pārējie 25%. Dienvidslāvijā interešu sfēras vajag sadalīt 50% uz 50%, Grieķija 90% no ietekmes iegūs Lielbritānija, 10% pārējās valstis.¹⁵⁰ Atšķirībā no padomju vēstures literatūras, Staļins šim piedāvājumam piekrita.

¹⁴⁹Егоров Е., Черепанов Н., Бабаков А., Земсков И., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том восьмой*, lpp. 727.-728.;

¹⁵⁰Turpat, lpp. 762.

Vēsturnieks Utkins atzīmē, ka visticamāk Čērčils uz mirkli apšaubīja savu rīcību, jo runa gāja par miljoniem cilvēku likteni. Bet viņš uzskatīja, ka šis solis ir nepieciešams, lai saglabātu Lielbritānijas pozīcijas Vidusjūras reģionā.¹⁵¹

Šo epizodi mūsdienu krievu vēsturnieki uzskata kā apkaunojumu gan priekš Padomju Savienības līderim, gan Čērčila biogrāfijā, jo tieši Lielbritānijas premjer-ministrs sodīja 1939. gada padomju-vācu augusta līgumu, un tagad pats piedāvā sadalīt Balkānu teritoriju.¹⁵²

Atsevišķos darbos, Rietumu sabiedroto diplomātija ar Padomju Savienību Austrumeiropas jautājumā, tiek raksturota no pozīcijas nesakaitināt Staļinu. Īpašu lomu šajā jautājuma risinājumā ieņēma Rūzvelts, jo viņš skatījās uz PSRS politiku Austrumeiropas valstīs ļoti kritiski un nosodāmi, bet viņš stājās par reālistisku politiku un runāja, ka šajā reģionā Padomju Savienībai vajadzēs dot priekšroku.¹⁵³

1944. gada beigās Rūzvelts sāka domāt par jaunu tikšanos ar Staļinu. Šajā gadā notika pārāk daudz notikumu un bija nepieciešama tikšanās, lai precizētu sabiedroto koalīcijas darbību 1945. gadā. Tāpēc plāni uz pēckara politiku ar Padomju Savienību tiks precizēti pēc šīs tikšanās.¹⁵⁴

Bakalaura darba autors uzskata, ka sabiedroto koalīcijas 1944. gada sadarbības atspoguļojums gan mūsdienu krievu vēstures literatūrā, gan padomju laika vēstures darbos, ir daudz vājāks un sliktāk aprakstīts, nekā pārējos gados. 1944. gads pētnieku darbos tiek vairāk parādīts kā padomju armijas militārā un diplomātiskā triumfa sākums, kad lielākā daļa no Padomju Savienības teritorijas tika atkarota atpakaļ un padomju armija uzsāka jaunu etapu, kas gan padomju, gan mūsdienu krievu historiogrāfijā ir zināma kā Eiropas valstu atbrīvošanu.

Rietumu sabiedroto darbība tiek vairāk parādīta caur otras frontes atvēršanu un problēmām starp Rūzveltu un Čērčilu. Pēc mūsdienu krievu vēsturnieku domām 1944. gads ir brīdis, kad ASV kļuva par lielvaru un tāpēc Čērčils mēģināja ar visiem spēkiem pierādīt, ka Lielbritānija joprojām ir nopietns spēks sabiedroto koalīcijas ietvaros. Tiek parādīts, ka no vienas puses viņš mēģināja īstenot savu politiku un pierunāt ASV prezidentu sekot viņai, no otras puses viņš ar bailēm raudzījās uz Padomju Savienību, un skatījās uz nākotni ar bailēm. 1944. gada beigās parādījās vajadzība sasaukt jaunu koalīcijas līderu konferenci, lai atrisinātu jaunas problēmas.

¹⁵¹Егоров Е., Черепанов Н., Бабаков А., Земсков И., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том восьмой*, lpp. 763.

¹⁵²Мягков М., Арзакаян М., Борисов А., Буранок С., *Великая Отечественная Война 1941-1945 годов. Том девятый. Союзники СССР по Антигитлеровской коалиции*, lpp. 695.

¹⁵³Турпат, lpp. 694.

¹⁵⁴Уткин А., *II мировая война*

4. SABIEDROTO KOALĪCIJAS TRIUMFA ATSPoguĻojums un KOALĪCIJAS SAŠKELŠANĀS SKAIDROJUMS

4.1. Rietumu sabiedroto sadarbība ar PSRS raksturojums karā ar Vāciju pēdējos mēnešos

Padomju vēsturnieki atzīmē, ka galvenie Padomju Savienības ārpolitiskie mērķi 1945. gadā bija nodrošināt pēc kara mieru pasaulē un izveidot pamatu starptautiskajai drošības sistēmai. Tieši šie mērķi bija galvenie, kad PSRS diplomāti veica dialogu ar Rietumu sabiedrotajiem pēdējā kara gadā.¹⁵⁵

Sabiedroto koalīcija 1945. gadā nodarbojās ar dieviem svarīgiem uzdevumiem. Pirmkārt, bija nepieciešams izveidot jaunu starptautisko organizāciju, kura aizvietos Tautas Savienību un būs daudz efektīvāka jautājumā par miera atbalstu.¹⁵⁶ Iepriekšējā nodaļā jau tika minēts, ka pamats ANO tika izveidots vēl 1944. gadā, bet 1945. gadā runāja jau par to, kā organizācija funkcionēs pasaulē pēc kara.

Par otru svarīgo uzdevumu priekš sabiedroto koalīcijas bija izlemt Vācijas nākotni. Šeit padomju vēsturnieki atzīmē, ka piegājiens šajā jautājuma bija atšķirīgs. Angļu-amerikāņu programma bija imperiālistiska un programmas realizēšana iznīcinātu Vāciju kā valsti. Padomju vēsturnieki uzskata, ka to galvenais mērķis bija potenciāla konkurenta iznīcināšanu. Padomju Savienība, savukārt, negribēja pieļaut to un pretojās mēģinājumiem attiecināt vācu tautu ar noziedzīgā Hitlera un viņa padoto režīmu.¹⁵⁷

Sabiedroto koalīcijā 1945. gada pavasarī notika nopietnas politiskās pārmaiņas, jo ASV prezidents Delāno Rūzvelts mira 1945. gada 12. aprīlī. Viņa vietu ieņēma Harijs Trūmens, kurš padomju vēstures literatūrā tiek raksturots ļoti negatīvi, jo viņš bija zināms kā pārliecināts komunisma pretinieks. 1945. gads padomju vēstures literatūrā tiek parādīts kā pēdējais gads, kad PSRS, Lielbritānija un ASV bija reāli sabiedrotie, neskatoties uz visiem sabiedroto koalīcijas sasniegumiem. Padomju vēsturnieki norāda, ka Rietumu sabiedrotajiem 1945. gadā vēl bija nepieciešams PSRS atbalsts, bet viņi jau gatavojās jaunai konfrontācijai, jo viņi nevarēs normāli sadarboties ar PSRS pēc kara, dēļ sava imperiālisma.¹⁵⁸

¹⁵⁵Шеховцов Н., Перечнев Ю., Данилов Ф., Израэлян В., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том десятый*, лpp. 13.

¹⁵⁶Turpat

¹⁵⁷Turpat

¹⁵⁸Волков Д., *За кулисами Второй мировой войны*

Mūsdienu krievu vēsturnieks Utkins atzīmē, ka 1945. gada sākumā, neskatoties uz militārām neveiksmēm Ardeno kalnos, ASV prezidents Delāno Rūzvelts jau bija pilnīgi pārliecināts, ka karš tuvojas beigām un uzvaru iegūs sabiedroto koalīcija. Tieši gada sākumā Rūzvelts daudz domāja par to, kā izskatīsies pasaule pēc kara un galvenais, kādas būs attiecības ar Padomju Savienību. Mūsdienu krievu vēsturnieki norāda, ka Rūzvelts pieprasīja padomu no ASV vēstnieka PSRS Harija Harimana. Rūzvelts vēlējās, lai Harimans sniegtu savu redzējumu, kā attīstīsies Padomju Savienības politika 1945. gadā. Harimans, kurš mūsdienu krievu vēstures literatūrā tiek dēvēts kā viens no PSRS cieta politiskā kursa piekritējs, ziņoja, ka PSRS ir gatava sadarboties ar Rietumiem arī pēc kara, bet karš padarīja krievus par ļoti piesardzīgiem un dēļ tā var rasties problēmas. Rūzvelts izvēlējās turpināt sadarbības kursu ar PSRS arī pēc kara. Utkins raksturo to kā politiku, kuras gaitā amerikāņi ar sapratni skatīsies uz PSRS ārpolitiskajām iniciatīvām un pretosies, kad padomju politika būs nepareiza un bīstama.¹⁵⁹

Mūsdienu krievu vēsturnieki uzskata, ka 1945. gadā sabiedroto koalīcijas sadarbība bija maksimāli vērsta uz pēckara pasaules izveidi, bet militārie jautājumi sabiedroto koalīcijas ietvaros tika apspriesti minimāli.¹⁶⁰

Mūsdienu krievu vēstures darbos tiek atzīmēts, ka 1945. gads ir ne tikai sabiedroto koalīcijas triumfa gads, bet arī sabiedroto koalīcijas beigas. Kā vienu no faktoriem, kurš padarīja to sabrukumu, bija Rūzvelta nāve un Harija Trūmena nākšana pie varas ASV. Svarīgo lomu šajā sabrukumā ieņēma Čērčils, kura retorikā PSRS arvien vairāk sāka ieņemt Vācijas vietu.

Kā jau tika minēts, Delano Rūzvelts bija tā persona, kura nodrošināja sabiedroto koalīcijas pastāvēšanu un funkcionēšanu. Tikai viņš, pēc mūsdienu krievu vēsturnieku domām, bija spējīgs sadarboties gan ar Staļinu, gan ar Čērčilu un veidot situāciju, lai viņi varētu sadarboties kopā.

Ar Rūzvelta nāvi sākas sabiedroto koalīcijas beigas un tas notika dēļ tā, ka Harijs Trūmens savā ārpolitiskajā kursā atteicās no sadarbošanās politikas ar PSRS un vairāk sadarbojās ar Čērčilu, kurš 1945. gadā jau skaļi un atklāti runāja par komunistisko draudu, kurš draud Eiropai un brīvai pasaulei. Trūmens atteicās no kompromisa politikas ar PSRS un tagad iestājās par daudz ciešāku sadarbību ar Lielbritāniju, lai ietekmētu uz PSRS politiku.¹⁶¹

Atšķirībā no padomju vēsturniekiem, mūsdienu krievu vēsturnieki neredz šeit nekādas imperiālistiskas tieksmes vai nodevību no ASV prezidenta puses. Mūsdienu krievu vēstures

¹⁵⁹Уткин А., *II мировая война*

¹⁶⁰Мягков М., Арзакаян М., Борисов А., Буранок С., *Великая Отечественная Война 1941-1945 годов. Том девятый. Союзники СССР по Антигитлеровской коалиции*, lpp. 695.

¹⁶¹Turpat, lpp. 703.

literatūrā sabiedroto koalīcija tiek nosaukta par unikālu parādību pasaules vēsturē. Krievu vēsturnieki runā par to, ka koalīcijas funkcionēšana bija iespējama, kamēr pastāvēja kopējs ienaidnieks. Bet, pat tad katrs no koalīcijas dalībniekiem sekoja saviem mērķiem un mēģināja realizēt savu politiku. 1945. gadā kļuva skaidrs, ka ienaidnieks ir sakauts. Cilvēks, kurš nodrošināja koalīcijas normālu funkcionēšanu, nomira, un viņa vietu ieņēma zināms komunisma pretinieks un uzsāka atbalstīt pretpadomju kursu, kuras piekritēji bija vairākumā ASV valdībā. Neskatoties uz to, ka sabiedroto koalīcija vēl mēģināja risināt problēmas kopīgi, jau 1945. gada pavasarī kļuva skaidrs, ka tās ir koalīcijas beigas un bijušie sabiedroti pēc kara kļūs par ienaidniekiem.¹⁶²

Mūsdienu krievu vēsturnieki savos darbos norāda uz to, ka tā bija pilnīgi Rietumu sabiedroto iniciatīva. Tiek vērota doma, ka Rietumu sabiedrotie pat necentās saglabāt normālas attiecības ar PSRS un uzreiz nostājās uz konfrontācijas ceļa.

4.2. 1945. gada Rietumu sabiedroto PSRS ekonomiskā atbalsta novērtējums un secinājumi par Rietumu sabiedroto ekonomisko atbalstu visā kara laikā

Padomju vēsturnieku darbos, 1945. gada ekonomiskajai sadarbībai sabiedroto koalīcijā tiek veltīta daudz mazāka uzmanība. Tieši šeit tiek apskatīta un aprakstīta ekonomiskā sadarbība visos iepriekšējos gados.

Lendlīzes jautājums 1945. gadā pavasarī kļuva par nopietnu problēmu, jo jau 8. maijā ASV prezidents Harijs Trūmens lika pabeigt PSRS apgādi saskaņā ar lendlīzes programmu. Tas tika izdarīts bez brīdinājuma un turpināja to konfrontācijas līniju, kuru ieņēma jaunais ASV līderis. Kuģi, kuri jau bija gatavi doties uz PSRS, tika atstāti ASV ostās un tika likts uzsākt to izkraušanu. Padomju vēsturnieki nosoda šo faktu un uzskata, ka veids, kā tas tika izdarīts, pilnīgi neatbilda sabiedroto koalīcijas garam un atkal parāda, ka Rietumu sabiedrotie atsakās no normālām attiecībām ar PSRS.¹⁶³

Harijs Hopkins, kurš veica pārrunas procesu ar Staļinu no 26. maija līdz 6. jūnijam, teica Staļinam, ka tas notika dēļ tehniskas kļūdas.¹⁶⁴

PSRS lendlīzes apgāde tika turpināta, bet tās apjoms tika samazināts. Pēc Japānas kapitulācijas 1945. gada 2. septembrī programma tika apstādināta un vairāk netika atjaunota. Otrais pasaules karš tika pabeigts.

¹⁶²Мягков М., Арзакаян М., Борисов А., Буранок С., *Великая Отечественная Война 1941-1945 годов. Том девятый. Союзники СССР по Антигитлеровской коалиции*, лрр. 697.-699.

¹⁶³Шеховцов Н., Перечнев Ю., Данилов Ф., Исраэлян В., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том десятый*, лрр. 464.

¹⁶⁴Turpat

Apskatot ekonomisko palīdzību no sabiedroto puses visā kara laikā, padomju vēsturnieki secināja, ka lendlīzes programma un citi pasūtījumi no ASV un Lielbritānijas nospēlēja pozitīvu lomu, bet šī loma ir pārspīlēta. Padomju vēstures literatūrā tiek dots cipars, ka lendlīzes programmas apjoms visa kara laikā bija tikai 3% no kopējā PSRS ražošanas apjoma. Lendlīzes jautājums visa kara laikā bija svarīgs tikai morāli, tas bija vienīgais veids kā Rietumu sabiedrotie varēja reāli parādīt, ka viņi atbalsta Padomju Savienību. Padomju vēsturnieki proklamē domu, ka PSRS uzvarēja karā pateicoties savai ekonomikas attīstībai. Padomju vēsturnieki skaidro, PSRS pieprasījumu 1941.-1943. gadā par ekonomisko atbalstu un resursu piegādi, ar to, ka tas bija solījums no ASV un Lielbritānijas puses. PSRS ticēja saviem sabiedrotajiem un gaidīja šo piegādi. Rietumu sabiedrotie negribēja sākt normālu PSRS apgādi tika dēļ saviem politiskajiem mērķiem un Padomju Savienības valdība bija spiesta vienmēr atgādināt sabiedrotajiem par viņu solījumiem.¹⁶⁵

Bakalaura darba autors uzskata, ka tieši ekonomiskās sadarbības jautājums ir vissliktāk atspoguļots padomju vēstures literatūrā. Kopējais padomju vēsturnieku slēdziens par to, ka pasūtījumi nebija svarīgi ir ļoti dīvains, jo PSRS valdības negatīvā reakcija uz pasūtījumu samazināšanu 1942.-1943. gadā šādā gadījumā ir bezjēdzīga, ja runa iet tikai par atgādinājumu, ka ASV un Lielbritānijai ir nepieciešams pildīt savus solījumus. PSRS, pēc padomju vēsturnieku uzskatiem, varēja iztikt bez visiem piegādātajiem resursiem un tad var secināt, ka nebija vajadzīgs riskēt ar padomju un sabiedroto jūrnieku dzīvībām, kuri nodrošināja kuģu piegādi PSRS ostās un ieņemt Irānas teritoriju, lai nodrošinātu sauszemes piegādes maršrutu uz Padomju Savienību. PSRS politika 1941.-1945. gadā tieši otrādi, liecina par to, ka ekonomiskais atbalsts bija ļoti svarīgs.

Līdzīgi padomju vēsturniekiem, ekonomiskajai sadarbībai mūsdienu krievu vēstures literatūrā tiek veltīta daudz mazāka uzmanība, kad tiek aprakstīts 1945. gads. Tā pat mūsdienu krievu vēsturnieki dod savu secinājumu par ekonomisko atbalstu no Rietumu sabiedrotajiem visā kara laikā.

Utkins savā darbā uzskata, ka tieši 1945. gada sākumā Rūzvelts nostiprinājās savos uzskatos par to, ka pēc kara pasaule izmainīsies kardināli un nodrošināt kontroli un stabilitāti tikai ar militāro spēku būs neiespējams. ASV, pat ar Lielbritānijas atbalstu, nevarēja nodrošināt militāro kontroli pār pasauli. Bet situācija ekonomiskajā sfērā bija savādāka, jo ASV līdzdalība pasaules ekonomikā sasniedza 50%. Tieši ekonomiskajiem rādītājiem vajadzēja nodrošināt ASV valdošās pozīcijas pasaulē.¹⁶⁶

¹⁶⁵Шеховцов Н., Перечнев Ю., Данилов Ф., Израэлян В., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том десятый*, lpp. 416.

¹⁶⁶Уткин А., *II мировая война*

1945. gadā ASV sākās jauna ekonomiskā ēra un pilnīga atiešana no izolācijas politikas. Sāka dibināties jaunas ekonomiskās organizācijas, kuru galvenais uzdevums būtu sniegt palīdzību valstīm, kuras cieta smagus zaudējumus kara laikā. Tas, pēc mūsdienu krievu vēsturnieku domām, dotu ASV iespēju ietekmēt uz ekonomiku globālā mērogā.¹⁶⁷

Tieši uz šī pamata sadūrās ASV un Lielbritānijas intereses. Čērčils negribēja pieļaut, lai ASV tirdznieciskās kampaņas varētu brīvi tirgot Lielbritānijas impērijas teritorijā, bet Rūzvelts gribēja sasniegt savu galveno mērķi, brīvu pieeju pie visiem pasaules tirgiem. Neskatoties uz to, ka tas neatbilda Lielbritānijas interesēm, Čērčils tika spiests dot Rūzveltam pieprasīto, jo, kā atzīmē mūsdienu krievu vēsturnieki, Lielbritānija jau bija ekonomiski atkarīga no ASV.¹⁶⁸

Kā arī iepriekšējā gadā, Rūzvelts plānoja izmantot maigu spēku, lai ļoti uzmanīgi ietekmētu uz Padomju Savienības politiku Austrumeiropā. Bet mūsdienu krievu vēsturnieki atzīmē, ka vēl 1944. gadā amerikāņu izlūkdienesti ziņoja Rūzveltam, ka PSRS varēs atjaunot savu ekonomiku bez amerikāņu ekonomiskās palīdzības un tāpēc Rūzvelts skatījās uz šo plānu ļoti racionāli un pragmatiski, saprotot, ka ietekme notiks saprāta robežās..¹⁶⁹

Vēsturniece Butenina raksta, ka 1945. gada 17. aprīlī PSRS parakstīja ceturto, Otavas protokolu. ASV piekrita piegādāt uz PSRS 5700 tūkstošus tonnu kara materiālu. Vēl 800 tūkstošus tonnu PSRS apņēmas pārvest patstāvīgi. ASV arī piekrita piegādāt rūpniecības iekārtas, kuras padomju puse daļēji paņēma kredītā. Šo kategoriju grūti attiecināt uz kara materiāliem, jo lielākā daļa no iekārtām bija paredzēta sadzīves produktu ražošanai.¹⁷⁰

12. maijā Trūmens lika apstādināt lendlīzes pasūtījumus uz PSRS, sakarā ar karadarbības beigām Eiropā. Bet viņu padomnieki nostājās par to, lai programmu turpinātu, jo šāds solis var negatīvi ietekmēt uz PSRS lēmumu iestāties karā pret Japānu. Tāpēc 15. maijā lendlīzes programma ar PSRS tika turpināta. Amerikāņu puse pat solīja, ka palielinās piegādes apjomu kā morālās kompensācijas veidu. Harimans, savas vizītes laikā uz PSRS, solīja Staļinam, ka pasūtījumi tiks turpināti, tikai mazākā apjomā.¹⁷¹

Tomēr Butenina atzīmē, atšķirībā no padomju vēsturniekiem, ka lendlīzes programma ar PSRS beidza savu darbību tieši 12. maijā un visi pārējie pasūtījumi tika sūtīti jau citas programmas ietvaros. Butenina raksta, ka Otavas protokols, neskatoties uz augšminētajām problēmām, maija vidū tika gandrīz izpildīts. Uz PSRS tika pārsūtīts 7.2. miljoni tonnas. Tas

¹⁶⁷Уткин А., *II мировая война*

¹⁶⁸Тургат

¹⁶⁹Тургат, lpp. 1107.

¹⁷⁰Бутенина Н., *Ленд-диз. Сделка века*, lpp. 142.

¹⁷¹Тургат, lpp. 143.-144.

bija 1.5. reizes vairāk nekā ASV pasūtījumi uz PSRS, sakarā ar pirmajiem diviem protokoliem.¹⁷²

No 12. maija līdz 2. septembrim uz PSRS tika ievests 1.2. miljoni tonnas. Dominējošo pozīciju ieņēma lidmašīnas un tiek atzīmēts, ka tieši aviācijas piegāde atļāva kompensēt Sarkanās Armijas aviācijas zaudējumus 1944.-1945. gadā. Blakus tam, tas deva lielu impulsu priekš PSRS aviācijas attīstības nākotnē.¹⁷³

Butenina raksturo lendlīzes programmu kā vienu no svarīgākajiem faktoriem, kurš lielā mērā nodrošināja Padomju Savienības iespēju sekmīgi karot ar Vāciju un tās sabiedrotajiem 1941.-1945. gadā. Savā darbā Butenina analizē ne tikai skaitliskus radītājus, bet arī piegādāto resursu raksturu. Viņa nonāca pie secinājuma, ka sabiedrotie un pirmkārt amerikāņi, piegādāja tieši to, kas bija nepieciešams. Automašīnas, benzīns, lidmašīnas, šaujampulveris, sakaru iekārtas un daudz kas cits. Tiek sniegti PSRS maršala Žukova vārdi, kad viņš atklāti izteicās, ka bez ekonomiskās palīdzības no sabiedroto puses, PSRS stāvoklis būtu katastrofāls un noklusēt šo faktu ir neiespējams.¹⁷⁴

Mūsdienu krievu vēsturnieks Boris Sokolovs raksturo lendlīzes novērtējuma padomju un mūsdienu krievu historiogrāfijas lielāko mītu, kuru galvenais uzdevums būtu pierādīt tēzi, ka PSRS izcīnīja uzvaru patstāvīgi un pasūtījumi nespēlēja svarīgu lomu.¹⁷⁵

Sokolovs norāda, ka padomju vēsturnieki uzskatīja par lendlīzes pasūtījumiem visu ekonomisko palīdzību, kura nāca ne tikai no ASV, bet arī no Lielbritānijas un Kanādas, neskatoties uz to, ka lendlīzes programma bija ASV programma. Vērtējot palīdzības apjomu naudas ekvivalentā, Sokolovs uzskata, ka kopumā ASV un Lielbritānija nosūtīja uz PSRS materiālus par summu 50.1. miljardi dolāru, no kuriem Lielbritānijas sastāvdaļa bija 31.4. miljardi dolāru un ASV 11.3. miljardi dolāru. Sokolovs norāda, ka padomju un lielākā daļa no mūsdienu krievu vēsturniekiem uzskata, ka Lielbritānijas ieguldījums bija minimāls.¹⁷⁶ Tas arī tika parādīts bakalaura darbā, jo padomju un mūsdienu vēsturnieki koncentrē savu uzmanību tikai uz ASV pasūtījumiem.

Savukārt Sokolovs parāda, ka Lielbritānijas pasūtījumi visā kara laikā sasniedza 15% no visiem pasūtījumiem uz Padomju Savienību. Raksturojot maršrutus, Sokolovs norāda, ka īstenojot piegādi caur Arktikas maršrutu, Lielbritānija pazaudēja 85. tirdzniecības kuģus un 16 militāros kuģus. Vācieši pazaudēja 30 zemūdenes un dažus lielos kuģus. Ceturtā daļa no visiem resursiem gāja pa šo maršrutu un viņš bija ārkārtīgi svarīgs priekš Padomju

¹⁷²Бутенина Н., *Ленд-диз. Сделка века*, lpp. 143.-144.

¹⁷³Turpat, lpp. 144.-145.

¹⁷⁴Turpat, lpp. 149.-157.

¹⁷⁵Соколов Б, *Все мифы о Второй мировой. "Неизвестная война"*

¹⁷⁶Turpat

Savienības. Sokolovs norāda, ka šo faktu padomju vēsturnieki nemin, bet mūsdienu krievu vēsturnieki mākslīgi apiet.¹⁷⁷

Sokolovs piekrīt ar padomju vēsturnieku skatījumu par 4% no kopējās PSRS ražošanas līmeņa, bet norāda, ka tas ir tikai formāls skaitlis. Bez šīm piegādēm Padomju Savienības ekonomika nevarētu funkcionēt. Līdzīgi situācija ir ar militārajiem resursiem. Piemēram 53% no PSRS sprāgstvielām bija piegādātas no ASV. Pēc Sokolova secinājumiem, PSRS ekonomikas funkcionēšana kara laikā notika pateicoties Rietumu sabiedroto atbalstam.¹⁷⁸

Mūsdienu krievu vēsturnieks Burovskis piekrīt ar Buteninas un Sokolova secinājumiem, bet arī norāda, ka ASV un Lielbritānijas palīdzība sasniedza savu galveno mērķi. Ekonomiski PSRS bija pilnīgi atkarīga no ASV un Lielbritānijas. ASV izmantoja lendlīzes programmu, lai neveiktu karadarbību patstāvīgi. Palīdzības mērogs bija, pilnīgi sarēķināts, un runāt par to, ka ASV sniedza pārāk maz, nevar, jo ASV sniedza tik, cik gribēja un plānoja. PSRS nebija nekādas iespējas ietekmēt uz ASV un Lielbritāniju, neskatoties uz visiem mēģinājumiem pierādīt pretējo.¹⁷⁹

Tomēr lielākā daļa no mūsdienu krievu vēstures literatūras vērtē ekonomisko sadarbību ar rietumu sabiedrotajiem pavisam savādāk, līdzīgi padomju vēsturniekiem. Mūsdienu krievu vēsturnieku uzskats par ekonomisko atbalstu ir raksturots ar vārdiem maz un pārāk vēlu. Mūsdienu krievu vēsturnieki norāda, ka atbalsts bija svarīgs, bet pašos grūtākajos gados piegāde no sabiedrotajiem bija minimāla.¹⁸⁰

Rietumu sabiedroto PSRS ekonomiskais atbalsts, lielākajā daļā mūsdienu krievu vēstures literatūrā, tiek raksturots kā ļoti pozitīva parādība, kura nospēlēja svarīgu lomu, bet izšķirošais faktors bija PSRS armijas uzvaras frontē un PSRS ekonomiskās attīstības līmenis.

4.2. Jaltas un Potsdamas konferenču raksturojums, diplomātisko procesu novērtējums posmā no 1945. gada februāra līdz 1945. gada jūnijam

1945. gada sākumā Rietumu sabiedroto stāvoklis Rietumu frontē, pēc padomju vēsturnieku uzskatiem, bija ļoti nopietns, un pat kritisks. Vācu pretuzbrukums Ardēnu kalnos nobiedēja angļu-amerikāņu virsniekus un lika viņus domāt, ka kara beigas nebūs tik ātras, kā tika domāts pēc sekmīgām 1944. gada militārajām operācijām. Padomju vēsturnieki norāda arī uz to, ka Eiropas notikumi iespaidoja arī fronti Āzijā. Japānas armija tagad gatavojās

¹⁷⁷Соколов Б, *Все мифы о Второй мировой. "Неизвестная война"*

¹⁷⁸Turpat

¹⁷⁹Буровский А., *Не Вторая мировая, а Великая Гражданская. Запретная правда о войне*, lpp.485.-489.

¹⁸⁰Мягков М., Арзакаян М., Борисов А., Буранок С., *Великая Отечественная Война 1941-1945 годов. Том девятый. Союзники СССР по Антигитлеровской коалиции*, lpp. 600.-601.

karam jau savā teritorijā un ASV analītiķi uzskatīja, ka karš ar Japānu labākajā gadījumā beigsies 1946. gadā un amerikāņu armijas zaudējumi frontē sasniegs vienu miljonu karavīru.¹⁸¹

Padomju vēstures literatūrā tiek sniegta doma, ka visu kara laiku Ādolfs Hitlers cerēja, ka notiks sabiedroto koalīcijas sabrukums. 1945. gadā, pēc padomju vēsturnieku uzskatiem, šīs cerības bija īpaši augstas, jo viņš redzēja to, cik ietekmīgi ir antikomunistiskie spēki Rietumos un bija pārliecināts, ka tagad, kad Sarkanā Armija jau ir Centrāleiropas teritorijā, bailes par komunistisko draudu sašķels sabiedrotos.¹⁸²

Lai risinātu gan ārpolitiskos, gan militāros jautājumus, 1945. gada 4.-11. februārī Krimā, pilsētā Jaltā, notika otrā sabiedroto koalīcijas līderu konference. Padomju vēsturnieki atzīmē, ka pat šajā brīdī, kad Rietumu sabiedrotajiem bija nepieciešams PSRS atbalsts, Čērčils joprojām mēģināja realizēt savus plānus okupēt ne tikai Rietumu, bet arī Centrālo un Dienvidaustrumu Eiropas daļu un pretstatīt Padomju Savienībai vienoto angļu-amerikāņu bloku. Bet tas netika īstenots, jo Rūzvelts negribēja pieļaut krīzi attiecībās ar Padomju Savienību.¹⁸³

Vēsturnieks Israļejans uzskata, ka jautājumā par PSRS pozīcijas priekšrocību konferences laikā lielu lomu nospēlēja Padomju Savienības armijas spēks un fakts, ka konferences sākumā padomju armija atradās 60. km. attālumā no Berlīnes un jau ieņēma placdarmus Oderas upē.¹⁸⁴ Padomju darbos arī tiek pasniegta doma, ka 1945. gada janvārī PSRS izglāba angļu-amerikāņu karaspēku Ardēnu kalnos, uzsākot ofensīvo operāciju ātrāk nekā tas tika ieplānots. Tāpēc Rietumu sabiedrotajiem nebija tik lielas priekšrocības konferences gaitā, kā viņi cerēja.

Jaltas konferencē tika apspriesti daudzi jautājumi. Priekš ASV līdera galvenais uzdevums bija iegūt konkrētus solījumus no padomju puses uzsākt karu ar Japānu un gūt atbalstu ANO dibināšanai. Padomju vēsturnieki uzskata, ka tagad sabiedrotie samainījās lomām. Ja 1941.-1943. gadā PSRS pieprasīja atvērt otro fronti Eiropā, tad, tagad amerikāņiem bija nepieciešams PSRS atbalsts Āzijā. Bet atšķirībā no Rietumu sabiedrotajiem, uzskata padomju vēsturnieki, PSRS godīgi atbalstīja savus sabiedrotos un apliecināja, ka PSRS iestāsies karā ar Japānu pēc Vācijas sakāves. Lielbritānijas mērķi konferences laikā joprojām bija reakcionāri, jo Čērčils mēģināja gan izmantot PSRS, lai sakautu Vāciju, gan nepieļaut

¹⁸¹Мягков М., Арзакаян М., Борисов А., Буранок С., *Великая Отечественная Война 1941-1945 годов. Том девятый. Союзники СССР по Антигитлеровской коалиции*, lpp. 128.

¹⁸²Турпат, lpp. 127.

¹⁸³Турпат, lpp. 129.-130.

¹⁸⁴Израэлян В., *Дипломатия в годы войны (1941-1945)*, lpp. 346.; Шеховцов Н., Перечнев Ю., Данилов Ф., Израэлян В., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том десятый*, lpp. 128.; Яковлев Н., *США и Англия во второй мировой войне*.

komunisma izplatīšanos Eiropā. Bet viņa diplomātiskās pozīcijas bija vājas un iespējas ietekmēt uz Rūzvelta un Staļina lēmumiem bija ļoti mazas.¹⁸⁵

ASV un Lielbritānija mēģināja atkal pacelt jautājumu par Vācijas sašķelšanu neatkarīgās valstīs, bet neatrada atbalstu no PSRS puses un tāpēc tika pieņemts lēmums okupēt Vāciju un uzskatīt to kā vienotu valsti. Padomju vēsturnieki norāda, ka Rietumu sabiedrotie plānoja iznīcināt Vāciju kā valsti, bet pateicoties PSRS tas nenotika. Konferences laikā arī tika nolemts, ka sabiedroto koalīcija pieprasīs no Vācijas kapitulāciju bez nosacījumiem un kapitulēs vienlaicīgi pret visu sabiedroto koalīciju.¹⁸⁶ Padomju vēstures literatūrā šis moments vienmēr tiek pasvītrots, jo pēc tam tiek norādīts, ka Rietumu sabiedrotie mēģināja pārkāpt šo lēmumu un veica pārrunas aiz PSRS muguras ar Vāciju, lai noslēgtu separāta mieru.

PSRS delegācija pacēla jautājumu par kara reparācijām un guva šajā jautājumā ASV atbalstu. Kā atzīmē padomju vēsturnieki, vēlāk amerikāņi atteicās no saviem solījumiem konferences laikā dēļ Rūzvelta nāves un pretpadomju noskaņojuma.¹⁸⁷

Lielbritānija un ASV iestājās pret Francijas piedalīšanos Vācijas okupācijā, bet pateicoties PSRS pozīcijai šajā jautājumā, Francijai tika izdalīta okupācijas zona, jo padomju valdība uzskatīja, ka tas būs taisnīgs solis. Pēc padomju vēsturnieku uzskatiem, tas bija pret Rūzvelta plāniem, bet viņš bija spiests piekrist ar PSRS piedāvājumu, ar piebildi, ka tā ir laipnība frančiem.¹⁸⁸

PSRS deva solījumu pieteikt karu Japānai pēc diviem-trim mēnešiem pēc kara beigām Eiropā. Rūzveltam tas bija galvenais mērķis šajā konferencē, kuru viņš sasniedza. Sabiedrotie nolēma, ka Mongolija būs neatkarīga valsts; PSRS iegūs dienvidu Sahālinu un blakus esošās salas; iegūs Port-Arturu kā militāro bāzi; un PSRS sastāvā tiks iekļautas Kuriļu salas.¹⁸⁹ Bakalaura darba autors grib atzīmēt, ka uz šo lēmumu mūsdienu Krievijas Federācijas politiķi atsaucas, kad iet runa par Kuriļu salu piederību.

Tika pieņemts lēmums par pēckara Eiropas politisko iekārtu un to, ka trīs valstis sniegs atbalstu un palīdzību gan atbrīvotajām no okupācijas valstīm, gan Vācijas satelīta valstīm. Tas tiks darīts, lai tur tiktu dibinātas demokrātiskas valdības. Bet padomju vēstures literatūrā tiek atzīmēts, ka Lielbritānija un ASV plānoja izmantot šo lēmumu, lai iejauktos šo valstu

¹⁸⁵Волков Д., *За кулисами Второй мировой войны*;Израэлян В., *Дипломатия в годы войны (1941-1945)*, лрр. 546.; Шеховцов Н., Перечнев Ю., Данилов Ф., Израэлян В., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том десятый*, лрр. 128

¹⁸⁶Turpat, лрр. 133.

¹⁸⁷Шеховцов Н., Перечнев Ю., Данилов Ф., Израэлян В., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том десятый*, лрр. 134.

¹⁸⁸Turpat

¹⁸⁹Turpat

iekšļietās, lai atjaunotu "sanitāro gaiteni" ap PSRS un nodibinātu šajās valstīs lojālas sev valdības. Pateicoties padomju diplomātijai, tas nenotika un lielākā daļa no jautājumiem tika atrisināta diezgan sekmīgi, piemēram, Polijas robežu jautājums.¹⁹⁰ Padomju vēsturnieki vienmēr norāda, ka PSRS Otrā pasaules kara laikā vienmēr uztrauca taisnīgā iekārtas nodibināšana Eiropas valstīs, atšķirībā no Rietumu sabiedroto plāniem.

Tika apspriesti ANO darbības principi. Vislielākos strīdus izsauca ANO Hartas darbības princips. ASV stājās par to, lai ANO Drošības Padomes balsošanas laikā, ieinteresētā valsts nevarētu izmantot veto tiesības. PSRS nostājās pret šādu principu. Padomju Savienības piedāvājums iekļaut ANO dibinātāju sastāvā Baltkrievijas un Ukrainas PSR tika pieņemts.¹⁹¹

Padomju vēsturnieki uzskata, ka Jaltas konference bija viena no vissekmīgākajām konferencēm Otrā pasaules kara laikā un noraida uzskatus, ka šajā konferencē Rietumu līderi piekrita ar padomju piedāvājumiem, jo viņiem nebija alternatīvas.¹⁹²

1945. gada 26. aprīlī San-Francisko sākās konference, kura bija veltīta ANO dibināšanai. Padomju vēsturnieki atzīmē, ka tieši šajā brīdī ASV jaunais prezidents Harijs Trūmens nostājās uz konfrontācijas ceļa ar PSRS.

Kā jau tika minēts, neskatoties uz Jaltas konferences lēmumiem, padomju vēsturnieki norāda, ka ASV un Lielbritānijas diplomāti aktivizēja separāta pārrunas ar Vāciju, jo tā bija vienīgā un pēdējā iespēja apstādināt padomju armiju Eiropā. PSRS valdība nostājās pret šādām pārrunām un 1945. gada 16. martā ārlietu ministrs Molotovs ziņoja Rietumu sabiedrotajiem, ka šāda veida dialogs ar Vāciju aiz PSRS muguras ir necieņa un Teherānas un Jaltas konferenču lēmumu pārkāpums. Pateicoties šim ziņojumam, pārrunas tika pārtrauktas.¹⁹³

1945. gada 23. aprīlī Himlers ziņoja ģenerālim Eizenhaueram, ka vācieši gatavi padoties Rietumu frontē, bet austrumos viņi cīnīsies līdz pēdējam un gaidīs, kad pie viņiem pievienosies angļu-amerikāņu karaspēks. Padomju vēsturnieki norāda to, ka Rietumu sabiedroto augstākā politiskā vadība bija gatava pieņemt šo piedāvājumu, bet Rūzveltam bija nepieciešams, lai PSRS pievienotos karadarbībai pret Japānu un viņš arī zināja, ka Lielbritānijas un ASV sabiedrība neatbalstīs tādu rīcību un nodevību. Tāpēc 26. aprīlī ASV

¹⁹⁰Шеховцов Н., Перечнев Ю., Данилов Ф., Израэлян В., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том десятый*, т, lpp. 135.-136.

¹⁹¹Turpat

¹⁹²Turpat, lpp. 137.

¹⁹³Шеховцов Н., Перечнев Ю., Данилов Ф., Израэлян В., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том десятый*, lpp. 357.-358.; Яковлев Н., *США и Англия во второй мировой войне.*; Волков Д., *За кулисами Второй мировой войны*

pārstāvis ziņoja, ka ir gatavs pieņemt no vāciešiem tikai un vienīgi kapitulāciju bez ierunām ar Lielbritānijas un PSRS piedalīšanos.¹⁹⁴

Tiek norādīts, ka Čērčils bija pret šādu rīcību un bija sarūgtināts ar tādu ASV prezidenta rīcību. Padomju vēsturnieki norāda uz to, ka Čērčils atkal parādīja sevi kā PSRS lielākais ienaidnieks.¹⁹⁵

Kapitulācijas akts, pēc padomju vēsturnieku uzskatiem, kļuva par pēdējo Vācijas iespēju kaut kādā mērā ietekmēt uz sabiedroto koalīciju un mēģināt sašķelt to no iekšienes. 1945. gada 29. aprīlī kapitulāciju uzsāka atsevišķas vācu armijas daļas. Pirmais kapitulācijas akts tika parakstīts 7. maijā. Vācija apņēmas, ka viņi kapitulēs gan Rietumu, gan Austrumu frontē 8. maijā 23.01. pēc Centrāleiropas laikā. Bet PSRS valdība nebija pārliecināta, ka vācieši kapitulēs arī Austrumu frontē. Tāpēc Staļins piedāvāja neziņot par Vācijas kapitulāciju 8. maijā un sagaidīt, kā attīstīsies situācija 9. maijā. Gan Čērčils, gan Trūmens šo piedāvājumu noraidīja. PSRS valdība piekrita ar to, ka 1945. gada 8. maijā vajadzētu būt parakstītai Vācijas galīgā kapitulācija, bet tas notiks Berlīnē. 8. maijā 23.01. Berlīnē tika parakstīts Vācijas kapitulācijas akts.¹⁹⁶

Līdz ar to, uzskata padomju vēsturnieki, faktiski beidzās arī sabiedroto koalīcijas efektīvā sadarbība. Īpašu lomu šeit nospēlēja Čērčils, kurš piedāvāja Trūmenam runāt ar PSRS no spēka pozīcijas. Visos padomju darbos tiek rakstīts par Čērčila pavēli atstāt vācu ieročus un tehniku Vācijas teritorijā, lai nepieciešamības gadījumā apbruņotu vāciešus. Neskatoties uz to, ka Trūmens atbalstīja šāda veida politiku, viņš redzēja, ka amerikāņu sabiedrība negrib uzsākt konfrontāciju ar PSRS. Tāpēc 1945. gada 25. maijā uz Maskavu atbrauca Trūmena sūtnis Hopkins, kuram bija nepieciešams noregulēt krīzi sabiedroto koalīcijas ietvaros, kura sākās dēļ neveiksmīgajiem un nepārdomātajiem ASV prezidenta un Lielbritānijas premjer-ministra lēmumiem.¹⁹⁷

Hopkinsa misija bija veiksmīga, jo viņam izdevās pierunāt Staļinu, ka ir nepieciešama jauna tikšanās ar ASV un Lielbritānijas līderiem, kuras laikā viņi noteiks Eiropas un pasaules nākotni.¹⁹⁸

Шеховцов Н., Перечнев Ю., Данилов Ф., Израэлян В., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том десятый*, lpp. 357.-358.; 359.-360.; Волков Д., *За кулисами Второй мировой войны*

¹⁹⁵Turpat

¹⁹⁶Шеховцов Н., Перечнев Ю., Данилов Ф., Израэлян В., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том десятый*, lpp. 359.-368.; Волков Д., *За кулисами Второй мировой войны*; Израэлян В., *Дипломатия в годы войны (1941-1945)*, lpp. 630.-633.; Гонимонский С., Земсков И., Израэлян В., *История дипломатии. Том IV*, lpp. 389.; Израэлян В., *Дипломатия в годы войны (1941-1945)*, lpp. 406.; Волков Д., *За кулисами Второй мировой войны*

¹⁹⁷Израэлян В., *Дипломатия в годы войны (1941-1945)*, lpp. 409.

¹⁹⁸Turpat, lpp. 412.

Potsdamas konferences darbība notika 1945. gada 17.-28. jūlijā. Padomju vēsturnieki raksturo konferences gaitu kā visgrūtāko priekš padomju diplomātiem, jo tieši tur atklāti tika apliecināts fakts, ka Rietumu līderi ieņēma naidīgu pozīciju priekš PSRS un tagad mēģināja uzspiest Padomju Savienībai savas prasības.¹⁹⁹ Vienīgais padomju vēsturnieks, kurš raksturo konferences darbību pozitīvi ir Israēļans, norādot uz to, ka daudzos jautājumos dalībnieki atrada kopīgu valodu un atrada risinājumus daudzām problēmām.²⁰⁰

Jautājumi, kuri tika saistīti ar Vācijas nākotni tika atrisināti samērā ātri un viegli. Problēmas sākās, kad tika pacelts jautājums par reparācijām Padomju Savienībai. Lielbritānija piedāvāja, lai katrs no konferences dalībniekiem saņemtu reparācijas savā okupācijas zonā. PSRS diplomāti nostājās pret šo piedāvājumu, jo tādā gadījumā Rietumu sabiedrotie, kuri ieņēma visattīstītākās Vācijas teritorijas, dabūtu daudz lielāko reparācijas apjomu, bet galu galā padomju diplomātiem nācās piekrist, jo pārējie Rietumu projekti bija vēl neizdevīgāki.²⁰¹

Lielbritānija mēģināja sabotēt vācu flotes sadali, bet šajā jautājumā PSRS nepieņēma un tika nolemts, ka flotes sadale notiks vienādi starp PSRS, Lielbritāniju un ASV.²⁰²

Darba atmosfēra konferences laikā izmainījās, kad Čērčilu nomainīja Eтли un Bevins, jo Čērčila partija zaudēja vēlēšanās un Lielbritānijas premjer-ministrs tika aizvietots. Pateicoties tam, kļuva iespējams atrisināt jautājumu par Polijas robežām.

Padomju vēsturnieki norāda, ka 1945. gada 23. jūlijā tika veiksmīgi izmēģināta ASV atombumba. Trūmens pieņēma lēmumu izmantot to, lai iegūtu priekšrocību konferencē. Viņš ziņoja Staļinam par to, ka ASV izveidoja ieroci, kurš ir spēcīgāks par jeb ko, kas bija redzams iepriekš. Bet Staļins nenoreaģēja uz to. Padomju literatūrā šis brīdis ir izcelts kā humoristisks, jo Trūmens nolēma, ka Staļins vienkārši nesaprata par ko iet runa. Īstenībā, norāda padomju vēsturnieki, PSRS ļoti labi zināja par atombumbas projektu un Rietumu sabiedroto negodīgo rīcību šajā jautājumā, jo visa kara laikā viņi mēģināja noslēpt šo projektu.²⁰³

Neskatoties uz Rietumu sabiedroto diplomātiju konferences laikā, padomju vēsturnieki uzskata, ka Potsdamas konferences darbība pierādīja, ka vienmēr iespējams atrast kompromisu un sadarboties ne tikai karā, bet arī miera laikā.²⁰⁴

Mūsdienu krievu vēsturnieki, kā jau tika minēts, saskata visus diplomātiskos procesus sabiedroto koalīcijas ietvaros 1945. gadā, kā pēckarapasauls kontūru izveidi. Jaltas

¹⁹⁹Шеховцов Н., Перечнев Ю., Данилов Ф., Израэлян В., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том десятый*, lpp. 475.-476.; Волков Д., *За кулисами Второй мировой войны*;

²⁰⁰Израэлян В., *Дипломатия в годы войны (1941-1945)*, lpp. 418.-421.

²⁰¹Шеховцов Н., Перечнев Ю., Данилов Ф., Израэлян В., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том десятый*, lpp. 477.-478.

²⁰²Турпат, lpp. 479.

²⁰³Турпат, lpp. 483.

²⁰⁴Израэлян В., *Дипломатия в годы войны (1941-1945)*, lpp. 440.-446.

konferences gaitā militārajiem jautājumiem gandrīz netika veltīta uzmanība. Padomju Savienības mērķis konferences laikā bija nodrošināt pēckara mieru, apspriest, kāda būs Vācija pēc Ādolfa Hitlera un nodrošināt savas intereses Austrumeiropā. Mūsdienu krievu vēsturnieki sauc šo konferenci par pirmo globālo tikšanu augstākā līmenī, kura spēš noteikt pasaules likteni.²⁰⁵

Rūzvelts, mūsdienu krievu vēstures literatūrā, tiek raksturota kā ambicioza personība, kura gribēja nodrošināt konferences laikā ASV intereses un sasniegt solījumu no PSRS puses par kara pieteikšanu Japānai. Rūzvelts skatījās uz PSRS prasībām Jaltā pragmatiski un uzskatīja, ka Austrumeiropā nav iespējams ietekmēt uz padomju politiku. Pēc mūsdienu krievu vēsturnieki uzskatiem, šāda veida rīcība bija ļoti racionāls piegājiens un Rūzvelts par to tiek cildināts.

Jaltas konferences gaita mūsdienu krievu vēstures literatūrā tiek aprakstīta diezgan līdzīgi kā padomju darbos.

Par galveno un asāko problēmu bija Polijas nākotne. Mūsdienu krievu vēsturnieki atzīmē un piekrīt ar to, ka Padomju Savienība Polijā mēģināja nodrošināt savu drošību, nevis izveidot demokrātisku valdību šajā valstī. Lai nodrošinātu PSRS intereses šajā valstī, bija nepieciešams izveidot lojālu Padomju Savienībai valdību. Par to, kāda būs Polijas valdība, tika apspriests trīs dienas. Rūzvelts, kā racionāls politiķis, apzinājās, ka ietekmēt uz Padomju Savienību šajā jautājumā viņam nav nekādu iespēju. Bet viņš mēģināja to darīt, jo pret vāciešiem sabiedroto frontēs karoja 150. tūkstoši poļi un Rūzvelts negribēja pazaudēt viņu atbalstu. Tomēr, galu galā viņš akceptēja Staļina piedāvājumu atzīt Ļubļinas valdību kā likumīgu Polijas valdību, ar nosacījumu, ka daļa no poļu emigrācijas valdības Londonā diegūs iespēju integrēties Ļubļinas valdībā.²⁰⁶

Tika atzītas Padomju Savienības rietumu robežas un mūsdienu krievu vēsturnieki atzīmē, ka Rūzvelts to izdarīja pilnīgi apzināti, bet ar lielu negribu.

Rūzvelts Jaltas konferencē sasniedza priekš Austrumeiropas visu, ko viņš varēja sasniegt tajā brīdī.²⁰⁷ Mūsdienu krievu vēsturnieki uzskata, ka Jaltas konferences laikā padomju puse arī akceptēja daudzus pieprasījumus no rietumu sabiedrotajiem. PSRS deva galīgu piekrišanu par ANO dibināšanu, apsoliņās iestāties karā ar Japānu, piekāpās poļu jautājumā un lielā mērā atbalstīja ASV pozīciju Francijas jautājumā. Tāpēc, Rūzvelts no savas puses arī akceptēja daudzus padomju piedāvājumus un uzskatīja, ka Jaltas konference beidzās ļoti

²⁰⁵Израэлян В, *Дипломатия в годы войны (1941-1945)*, lpp. 695.

²⁰⁶Уткин А., *II мировая война*; Мягков М., Арзакаян М., Борисов А., Буранок С., *Великая Отечественная Война 1941-1945 годов. Том девятый. Союзники СССР по Антигитлеровской коалиции*, lpp. 697.

²⁰⁷Мягков М., Арзакаян М., Борисов А., Буранок С., *Великая Отечественная Война 1941-1945 годов. Том девятый. Союзники СССР по Антигитлеровской коалиции*, lpp. 696.

sekmīgi priekš Rietumu sabiedrotajiem. Mūsdienu krievu vēsturnieki pilnīgi noraida viedokli par to, ka konferences laikā Rūzvelts un Čērčils bija spiesti piekāpties visām PSRS prasībām.²⁰⁸

Pavisam savādāk apraksta Jaltas konferenci mūsdienu krievu vēsturnieks Andrejs Burovskis. Pēc viņa uzskata, PSRS, Lielbritānija un ASV Jaltas konferencē neveica pēckara pasaules organizēšanu, bet nodarbojās ar interešu sfēru sadalīšanu pasaules mērogā. Burovskis raksturo Rūzveltu, Čērčilu un Staļinu kā trīs noziedzniekus, kuriem vēsture uzdāvināja iespēju pārdalīt Eiropu un pasauli saskaņā ar savām interesēm. Burovskis uzskata, ka pārrunu process nebija tik intensīvs, kā to raksturo padomju un lielākā daļa no mūsdienu krievu vēsturniekiem. Tā vairāk bija spēle uz publiku, jo visos jautājumos iznāca vienoties bez jebkādām problēmām un vēlāk visas vienošanās tika ievērotas, neskatoties uz PSRS rīcību Austrumeiropā, vai Lielbritānijas un ASV politiku Rietumeiropā un Grieķijā, kura bija pretrunā ar oficiālo Padomju Savienības politiku. Visas trīs valstis ieguva to, ko gribēja, un tā ir liela traģēdija, jo neviens neinteresējās ar pārdalīto teritoriju iedzīvotāju viedokli. Galvenā traģēdija bija ASV un Lielbritānijas solījums „atgriezt visus PSRS iedzīvotājus, kurus vācieši pārvietoja uz Eiropu, jeb tos, kuri patstāvīgi pārvācās uz Vāciju. Viņu liktenis PSRS, pēc Burovska viedokļa bija šausmīgs un tas pierāda, ka arī Lielbritānija un ASV sekoja tikai savu interešu īstenošanai, nevis nodarbojās ar oficiālo kara mērķu sasniegšanu. Burovskis apraksta notikumus Jaltas konferencē kā lielu tirgu, kurā visi mēģināja iegūt pēc iespējas labāko preci. Prece bija teritorijas un tās iedzīvotāji, kuriem nebija nemazākas iespējas izmainīt savu likteni. Viņiem nācās dzīvot tur, kur viņiem norādīja sabiedroto koalīcija.²⁰⁹

Diplomātiskie procesi un Rietumu sabiedroto retorikakardināli izmainījās, kad Rūzveltu aizvietoja Trūmens, kurš noraidīja kompromisa politiku ar Padomju Savienību kā politisko kursu. Pavasarī aizsākas konfrontācija sabiedroto blokā un iniciēja šo procesu ASV un Lielbritānija. Trūmens un Čērčils uzsāka ar to, ka uzrakstīja kopīgu vēstuli Staļinam, kurā izteica savu Polijas jautājuma vīziju. Tas bija pirmais signāls Padomju Savienībai, ka ASV un Lielbritānija tagad veiks kopīgu politiku un viņa tiks vērsta pret Padomju Savienību.

1945. gada 23. aprīlī Trūmens veica pārrunas ar Molotovu un pārrunu tonis bija provokatīvs. Trūmens pieprasīja no PSRS piekāpties Polijas jautājumā un draudēja, ka ASV pielietos ekonomiskās sankcijas. Pēc mūsdienu krievu vēsturnieku uzskatiem, tas bija otrais

²⁰⁸Уткин А., *II мировая война*; Дерюшко Б., Зимонин В., Золотарев А., *Великая Отечественная Война 1941-1945 годов. Том девятый. Союзники СССР по Антигитлеровской коалиции*, lpp. 695.-697.

²⁰⁹Буровский А., *Не Вторая мировая, а Великая Гражданская. Запретная правда о войне*, lpp.462.-469.

nopietnais signāls, ka Rūzvelta politika aiziet pagātnē un Rietumu sabiedroto diplomātiskā sadarbība ar PSRS būs pavisam savādāka.²¹⁰

Mūsdienu krievu vēsturnieki norāda, ka Čērčila izmainītā pozīcija par Padomju Savienības vietu pēc kara pasaulē 1945. gada aprīlī šokēja un pat izsauca nesaprašanu daudzu Rietumu politiķu un virsnieku starpā. Mūsdienu krievu vēsturnieki pasvīturo un izdala domu, ka tieši Trūmens un Čērčils bija tās personības, kuras jau pēdējā kara mēnesī Eiropā nostājās uz konfrontācijas ceļa ar Padomju Savienību. Pēc mūsdienu krievu vēsturnieku uzskatiem sabiedroto koalīcijas sašķelšana bija laika jautājums, bet atklātas konfrontācijas bija iespējams nepieļaut.²¹¹

Mūsdienu krievu vēstures literatūrā tiek norādīts, ka Čērčils personīgi atzinās, ka padomju drauds pilnīgi aizsedza nacistisko draudu jau pirmajās miera dienās. Kopš Vācijas sakāves 1945. gada maijā vienīgais veids, kā būtu iespējams veikt dialogu ar Padomju Savienību, būtu, ja PSRS atzītu angļu-amerikāņu koalīcijas spēku un izpildītu visas prasības.²¹²

Vēsturnieks Utkins atzīmē, ka 1945. gada 28. maijā Čērčils uzstājās ar runu, kurā pasludināja, ka kara rezultātā gāja bojā 307201 Lielbritānijas karavīrs un tas bija trīs reizes mazāks nekā Pirmā pasaules kara rezultātā. Čērčils redzēja savu nopelnu tieši šeit, ka viņš izglāba veselu Lielbritānijas impērijas paaudzi un, lai sasniegu šo mērķi, viņam nācās riskēt ar visu sabiedroto koalīciju.²¹³

Čērčils uzskatīja, ka kara gadījumā ar Padomju Savienību pārspēks būs PSRS pusē un lai nepieļautu to, ir nepieciešama tikšanās ar Staļinu un Trūmenu. Pirms Potsdamas konferences, Trūmens un Čērčils noprecizēja savas pozīcijas un uzskatīja, ka ar Padomju Savienību ir nepieciešams veikt politiku izejot no sliktākajiem pieņēmumiem.²¹⁴

Mūsdienu krievu vēsturnieki uzskata, ka Čērčils tika spiests Potsdamas konferences laikā domāt gan par Lielbritānijas interesēm un pretestību Padomju Savienības ārpolitikai, gan par to, kāds būs vēlēšanu rezultāts. Tāpēc viņa retorika un piedāvājumi bija tik nepārdomāti un savus mērķus viņam neizdevās sasniegt.²¹⁵

Potsdamas konference ieņem ļoti svarīgu vietu mūsdienu krievu vēstures literatūrā ne tikai tāpēc, ka tur tika noregulēti daudzi jautājumi, bet arī tāpēc, ka tieši tur sāka formēties angļu-amerikāņu koalīcija pret Padomju Savienību, kā reāls politiskais un militārais spēks.

²¹⁰Мягков М., Арзакаян М., Борисов А., Буранок С., *Великая Отечественная Война 1941-1945 годов. Том девятый. Союзники СССР по Антигитлеровской коалиции*, lpp. 695.-697.

²¹¹Turpat

²¹²Turpat

²¹³Уткин А., *II мировая война*

²¹⁴Turpat

²¹⁵Turpat

Tiek atzīmēts, ka Čērčils piedāvāja Trūmenam sadarboties globālā mērogā, kas atvieglotu iespēju ietekmēt uz politiskajiem procesiem visā pasaulē.²¹⁶

Čērčila pretpadomju nostāju, mūsdienu krievu vēstures literatūrā, raksturo ar viņa ideju par militāro operāciju pret PSRS, kura tika nosaukta "Neiedomājams". Mūsdienu krievu vēsturnieki norāda, ka 1945. gada 22. maijā Čērčils rakstīja, ka tagad Padomju Savienība ir lielākais drauds brīvajai pasaulei. Ir nepieciešams dibināt fronti, lai apstādinātu Padomju Savienības kustību Eiropā un izdarīt visu, lai šī fronte ar vien vairāk ietu uz austrumiem. Tika plānots, ka ASV un Lielbritānijas armija karos kopā ar Vācijas armijas paliekām un ar Polijas armijas atbalstu. Galvenais uzdevums bija izspiest PSRS armiju aiz Polijas robežām un okupēt PSRS teritorijas, bez kurām šī valsts nevarēs pastāvēt. Gala rezultātā PSRS pazaudēs iespēju karot.²¹⁷

1945. gads, pēc mūsdienu krievu vēsturnieku domām, bija sabiedroto koalīcijas triumfa gads un līdz ar to reālas sadarbības beigas. 1945. gada diplomātija ar Rietumu sabiedrotajiem bija veiksmīga un atbilda Padomju Savienības interesēm, bet līdz ar Rūzvelta nāvi, runāt par to, ka Rietumu sabiedrotie palika par reāliem PSRS sabiedrotajiem, ir ļoti grūti.

²¹⁶Уткин А., *II мировая война*

²¹⁷Мягков М., Арзакаян М., Борисов А., Буранок С., *Великая Отечественная Война 1941-1945 годов. Том девятый. Союзники СССР по Антигитлеровской коалиции*, лpp. 701.-703.

Secinājumi

Sadarbība starp PSRS, ASV un Lielbritāniju Otrā pasaules kara laikā ir viens no svarīgākajiem jautājumiem, kurš interesē ne tikai profesionālus vēsturniekus, bet arī lielāko daļu no sabiedrības, kura interesējas par Otrā pasaules kara problemātiku. Mūsdienu Krievijas Federācijā sabiedrību un vēsturniekus vairāk uztrauc jautājums, vai PSRS varēja uzvarēt karu pret Vāciju un to sabiedrotajiem bez atbalsta no ASV un Lielbritānijas puses? Šo jautājumu aplūkoja un mēģināja sniegt uz viņu atbildi vēl padomju laikos, jo nav iespējams aplūkot Otrā pasaules kara gaitu bez Rietumu sabiedroto darbības atspoguļojuma.

Pēc padomju vēsturiskās literatūras apskates, var secināt, ka ASV un Lielbritānija tiek atspoguļotas saskaņā ar oficiālo valsts doktrīnu. Tās ir divas buržuāziskas un imperiālistiskas valstis, kuras sākotnēji atbalstīja Ādolfu Hitleru, bet, kad Vācija kļuva par nekontrolējamu, viņi bija ieinteresēti iznīcināt potenciāli bīstamo konkurentu. Kā norāda mūsdienu krievu vēsturnieki, uzskatus par negodīgo Rietumu sabiedroto rīcību izveidoja Staļins un padomju vēsturnieki nodarbojās ar šo tēzes pierādīšanu.

Padomju literatūrā Rietumu sabiedroto sadarbība ar PSRS, Otrā pasaules karā laikā, tiek apskatīta sakarā ar sekojošiem jautājumiem: ekonomiskā sadarbība, diplomātiskās pārrunas un politiskie pēckara projekti Eiropā un pasaulē, un militārā sadarbība. Militārā sadarbība kā tāda, pēc padomju vēsturnieku uzskatiem, faktiski nepastāvēja. Tiek norādīta tikai Arktikas konvoju aizsardzība un padomju diplomātijas mēģinājums atvērt otro fronti pēc iespējas ātrāk. Viedoklim, par minimālo militārās sadarbības pastāvēšanu starp PSRS un Rietumu sabiedrotajiem var piekrist, jo visa kara laikā netika izveidots kopīgs koalīcijas centrs, kurš apsprieda un plānoja militāro stratēģiju un darbību frontes. Pēc bakalaura darba autora domām šāda veida centrs varētu atvieglot karadarbību pret Vāciju un viņas sabiedrotajiem, un paaugstināt sabiedroto koalīcijas efektivitāti frontēs Eiropā.

Ekonomiskā sadarbība padomju vēstures literatūrā tiek atspoguļota minimāli. Padomju vēsturnieki sniedz minimālus ekonomiskā atbalsta ciparus un rādītājus. Ekonomiskā palīdzība, kuru sniedza ASV un Lielbritānija 1941.-1943. gadā tiek uzskatīta par niecīgu. Padomju vēsturnieki uzskata, ka šajā brīdī neviens neticēja, ka PSRS varēs sekmīgi pretoties vācu armijai un tāpēc sabiedrotie negribēja tērēt resursus, palīdzot Padomju Savienībai. Padomju vēstures literatūrā tas tiek nosodīts un nosaukts par amorālu un liekulīgu politiku. Par vienu no liekulīgākajiem momentiem no rietumu sabiedroto puses padomju vēsturnieki uzskata brīdi, kad palīdzība tika samazināta, jo tika solīts atvērt otro fronti 1942. gadā, bet tas tā arī netika izdarīts. Padomju vēsturnieki uzskata, ka 1941.-1943. gada pirmā puse, kura bija

vissmagākā, Padomju Savienība guva uzvaras patstāvīgi un sabiedroto atbalsts nenospēlēja nekādas lomas. Tiek proklamēts viedoklis, ka Lielbritānija un ASV pat nedeva to, kas tika solīts pietiekošā apjomā.

1943. gada otrajā pusē, sabiedrotie sāka apgādāt PSRS ar resursiem daudz aktīvāk un labāk, jo kļuva acīmredzams, ka PSRS sakaus Vāciju. Bet pēc padomju vēsturnieku uzskatiem, tas tika darīts tikai sabiedrotajiem izdevīgā apjomā. Padomju armija līdz kara beigām tika apgādāta tikai ar saviem resursiem, sabiedroto atbalsts nebija būtisks un svarīgs. Pēc padomju vēsturnieku uzskatiem, tas pierāda tēzi, ka Rietumu sabiedrotie gribēja, lai PSRS no kara iznāktu kā vāja valsts, ar bezspēcīgu armiju un ekonomiku, jo tas dotu Rietumiem iespēju kontrolēt Padomju Savienību pēc kara .

Diplomātiskie procesi padomju vēstures literatūrā tiek atspoguļoti ļoti detalizēti, bet tajā pašā mirklī arī ļoti emocionāli un sakarā ar oficiālo PSRS ideoloģisko nostādni.

1943. gadā, līdzīgi kā iepriekšējos divos gados, padomju diplomātu uzmanība tika vērsta uz to, lai sabiedrotie dotu solījumu par otras frontes atvēršanu. Tas bija galvenais Padomju Savienības uzdevums, jo tikai tā, pēc padomju vēsturnieku uzskatiem, bija iespējams samazināt karadarbības ilgumu un sasniegt uzvaru pēc iespējas ātrāk. Padomju armija vārēja sakaut ienaidnieku patstāvīgi, bet otras frontes atvēršana paātrinātu šo procesu un tas pierādītu, ka Rietumu sabiedrotie grib pabeigt karu pēc iespējas ātrāk. Padomju vēsturnieki secināja, ka otra fronte netika vērtā tikai tāpēc, ka ASV un Lielbritānija sekoja mērķim ne tikai sakaut Vāciju, bet arī pēc iespējas vairāk vājinātu Padomju Savienību, lai pēc kara PSRS kļūtu par vāju valsti, pilnīgi atkarīgu no sabiedrotajiem.

1941.-1942. sabiedrotie neatvēra otro fronti, neskatoties uz to, ka viņi solīja to izdarīt. Pēc padomju vēsturnieku uzskatiem ,1943. gadā sabiedroto koalīcijai, dēļ tādas liekulīgas Rietumu sabiedroto politikas, draudēja sašķelšanās. Padomju vēsturnieki uzskata, ka PSRS šajā brīdī varēja sekmīgi pabeigt karu bez rietumu atbalsta. Lai nepazaudētu PSRS kā sabiedroto, ASV un Lielbritānijas diplomāti piedāvāja koalīcijas līderu tikšanos, kura historiogrāfijā zināma, kā Teherānas konference. Šajā konferencē, pateicoties sekmīgai padomju diplomātu darbībai, tika atrisināti daudzi jautājumi un tika iegūts oficiāls solījums par otrās frontes atvēršanu Ziemeļfrancijā. Padomju vēsturnieki uzskata, ka Vinstons Čērčils mēģināja izdarīt visu, lai nepieļautu otras frontes atvēršanu Francijā un izdarīt to Balkānos, lai nepieļautu padomju armijas ienākšanu Eiropā. Vinstona Čērčila tēls padomju vēstures literatūrā ir viennozīmīgi negatīvs un amorāls.

1944. gadā diplomātiskie procesi starp rietumiem un Padomju Savienību bija minimāli, jo abas puses sakoncentrējās uz militāro darbību. Padomju vēstures literatūrā šis periods tiek dēvēts par Eiropas atbrīvošanas posmu. Šajā gadā tika pacelts jautājums par Vācijas, Eiropas

sabiedroto pēckara, likteni. Čērčils gribēja atjaunot "sanitāro koridoru" ap Padomju Savienību, un tikai pateicoties padomju diplomātijai un tautas kustībai atbrīvotajās Austrumeiropas valstīs, tas netika izdarīts. 1944. gadā ASV un Lielbritānija vairāk konkurēja savā starpā un sabiedroto koalīcijas sadarbība bija minimāla. Tomēr padomju vēsturnieki min, ka tieši šajā gadā sabiedroto koalīcija sāka aizdomāties un plānot par pasauli pēc kara.

1944. gada beigās, kad sabiedrotie cieta sakāvi Ardeno kalnos, Čērčils bija spiests pieprasīt Padomju Savienības palīdzību, lai viņi uzsāktu ofensīvo operāciju Austrumu frontē, lai uzlabotu sabiedroto armijas stāvokli Rietumu frontē. PSRS piekrita un uzsāka lielu ofensīvo operāciju agrāk nekā tas tika plānots, lai izglābtu sabiedroto karaspēku. Ir izteikts viedoklis, ka Padomju Savienība nekad neatteicās palīdzēt saviem sabiedrotajiem un darīja to ar visiem saviem spēkiem, bet rietumu sabiedroto darbība bija liekulīga, jo viņu solījumi bieži vien netika izpildīti.

1945. gads priekš sabiedroto koalīcijas bija lūzuma gads. Uzvara bija acīmredzama un gada sākumā tika sasaukta jauna sabiedroto konference, kura zināma kā Jaltas jeb Krimas konference. Šo konferenci padomju vēsturnieki uzskata par vissekmīgāko visā kara laikā, jo lielākā daļa no jautājumiem bija sekmīgi atrisināta un īstenota dzīvē. Padomju vēsturnieki pilnīgi norāda viedokli par to, ka šajā konferencē rietumu sabiedrotie tika spiesti piekāpties padomju prasībām. Padomju prasības bija loģiskas un tāpēc Rūzvelts un Čērčils akceptēja tās.

1945. gada pavasarī rietumu sabiedrotie atkal veica liekulīgu politiku aiz Padomju Savienības muguras. Tiek runāts par separāta miera pārrunām ar Vāciju, kas ļautu Vācijai noņemt karaspēku no Rietumu frontes un vērst visus savus spēkus Austrumos. Tikai pateicoties PSRS izlūkdienestiem un diplomātijai pārrunas tika pārtrauktas.

1945. gada 12. aprīlī nomira Delāno Rūzvelts un viņu vietu ieņēma Harijs Trūmens, kurš noraidīja Rūzvelta politika un uzreiz nostājās uz konfrontācijas ceļa ar Padomju Savienību. Uz šī pamata Trūmens ātri atrada kopīgu valodu ar Čērčilu, kura bailes 1945. gadā par padomju draudu sasniedza augstāko līmeni. Jau Potsdamas konferences laikā Trūmens un Čērčils mēģināja kopīgi ietekmēt un biedēt Staļinu, lai viņš piekāptos rietumu sabiedroto politikai. Tas viņiem neizdevās, bet attiecības tika sabojātas, kas noveda pie konfrontācijas.

Kopumā var secināt, ka rietumu sabiedroto tēls padomju vēstures literatūrā ir izteikti negatīvs. Viņi nepilda to ko sola, viņi veica liekulīgu ārpolitiku un ar visiem spēkiem mēģināja sasniegt savus amorālos mērķus. Sabiedroto koalīcija pēc padomju vēsturnieku uzskatiem, netika sašķelta trīs faktoru dēļ.

Pirmkārt, PSRS sekoja pasaules miera un drošības mērķiem. Lai sakautu Vāciju un tās ienaidniekus, bija nepieciešams sadarboties ar ASV un Lielbritāniju. Tas arī tika darīts, neskatoties uz visiem augšminētiem faktiem.

Otrkārt, padomju vēsturnieki bieži vien norāda uz to, ka ASV un Lielbritānijas valdības pozīcijas nesakrīta ar šo valstu iedzīvotāju cerībām un pieprasījumiem. Parastie iedzīvotāji jūta līdzīgi Padomju Savienībai un valdībai tika spiests pildīt sabiedrisko pieprasījumu.

Treškārt, padomju vēsturnieki norāda uz to, ka ASV un Lielbritānija sadarbojās ar Padomju Savienību, jo viņiem pašiem nebija izvēles. Bez Padomju Savienības atbalsta viņi nevarētu sasniegt savus mērķus. PSRS sakautu Vāciju patstāvīgi un izveidotu mieru Eiropā. Tas nederēja ASV un Lielbritānijas mērķiem, tāpēc viņi sadarbojās, lai ietekmētu uz Padomju Savienības politiku un darbību.

Mūsdienu krievu vēstures literatūrā rietumu sabiedroto atspoguļojums nav tik viennozīmīgs, tā pat kā nav tik viennozīmīgi Padomju Savienības mērķi un plāni. Mūsdienu krievu vēsturnieki uzskata, ka izpētes kvalitāte paaugstinājās, jo kļuva iespējams izmantot ASV un Lielbritānijas avotus saistītus ar šo tematiku.

Ekonomiskais atbalsts tiek atspoguļots daudz labāk nekā padomju vēstures literatūrā. Daudzas padomju vēsturnieku tēzes tiek atkārtotas, bet tomēr mūsdienu krievu vēsturnieki uzskata, ka, bez rietumu sabiedroto ekonomiskā atbalsta, karot pret Vāciju un tās sabiedrotajiem bija daudz grūtāk. Mūsdienu krievu vēsturnieki, atšķirībā no padomju vēsturniekiem, ar sapratni skatās uz to, ka 1941.-1943. gada pirmajā pusē apgāde bija tik maza un pasvītro to, ka resursi un tehnika viennozīmīgi nospēlēja pozitīvu lomu. Tomēr mūsdienu krievu vēsturnieki, līdzīgi padomju, uzskata, ka Padomju Savienībai rietumu atbalsts visā kara laikā sasniedza tikai 4% no kopēja PSRS ekonomiskā radītāja un PSRS sekmīgi karoja, pateicoties saviem resursiem un rūpniecībai. Mūsdienu krievu vēsturnieki norāda uz to, ka ekonomiskos rādītājus nevar salīdzināt ar padomju cilvēces zaudējumiem kara laikā.

Šajā jautājumā spilgti izdalās mūsdienu krievu vēsturnieces Buteninas darbs "Лендлиз. Сделка века". Šajā darbā Butenina analizēja lendlīzes un citas ekonomiskās palīdzības apjomu visā kara laikā un nonāca pie secinājuma, ka bez tās Padomju Savienībai būtu ļoti grūti cīnīties ar ienaidnieku, vai pat neiespējams. Butenina norāda, ka ASV un Lielbritānija piegādāja Padomju Savienībai, to, ko PSRS nevarēja saražot patstāvīgi un lielā mērā pateicoties tam, kļuva iespējams gūt uzvaras.

Pie līdzīgiem uzskatiem par ekonomiskās palīdzības vērtējumu, pieturas mūsdienu krievu vēsturnieks Boriss Sokolovs, kurš uzskata, ka mūsdienu krievu vēsturnieki mantoja pārāk daudz padomju laika mītus un tēzes.

Līdzīgi padomju vēsturniekiem, mūsdienu krievu vēsturnieki uzskata, ka sabiedroto koalīciju nevar nosaukt par militāru apvienību. Militārā sadarbība notika tieši starp ASV un

Lielbritāniju, bet ar Padomju Savienību stratēģiskos plānus apsprieda ļoti maz un vienkārši ziņoja par plānotajām operācijām frontēs.

Mūsdienu krievu vēsturnieki arī uzskata, ka, līdz 1943. gada Teherānas konferencei, sabiedroto koalīciju vispār grūti dēvēt par reālu koalīciju. Tas vairāk bija projekts sākotnējā punktā un viņš aprobežojās tikai ar valstu līderu vēstuļu apmaiņu savā starpā un diplomātu tikšanos. Lēmumi un solījumi nebija obligāti priekš izpildes un šeit mūsdienu krievu vēsturnieki saredz rietumu sabiedroto vainu. Tiek runāts par to, ka sabiedrotie solīja to, ko neplānoja un nevarēja izpildīt. Tādu piegājieni mūsdienu krievu vēsturnieki ,viennozīmīgi, nosoda. Līdzīgi padomju vēsturniekiem, mūsdienu krievu vēstures literatūrā tiek runāts par to, ka neviens neticēja, ka PSRS izturēs Ass valstu uzbrukumu un kad 1943. gadā kļuva acīmredzams, ka PSRS agri vai vēlu uzvarēs, dialogs ar rietumu sabiedrotajiem koalīcijas ietvaros izmainījās.

Svarīgāku lomu, pēc mūsdienu krievu vēsturnieku uzskatiem, nospēlēja Delāno Rūzvelts. Tieši viņš bija tā personība, kura reāli skatījās uz notikumiem un redzēja, ka priekš Vācijas sakāves būs nepieciešams sadarboties ar Padomju Savienību. Tieši Delāno Rūzvelts bija cilvēks, kurš varēja vienlaicīgi sadarboties gan ar Čērčilu, gan ar Staļinu. Mūsdienu krievu vēsturnieki uzskata, ka ASV prezidents vēlējās spēlēt arbitra lomu un patstāvīgi noregulēt visus konfliktus koalīcijas ietvaros.

Pateicoties Rūzvelta pozīcijai, Teherānas konference beidzās sekmīgi. 1943. gada beigās pēc mūsdienu krievu vēsturnieku uzskatiem sabiedroto koalīcija kļuva par reālu apvienību, ar militāro un politisko programmu.

1944. gadā rietumu sabiedrotie, mūsdienu krievu vēstures literatūrā, tiek atspoguļoti diezgan pozitīvi. Mūsdienu krievu vēsturnieki, vienlaicīgi nosodot Čērčila nevēlēšanos atvērt otro fronti, norāda uz to, ka iemesls tam lielā mērā tika diktēts no vēlmes saglabāt pēc iespējas vairāk Lielbritānijas karavīru dzīves. Kopā ar to, 1944. gadā kļuva redzams, ka ASV pakāpeniski nostiprinās kā lielvara un ieņem Lielbritānijas vietu pasaules politikā. Čērčils nevēlējās to un dēļ tā 1944. gadā meklēja kontaktus ar Padomju Savienību, lai saglabātu Lielbritānijas ietekmi Austrumeiropā.

Rūzvelts, kura pozīcijas nostiprinājās, ticēja, ka viņam izdosies atrast kopēju valodu ar Padomju Savienību ,un tad sadarbība būs vēl labāka un efektīvāka.

1945. gads mūsdienu krievu vēstures literatūrā ir vienlaicīgi sabiedroto koalīcijas triumfa gads un tās beigas. Gads sākās ar sekmīgu priekš Padomju Savienības Jaltas konferenci, kuras laikā PSRS sasniedza daudzus savus ārpolitiskos mērķus. Mūsdienu krievu vēsturnieki arī nepiekrīt ar viedokli, ka Rūzvelts ar Čērčilu bija spiesti pieņemt visas PSRS prasības. PSRS arī akceptēja daudzus rietumu pieprasījumus. Šajā jautājumā spilgti izdalās

Andreja Burovskadarbs, kurš aizstēve pozīciju, ka nevienu no Otrā pasaules kara dalībniekiem nevar nosaukt par godīgu un taisnīgu, dēļ viņu liekulīgās politikas. Pēc viņa viedokļa, Lielbritānija, PSRS un ASV darbojās ar savu interešu realizēšanu, un dēļ šāda piegājiena cieta miljoniem cilvēku, īpaši Austrumeiropā.

Ar padomju armijas triumfu 1945. gadā sāka palielināties Čērčila bailes par to, ka PSRS kļūs par daudz lielāku draudu pasaulei nekā Vācija. Mūsdienu krievu vēsturnieki norāda un analizē Lielbritānijas militāro operāciju pret Padomju Savienību un nosoda to. Mūsdienu krievu vēsturnieki uzskata, ka tieši Čērčils bija tā personība, kura pirmā nostājās uz konfrontācijas ceļa ar PSRS.

Rūzvelta nāve un Trūmena nākšana pie varas ,priekš mūsdienu krievu vēsturniekiem, ir sabiedroto koalīcijas beigu sākums, līdzīgi kā padomju vēstures darbos. Trūmens noraidīja Rūzvelta kompromisa politiku ar Padomju Savienību un uzskatīja, ka nepieciešams veikt daudz striktāku politiku. Bet dēļ tā, ka PSRS bija vajadzīga ASV karā ar Japānu, reāla konfrontācija sākās vēlāk.

1945. gadā Potsdamas konference bija pēdējā sabiedroto koalīcijas līderu tikšanās. Mūsdienu krievu vēsturnieki uzskata, ka viņa bija diezgan sekmīga, bet tā bija pēdējā reize, kad līderi varēja sadarboties. Kad ASV prezidents guva ziņu par atombumbas pārbaudi, viņš nonāca pie domas, ka PSRS vairāk nespēlēs svarīgu lomu Japānas sakāvē un dialogs konferences gaitā pasliktinājās.

Kopumā mūsdienu krievu vēsturnieki uzskata, ka šāda veida koalīcijas dibināšana ir unikāls gadījums pasaules vēsturē, jo apvienojās trīs valstis, kuras bija pilnīgi atšķirīgas un neuzticējās viena otrai. Šāda koalīcija varēja pastāvēt tikai līdz brīdim, kamēr pastāvēja kopējs ienaidnieks. Kad ienaidnieks tika sakauts, tad koalīcija uzreiz sāka brukt un bijušie sabiedrotie paši kļuva par ienaidniekiem. Pēc mūsdienu krievu vēsturniekiem uzskatiem, šāds rezultāts bija neizbēgams, bet galvenie vaininieki šeit ir tieši ASV un Lielbritānija, jo šo valstu līderi pat nemēģināja atrast izeju no šādas situācijas.

Padomju vēstures literatūra ir daudz kategoriskāka nekā mūsdienu krievu vēsturiskie darbi un pētījumi. Padomju vēsturnieki savos darbos balstījās uz valsts ideoloģiju un oficiālo pozīciju, tāpēc viņu pētījumus, neskatoties uz to apjomu un skaitu, nevar nosaukt par objektīviem. Rietumu sabiedrotie ir attēloti kā ļaundari un noziedznieki, ar kuriem PSRS ir spiesta sadarboties pasaules miera interešu dēļ.

Mūsdienu krievu vēstures literatūrā skatās uz sadarbību savādāk. Fakts, ka Lielbritānijai un ASV bija savi mērķi netiek sodīts. Ekonomiskā palīdzība kara laikā tiek apskatīta pozitīvi, neskatoties uz galējo kopvērtējumu. Mūsdienu krievu vēsturnieki uzskata, ka savstarpējā

konkurence sabiedroto koalīcijā ir normāla parādība, bet līdz ar to nevienam nav tiesības nosodīt Padomju Savienības politiku, jo šīs valstis arī mēģināja realizēt savus mērķus.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

Izmantotās padomju un mūsdienu krievu vēstures literatūras saraksts

Яковлев Н., *США и Англия во Второй мировой войне*, Москва: Учпедгиз., 1961.
Pieejams <http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000025/index.shtml>

Соловьев Г., Колтунов Г., Гаглов И., Клоков В., Лавров Н., Митрофанов А., Павленко Н., Филатов Г., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том седьмой. Завершение коренного перелома в войне*, Москва: Военное издательство Министерства Обороны СССР, 1976.,

Земсков И., *Дипломатическая история второго фронта в Европе*, Москва: Политиздат, 1982.

Израэлян В., *Дипломатия в годы войны (1941-1945)*, Москва: Международный отношения, 1985.

Гонионский С., Земсков И., Израэлян В., Кобляков И., Козырев И., Костюнин Н., Кутаков Л., Милоградов П., Ратиани Г., Рябова К., Севостьянов П., Трухановский В., *История дипломатии. Том IV*, Москва: "Издательство политической литературы", 1975.

Самсонов А., *Вторая мировая война 1939-1945. Очерк важнейших событий*, Москва: "Наука", 1985.

Фалин В., *Второй фронт. Антигитлеровская коалиция: конфликт интересов*, Москва: "Центрополиграф", 2000.

Мягков М., Арзакаян М., Борисов А., Буранок С., В. Вишняков В., Глухарев Н., Зимонин В., и др., *Великая Отечественная война 1941–1945 годов. В двенадцати томах. Том девятый. Союзники СССР по антигитлеровской коалиции*, Москва: Министерство обороны Российской Федерации, "Кучково поле", 2014.

Шефов Н., *Вторая мировая. 1939-1945. История великой войны*, Москва: Вече, 2010.

Izmantoto padomju un mūsdienu krievu vēstures avotu saraksts

Соловьев Г., Колтунов Г., Гаглов И., Клоков В., Лавров Н., Митрофанов А., Павленко Н., Филатов Г., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том седьмой. Завершение коренного перелома в войне.*, Москва: Военное издательство Министерства обороны СССР, 1976., lpp. 281.-286.; 317.-332.

Егоров Е., Черепанов Н., Бабаков А., Белоконов Н., Земсков И., Корабелов Ю., Примаков Е., Сазина М., Смирнова Н., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том восьмой. Крушение оборонительной стратегии фашистского блока*, Москва: Военное издательство Министерства обороны СССР, 1977, lpp. 11.-30.; 428.-441.

Егоров Е., Черепанов Н., Бабаков А., Белоконов Н., Земсков И., Корабелов Ю., Примаков Е., Сазина М., Смирнова Н., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том девятый. Освобождение территории СССР и Европейских стран. Война на Тихом океане и в Азии*, Москва: Военное издательство Министерства обороны СССР, 1978, lpp. 466.-476.;

Шеховцов Н., Переченев Ю., Данилов Ф., Исраэлян В., Крупченко И., Малохов М., Пушкаш А., *История Второй мировой войны 1939-1945. В двенадцати томах. Том десятый. Завершение разгрома фашистской Германии*, Москва: Военное издательство Министерства обороны СССР, 1979, lpp. 127.-134.; 310.-314.; 356.-368.; 460.-475.

Столяр П., *Критика буржуазных фальсификаторов Второй мировой войны (Учебно-методическое пособие)*, Одесса: Министерство Высшего и Специального образования УССР, 1968, lpp. 1.-36.

Исраэлян В., *Дипломатия в годы войны (1941-1945)*, Москва: Международные отношения, 1985, lpp. 235.-339.

Гонионский С., Земсков И., Израэлян В., Кобляков И., Козырев И., Костюнин Н., Кутаков Л., Милоградов П., Ратиани Г., Рябова К., Севостьянов П., Трухановский В., *История дипломатии. Том IV*, Москва: "Издательство политической литературы", 1975, lpp. 406.-425.; 452.-470.; 546.-570.; 634.-662.; 664.-690.

Бережков В. *Страницы дипломатической истории*, Москва: "Международные отношения,"1982., подаја: Тегеранская конференция, Новые горизонтыип От Ялты до Потсдама. Píeejams:[http://www.e-reading.club/bookreader.php/5672/Berezhkov -
Stranicy_diplomaticheskoi_istorii.html](http://www.e-reading.club/bookreader.php/5672/Berezhkov_-_Stranicy_diplomaticheskoi_istorii.html)

Яковлев Н., *США и Англия во Второй мировой войне*,Москва: Учпедгиз., 1961., 3. un 4. подаја. Píeejams:<http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000025/index.shtml>

Волков Ф. *За кулисами второй мировой войны*,Москва: "Мысль", 1985., 5.-7. подаја. Píeejams:http://militera.lib.ru/research/volkov_fd/index.html

КульковЕ., ПоздееваЛ., ЗверевБ., ПадеринаА., ПетроваН., *Мировыевойныв XXвеке. Книга 3. Вторая мировая война. Исторический очерк*,Москва: Наука, 2002.,lpp. 230.-250.

Бутенина Н., *Ленд-лиз: Сделка века*,Москва: Издательский дом ГУ ВШЭ, 2004.,lpp. 95.-142.

Уткин А., *II мировая война*, Москва: Алгоритм, 2002., 11.-17. подаја. Píeejams: <http://militera.lib.ru/h/utkin3/index.html>

Титков Е., *Тьма не победит Свет. (Страницы истории Второй мировой войны)*, АГПИ им. А.П. Гайдара – Арзамас: АГПИ, 2008., lpp. 250.-339.; 384.-400.; 403.-416.;

Соколов Б., *Все мифы о Второй мировой войне. "Неизвестная война"*,Москва: Яуза-пресс, 2012., подаја: Миф о ленд-лизе. Píeejams: <http://www.e-reading.club/book.php?book=1005568>

Фалин В., *Второй фронт. Антигитлеровская коалиция: конфликт интересов*, Москва: "Центрополиграф", 2000., 387.-460.

Стариков Н., *Фальсификаторы истории. Правда и ложь о Великой войне*, Питер; Санкт-Петербург; 2015., visa grāmata

Мягков М., Арзакаян М., Борисов А., Буранок С., В. Вишняков В., Глухарев Н., Зимонин В., и др., *Великая Отечественная война 1941–1945 годов. В двенадцати томах. Том девятый. Союзники СССР по антигитлеровской коалиции*, 1pp. 589.-601.; 604.-710.

Буровский А., *Не Вторая Мировая, а Великая Гражданская! Запретная правда о войне*, Москва: Яуза-пресс, 2012., 1pp.456.-507.